

Vrije Universiteit Brussel

FACULTEIT DER LETTEREN EN WIJSBEGEERTE
STUDIEGEBIED TOEGEPASTE TAALKUNDE

Onderzoek naar het tolken van neologismen: analyse en reflectie

Casus: EU-persconferenties met
simultaanvertolking

Masterproef ingediend voor het behalen van de graad van Master
Tolken: Duits-Italiaans

Mathieu Van Obberghen

Promotor: Prof. dr. Rita Temmerman

Academiejaar: 2015-2016

Abstract

In this master's thesis we will discuss EU neologisms from the perspective of interpreters. As opposed to translators, who normally have enough time to search for a suitable translation, simultaneous interpreters have to convey the message straight away. So, which terminological solutions do interpreters themselves propose? Which strategies do they use in the heat of the action? For this purpose we selected three interpreted EU press conferences regarding the refugee crisis. Firstly, the English, Dutch, and German neologisms used were analyzed. It appears from this that the interpreting sessions under investigation did contain a lot of terminological variation. Furthermore, each interpreter seems to have their own strategy to deal with neologisms. Secondly, we also aimed to present the interpreters in question with a list of questions, but unfortunately, none of them responded to our query. However, we did gain some further insight into the matter at hand through interviews and e-mail correspondence with two other EU interpreters.

Keywords: simultaneous interpreting, terminology, neologism, primary term formation, secondary term formation, EU press conference, EU discourse

Trefwoorden: simultaantolken, terminologie, neologisme, primaire termvorming, secundaire termvorming, EU-persconferentie, EU-discours

Samenvatting

In deze masterproef staat de vorming van nieuwe termen en concepten centraal. We bestuderen deze thematiek vanuit een specifieke invalshoek, namelijk hoe tolken tijdens hun werk omgaan met dergelijke nieuwvormingen. In tegenstelling tot vertalers, die in een overeenkomstige situatie de mogelijkheid hebben om enige tijd te reflecteren alvorens een gepaste vertaling te formuleren, hebben tolken relatief gezien veel minder tijd ter beschikking om dezelfde processen te doorlopen. Bij het simultaantolken wordt de tolk immers verondersteld uitspraken van een spreker in zijn doeltaal te verwoorden met een vertraging van slechts enkele seconden.

Concreet luidt de vraagstelling als volgt: welke terminologische oplossingen reikt de tolk aan en welke strategieën hanteert hij, indien hij met neologismen wordt geconfronteerd in het brondiscours? In welke mate treedt er hierbij variatie op? Om hierop een antwoord te vinden, selecteerden we drie EU-persconferenties met simultaanvertolking die online raadpleegbaar zijn. De thematische connectie tussen deze persconferenties is de *Europese Migratieagenda*.

In een eerste, empirische fase werden de relevante delen uit het brondiscours (in het Engels) en uit de vertolking (in het Nederlands en Duits) gelicht, met elkaar vergeleken en geanalyseerd. In een tweede fase van reflectie en discussie, werden pogingen ondernomen om EU-tolken en -ambtenaren bij het onderzoek te betrekken, opdat zij hun mening konden geven over het onderwerp in het algemeen en over onze onderzoeksresultaten in het bijzonder. Een vragenlijst diende hiervoor als uitgangspunt.

Uit de terminologische analyse blijkt enerzijds dat eenzelfde neologisme in het brondiscours op heel uiteenlopende manieren tot uitdrukking kan komen in de vertolking. Hoewel we vermoeden dat de meeste tolken reeds op voorhand kennis hadden van het concept achter sommige neologismen, is het desondanks zeer duidelijk dat iedere tolk zijn eigen strategie hanteert. Bij wijze van illustratie werden de Engelse neologismen *relocation* en *resettlement* in het Nederlands omgezet door ze in het Engels te behouden (leenwoorden), door standaardvertalingen te gebruiken die wellicht op voorhand gekend waren, of door beide begrippen eenvoudigweg samen te voegen in één enkele Nederlandse term.

Anderzijds heeft het reflectiegedeelte slechts enkele nieuwe inzichten opgeleverd. Ondanks meermaals aandringen, werd geen enkele EU-tolk via de officiële weg bereid gevonden zijn opinie met ons te delen, hoofdzakelijk wegens de beperkingen die van hogerhand werden

opgelegd door de bevoegde EU-diensten. Informele gesprekken en mails met twee EU-tolken leverden evenwel enige toelichting op in verband met terminologie in de EU-tolkpraktijk.

Op basis van deze specifieke EU-casus kunnen we als conclusie stellen dat simultaantolken daadwerkelijk – wellicht onbewust – verschillende technieken inzetten om met het fenomeen ‘neologismen’ om te gaan. Eenzelfde neologisme in het brondiscours verschijnt meestal onder verschillende vormen in de vertolking. In contrast met de terminologiedatabank IATE, lijkt het alsof tolkprestaties bij de EU-instellingen meer terminologische variatie bieden.

Een grotere inbreng van de tolken die actief waren bij de drie persconferenties had echter kunnen leiden tot meer diepgaande inzichten. Daarom vormt de bevraging van professionele tolken over hoe zij het simultaantolken van neologismen ervaren – in combinatie met een empirisch luik – een veelbelovende piste voor toekomstig wetenschappelijk onderzoek.

Zusammenfassung

In dieser Masterarbeit steht die Bildung von Neologismen und neuen Konzepten im Mittelpunkt. Dieses Thema wird aus einer spezifischen Perspektive, nämlich wie Dolmetscher in ihrer täglichen Arbeit mit solchen Neubildungen umgehen, untersucht. Im Gegensatz zu den Übersetzern, die in einer ähnlichen Lage die Möglichkeit haben einige Zeit zu reflektieren, bevor sie eine angemessene Übersetzung auszuformulieren haben, haben Dolmetscher verhältnismäßig weniger Zeit zu ihrer Verfügung, um genau dieselben Prozesse zu absolvieren. Beim Simultandolmetschen wird denn auch vorausgesetzt, dass der Dolmetscher die Äußerungen eines Redners in seiner Zielsprache mit einer Verspätung von nur einigen Sekunden verbal zum Ausdruck bringt.

Die konkrete Fragestellung lautet dementsprechend: Welche terminologischen Lösungen liefert der Dolmetscher und welche Strategien benutzt er, wenn er mit Neologismen im Ausgangsdiskurs konfrontiert wird? Inwieweit tritt Variation bei diesen Strategien auf? Um diese Fragestellung beantworten zu können, wurden drei EU-Presskonferenzen mit Simultanübersetzung, die im Internet abrufbar sind, ausgewählt. Die thematische Beziehung zwischen diesen Presskonferenzen ist die *Europäische Migrationsagenda*.

In einer ersten, empirischen Phase werden die wichtigsten Teile aus dem Ausgangsdiskurs (im Englischen) und aus der Simultanübersetzung (im Niederländischen und Deutschen) herausgegriffen, miteinander verglichen und analysiert. In der zweiten Phase – derjenigen von Reflexion und Diskussion – wurden mehrere Versuche unternommen, um EU-Dolmetscher und -Beamten in unserer Forschung einzubeziehen, damit sie ihre Meinung in Bezug auf das Thema im Allgemeinen und auf unsere Forschungsergebnisse im Besonderen äußern könnten. Eine Frageliste diente dabei als Ausgangspunkt.

Aus der terminologischen Analyse ergibt sich einerseits, dass derselbe Neologismus im Ausgangsdiskurs auf ganz unterschiedliche Weisen in der Simultanübersetzung zum Ausdruck kommen kann. Obwohl wir vermuten, dass die meisten Dolmetscher die Konzepte einiger Neologismen bereits im Voraus kannten, ist es trotzdem deutlich, dass jeder Dolmetscher eine höchst persönliche Strategie benutzt. Beispielsweise wurden die englischen Neologismen *relocation* und *resettlement* ins Niederländische folgendermaßen übersetzt: indem man sie im Englischen beibehält (Lehnwörter); indem man eine Standardübersetzung benutzte, die wahrscheinlich im Voraus gekannt war; oder indem man die beiden Begriffe schlichtweg zu einem einzigen niederländischen Terminus zusammenfügte.

Andererseits hat der Reflexionsteil leider nur wenige neue Einblicke ergeben. Trotz insistierenden Nachfragens unsererseits, hat kein einziger EU-Dolmetscher auf unseren Aufruf reagiert, um seine Meinung mittels einer Frageliste mit uns zu teilen, hauptsächlich aufgrund von Beschränkungen, die auf höheren Befehl von den zuständigen EU-Diensten zurückzuführen sind. Informelle Gespräche und Korrespondenz über E-Mail mit zwei EU-Dolmetschern haben jedoch ein besseres Verständnis in Bezug auf die Translation von Terminologie in der Praxis der EU-Dolmetscher ermöglicht.

Auf der Grundlage dieses spezifischen EU-Falls können wir schlussfolgern, dass Simultandolmetscher tatsächlich – vielleicht unbewusst – verschiedene Techniken anwenden, um mit dem Phänomen ‚Neologismen‘ umzugehen. Derselbe Neologismus aus dem Ausgangsdiskurs erscheint meistens in unterschiedlichen Formen in der Simultanübersetzung. Im Gegensatz zur terminologischen Datenbank IATE scheint es, als ob terminologische Variation öfter vorkommt in der Simultanübersetzung bei den EU-Institutionen.

Ein größerer Beitrag der Dolmetscher, die während der drei Pressekonferenzen aktiv waren, hätte jedoch zu gründlicheren Einsichten führen können. Deswegen ist die Meinungsbefragung professioneller Dolmetscher, um nachzugehen wie sie die Simultanübersetzung von Neologismen erleben – in Kombination mit einem empirischen Teil – eine vielverheißende Spur für zukünftige wissenschaftliche Forschung.

Authenticiteitsverklaring

Ik verklaar op mijn woord van eer dat ik de masterproef, “*Onderzoek naar het tolken van neologismen: analyse en reflectie*”, zelf heb geschreven. Ik heb voor de totstandkoming geen ongeoorloofd beroep gedaan op de hulp van derden en geen gebruik gemaakt van hulpmiddelen of bronnen die niet in de tekst worden vermeld. Alle woordelijke of inhoudelijke overnamen van bronnen werden als zodanig kenbaar gemaakt. Dit werk is noch in zijn geheel noch gedeeltelijk ingediend bij een andere beoordelingsinstantie dan de voor de masterproef bevoegde instantie.

Het is mij bekend dat de overname van teksten van derden – het internet inbegrepen – zonder opgave van bronnen als plagiaat wordt beschouwd.

Datum

16/08/2016

Naam en handtekening

Mathieu Van Obberghen

Inhoudsopgave

Lijst van tabellen	4
Voorwoord	5
1 Inleiding.....	7
2 Theoretisch kader.....	11
2.1 Neologismen en neosemantismen	11
2.1.1 Beschouwingen door Rey	11
2.1.2 Beschouwingen door Schüler	12
2.2 Neologismen in een tolksituatie	14
2.2.1 Simultaantolken als aparte discipline.....	14
2.2.2 Onderzoek naar het tolken van neologismen	15
2.2.3 Strategieën voor het tolken van neologismen	16
2.3 Tolken en creativiteit	17
3 Methodologie.....	19
3.1 Totstandkoming en situering van de casus	19
3.1.1 Toetsing aan criteria.....	19
3.1.2 Methodische invulling	20
3.1.3 Thematische invulling.....	21
3.2 Terminologische analyse	21
3.3 Reflectie en discussie.....	23
3.4 Dynamische contexten.....	24
4 Analyse en resultaten	27
4.1 Persconferentie Europese Raad, 23/04/2015	27
4.1.1 Setting van de persconferentie	27
4.1.2 Toespraak door Donald Tusk.....	28
4.1.3 Vraag- en antwoordsessie	33

4.1.4 Terminologische duiding: primaire en secundaire termvorming.....	36
4.2 Persconferentie Europese Commissie, 13/05/2015	38
4.2.1 Setting van de persconferentie	38
4.2.2 Toespraak door Frans Timmermans.....	39
4.2.3 Toespraak door Dimitris Avramopoulos	43
4.3 Persconferentie Europese Commissie, 27/05/2015	45
4.3.1 Setting van de persconferentie	45
4.3.2 Vraag- en antwoordsessie.....	46
5 Reflectie.....	51
5.1 Contact met Dominique Stevens	52
5.2 Beschouwingen door Dirk Vannot	56
5.3 Beschouwingen door Marc Van Dommelen	57
6 Conclusie.....	61
Referenties.....	67
Bijlage I	69
Bijlage II.....	72
Bijlage III	74
E-mail 1	74
E-mail 2	77
E-mail 3	79
E-mail 4	81
E-mail 5	82
E-mail 6	84
Bijlage IV.....	85
E-mail 1	85
E-mail 2	87
E-mail 3	88

E-mail 4	89
E-mail 5	93
Bijlage V	94

Lijst van tabellen

TABEL 1	31
TABEL 2	34
TABEL 3	41
TABEL 4	43
TABEL 5	48

Voorwoord

Terwijl ik dit voorwoord aan het schrijven ben, moet ik plots terugdenken aan het moment dat de verdere invulling van mijn studies ingrijpend zou bepalen. In de loop van de maand oktober 2014 besloot ik om voor mijn bachelorproef een terminologisch thema uit te kiezen, met name neologismen in EU-teksten en -vertalingen. Een jaar later leek het me opportuun om hetzelfde onderwerp verder uit te diepen, maar gezien mijn keuze voor de Master Tolken, moest de invalshoek voor het onderzoek dan wel verlegd worden. Deze masterproef is – als absolute sluitstuk van mijn universitaire opleiding – *de facto* de vrucht van alle kennis en inzicht die ik sinds dat ene moment heb verworven.

De masterproef die voor u ligt, behandelt neologismen in EU-discours en hoe simultaantolken hierop een antwoord bieden. Deze specifieke probleemstelling is in het verleden eigenlijk relatief weinig onderzocht geweest. Ik ben er echter van overtuigd dat de uitkomst van dit onderzoek zeer veel potentieel bevat, niet alleen om huidige professionele tolken bij te staan in hun werk, maar zeker ook om toekomstige tolken tijdens hun opleiding bewust maken van het fenomeen en waardevolle tolkstrategieën aan te leren. Hopelijk mag deze scriptie hiervoor de aanzet betekenen.

Hoewel ik ontzettend trots ben op deze masterproef, is de totstandkoming ervan niet alleen een verdienste van mezelf, en het zou ook verkeerd zijn om deze als zodanig voor te stellen. Daarom wens ik uitdrukkelijk alle personen te bedanken die tijdens de verschillende stadia van het onderzoeksproject van betekenis zijn geweest, zonder wier medewerking en/of steun deze masterproef nooit had kunnen uitgroeien tot wat het nu is geworden.

In de eerste plaats – en dit spreekt eigenlijk voor zich – gaat mijn oprechte dank uit naar prof. dr. Rita Temmerman, die haar taak als promotor op een briljante manier heeft vervuld. Bij ieder obstakel mocht ik rekenen op haar wijze raadgeving, en gezien haar academische reputatie, heb ik haar promotorschap steeds als een voorrecht beschouwd. Ook haar bemoedigende woorden werden ten zeerste geapprecieerd. Vervolgens zou ik graag dr. Koen Kerremans willen bedanken, die ons vaak kwam vervoegen telkenmale we de vooruitgang van het onderzoek bespraken. Vooral zijn advies in verband met de methodologische uitwerking van deze masterproef was uitermate waardevol.

Aangezien dit werk hoofdzakelijk rond vertaling en vertolking bij de EU-instellingen draait, was het absoluut noodzakelijk om EU-functionarissen te raadplegen. Als hoofd van de

Nederlandse tolkeenheid van DG SCIC, was mw. Dominique Stevens één van mijn eerste contactpersonen binnen de tolkdienst van de Europese Commissie, en die haar medewerking heeft verleend voor het reflectiegedeelte. Hoewel de vragenlijst uit deze masterproef bijna integraal verworpen is geweest door DG SCIC, kan mw. Stevens hiervoor niet verantwoordelijk worden gesteld. Ze heeft al het mogelijke gedaan wat binnen haar vermogen lag, waarvoor mijn welgemeende dank.

Speciale dank gaat uit naar dhr. Dirk Vannot, die tussen zijn vertaalwerk door, een halfuur tijd heeft vrijgemaakt voor een informeel gesprek over het tolken van neologismen in het bijzonder, en over het tolken voor de EU in het algemeen. Een andere persoon die zonder twijfel in deze opsomming thuishoort, is dhr. Marc Van Dommelen, terminoloog bij de Nederlandse tolkeenheid van DG SCIC. Hoewel hij een tijdlang op vakantie was, heeft hij begin augustus nog de moeite genomen om een buitengewoon verhelderende reactie neer te pennen op de e-mail die ik hem reeds eerder had verstuurd. Ik mag heus stellen dat zonder deze reactie, mijn inzicht in de materie veel beperkter geweest zou zijn. Eeuwige dank ben ik hem verschuldigd.

Ook dhr. Jeroen Aspeslagh, hoofdterminoloog van de Nederlandse vertaaleenheid bij DGT, wil ik van harte bedanken voor zijn aandeel in de verwezenlijking van deze masterproef, zowel rechtstreeks als onrechtstreeks. Rechtstreeks, omdat hij me in het begin begeleidt heeft bij de afbakening van het thema, een inleiding heeft gegeven in de wereld van IATE en nuttige achtergrondinformatie kenbaar heeft gemaakt over de terminologie uit de *Europese Migratieagenda*. Bovenal was hij degene die me in contact heeft gebracht met dhr. Vannot en dhr. Van Dommelen. Onrechtstreeks, omdat hij me de kans heeft geboden om een maand lang een terminologiestage te volgen bij DGT, alwaar ik het grootste deel van het ‘veldwerk’ heb kunnen verrichten.

Een voorlaatste woord van dank gaat uit naar prof. Kristin Tytgat, die buiten de lessen steeds openstond voor een conversatie over de voortgang van mijn scriptie, en zelfs zo vriendelijk was een krantenartikel bij te houden over het Europese migratiethema.

Tot slot gaat niet in het minst mijn liefdevolle dank uit naar mijn beide ouders voor hun onvoorwaardelijke steun.

Mathieu Van Obberghen

Grimbergen, 14 augustus 2016

1 Inleiding

Als statenverband dat het midden houdt tussen intergouvernementalisme en supranationalisme, is de Europese Unie eerder uniek in vergelijking met andere internationale organisaties. Enerzijds vervult de EU de rol van overlegorgaan tussen haar lidstaten. Unanimititeit van stemmen wordt in vastomlijnde procedures vereist; en bij de Europese Raad trachten de staatshoofden en regeringsleiders steeds bij consensus over de algemene richting van de EU te beslissen (Europese Commissie 2014). Bijgevolg kan de Unie als intergouvernementele organisatie worden beschouwd.

Anderzijds heeft de EU, op grond van het besluitvormingsproces waarbij slechts een gewone of gekwalificeerde meerderheid van stemmen¹ noodzakelijk is, ook een supranationaal karakter. De EU neemt bovendien bepaalde nationale bevoegdheden over, waardoor zij automatisch boven de lidstaten komt te staan en haar autoriteit dus kan worden afgedwongen. Deze supranationale positie geeft uiteraard ook aanleiding tot een versterkt verantwoordelijkheidsgevoel, met name binnen de Europese Commissie – het uitvoerende orgaan van de EU – met betrekking tot het uitwerken van beleidslijnen en het aanpakken van actuele problemen.

Onze maatschappij is immers voortdurend in beweging; op het moment dat oude praktijken in onbruik raken en geleidelijk verdwijnen, doen zich alweer nieuwe fenomenen voor. Het is dan de taak van beleidsmakers om dergelijke maatschappelijke veranderingen op politiek niveau vorm te geven en in goede banen te leiden. In de praktijk komt het er echter vaak op neer dat men geconfronteerd wordt met een zekere problematiek, waarop de beleidsmakers vervolgens een antwoord moeten bieden. Meestal vormt dit de aanzet tot het creëren van nieuwe concepten, die uiteraard ook gedefinieerd en gelexicaliseerd worden. De mogelijkheid bestaat dan dat een *neologisme* het levenslicht ziet; zowel in de vorm van een geheel nieuwe woordconstructie, als in de vorm van een betekenisverschuiving of -toevoeging.

Toegepast op de context van de EU, kunnen we stellen dat deze organisatie de voorbije jaren met meerdere ingrijpende problemen heeft moeten afrekenen, die thans nog lang niet verholpen zijn, zoals de schuldencrisis, de dreiging van terrorisme, de toenemende populariteit

¹ Europa Nu. (z.d.). *Besluitvormingsprocedures in de Europese Unie*. Geraadpleegd op 2 april 2016, van http://www.europa-nu.nl/id/vg9tssega1vj/besluitvormingsprocedures_in_de_europese

van eurosceptische partijen. Sinds begin 2015² is er één welbepaalde noodsituatie ontstaan binnen de EU, waarbij de EU-lidstaten in de voorste linie – met name aan de buitengrenzen – met schrijnende toestanden te maken krijgen. Het gaat hier om de Europese vluchtelingen crisis. Als reactie op deze precaire situatie, en in een poging om irreguliere migratie een halt toe te roepen en de vluchtelingenstroom beter te kunnen beheersen, stelde de Europese Commissie op 13 mei 2015 haar *Europese Migratieagenda (European Agenda on Migration)* voor aan het publiek.

Zoals we konden verwachten, worden in dit document enkele nieuwe concepten geformuleerd. Enerzijds betreft het termen die reeds sinds enkele jaren circuleerden in de terminologie, aangewend door internationale organisaties bevoegd voor migratie (zoals de UNHCR³ en IOM⁴). Weliswaar dient te worden opgemerkt dat de termen in deze *Migratieagenda* duidelijk werden omschreven en vastgelegd, specifiek gericht op de toestand in de EU. Tussen deze ‘Eurotaal’ en de eerder vage terminologie, afkomstig van andere internationale organisaties, treden er lichte divergenties op – of betekenisverschuivingen – waardoor we hier wel degelijk over neologismen kunnen spreken (zie 2.1 voor een definitie van ‘neologisme’). Voorbeelden in het Engels zijn o.a. *relocation* en *resettlement*. Anderzijds vinden we ook neologismen terug die niet werden overgenomen uit de internationale context, maar werden geconceptualiseerd op basis van woorden uit het algemene taalgebruik, zoals *hotspot* en *frontline Member State*.

Met ruwweg 508 miljoen inwoners⁵ vertegenwoordigt de Europese Unie een aanzienlijk deel van de wereldbevolking. De bevolking is bijzonder divers en multicultureel. De EU omvat namelijk 28 verschillende nationaliteiten en kent 24 officiële talen. Daarnaast bestaat uiteraard nog een hele reeks van zogenoemde minderheidstalen die geen officiële EU-status hebben gekregen, maar desalniettemin actief worden gebruikt door sprekers over heel Europa.

Het hoeft duidelijk geen betoog: de linguïstische uitdagingen voor de EU-instellingen zijn legio. Vertalers en tolken zijn er derhalve een absolute noodzaak. Het is dan ook niet verwonderlijk dat deze instellingen niet alleen over de grootste vertaaldienst ter wereld

² European Commission. (2016, 10 maart). *Refugee crisis*. Geraadpleegd op 3 april 2016, van http://ec.europa.eu/echo/refugee-crisis_en

³ United Nations High Commissioner for Refugees (Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties)

⁴ International Organization for Migration (Internationale Organisatie voor Migratie)

⁵ Eurostat. (z.d.). *Population on 1 January - Persons*. Geraadpleegd op 31 maart 2016, van <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tps00001>

beschikken (Koskinen 2000: 50), maar bovendien een groot aantal tolken tewerkstellen, zowel in vast dienstverband als freelance.

De tolk speelt een cruciale rol in het communicatieproces tussen twee of meer partijen die elkaar, in afwezigheid van een dergelijk intercultureel bemiddelaar, niet (ten volle) zouden verstaan. Binnen internationale organisaties met meerdere officiële talen, zeker in het geval van de EU, zijn zij zo goed als onmisbaar. Desondanks blijft het tolken *an sich* een bijzonder veeleisende en complexe activiteit. Bij het simultaantolken, hetgeen tegenwoordig de meest gangbare modus is binnen het conferentietolken, moet men tezelfdertijd luisteren naar de spreker, de boodschap analyseren en assimileren, zelf een boodschap produceren en articuleren.

Om daartoe in staat te zijn, dient men over een groot concentratie- en uithoudingsvermogen te beschikken; is een uitstekende talenkennis vereist, net zoals een brede algemene kennis; en is een goed geheugen onontbeerlijk. Toch worden de competenties van een tolk nu en dan nog wat meer op de proef gesteld, wanneer de spreker een hoog spreektempo aanneemt, een tekst van het blad afleest of onaangekondigd over een technisch ingewikkeld thema spreekt.

In dit opzicht zou men dus kunnen veronderstellen dat ook *neologismen* zorgen voor een extra hindernis voor de tolk, waarmee het opzet van de eerste alinea's uit deze inleiding meteen ook verklaard is. Met andere woorden, hoe gaat de tolk te werk zodra hij zich met een neologisme geconfronteerd ziet? Als we even de vergelijking maken met een vertaler, moet immers gezegd dat hij⁶ over relatief genoeg tijd beschikt om een moeilijkheid van die aard rustig te analyseren, naslagwerken te consulteren en een goede vertaling te formuleren. Bij de tolk ligt de situatie evenwel anders. Hij werkt onder forse tijdsdruk, zeker in het simultaantolken, waarbij de vertaling slechts enkele seconden op zich mag laten wachten. Als de tolk er te lang over doet, dan dreigt hij de draad van het discours volledig te verliezen en treden er onvermijdelijk hiaten op in de tolkprestatie.

Deze masterproef stelt zich tot doel na te gaan welke aanpak door een tolk gehanteerd wordt, wanneer hij tijdens het tolken geconfronteerd wordt met taalkundige uitdagingen, zoals woorden die een recent ontstaan concept beschrijven en – omdat ze nieuw zijn – nog niet door iedere taalgebruiker worden begrepen, beter gekend als neologismen. Welke terminologische oplossingen reikt de tolk aan en welke strategieën hanteert hij, indien hij neologismen te horen

⁶ Mannelijke verwijswaarden worden in deze tekst alleen gebruikt met als doel de leesbaarheid niet te belemmeren, en dienen dus als seksneutraal te worden beschouwd.

krijgt in het brondiscours? In welke mate treedt er variatie op bij de vertaling van eenzelfde neologisme in tolkprestaties van verschillende tolken?

Teneinde een antwoord te bieden op deze vragen, draait het onderzoek in deze masterproef volledig rond één centrale casus in een specifieke context. We bestuderen persconferenties van de EU, die simultaan worden getolkt in meerdere officiële EU-talen door tolken in dienst van de EU-instellingen. Ter afbakening van het onderzoek werd het domein *Asiel & Migratie* geselecteerd, omdat – vanwege het belang, de reikwijdte en het recente karakter van de huidige Europese vluchtelingen crisis – we de waarschijnlijkheid groot achtten om binnen dit thema veel neologismen aan te treffen.

In **hoofdstuk twee** wordt allereerst een theoretisch kader geschetst, waarin er dieper wordt ingegaan op het begrip *neologisme*, de problematiek die hieruit voortvloeit voor de tolk en potentiële benaderingen om hem hierin bij te staan. **Hoofdstuk drie** voorziet in een toelichting en verantwoording van de methodologische keuzes die werden gemaakt om de casus, de terminologische analyse en de reflectie vast te leggen. **Hoofdstuk vier** betreft de complete terminologische analyse van de tolkprestaties met een voorstelling van de onderzoeksresultaten, waarbij wordt verwezen naar de linguïstische, cognitieve en situationele context. In **hoofdstuk vijf** volgt een reflectie over het tolken van neologismen in een EU-context. **Hoofdstuk zes** bestaat tot slot uit een algemene conclusie en mogelijke pistes voor verder wetenschappelijk onderzoek.

2 Theoretisch kader

Alvorens een analyse te kunnen maken van handelingen en fenomenen die zich in de praktijk voordoen, loont het de moeite om eerst enkele theoretische inzichten te duiden. Theorie vormt immers een solide en essentiële basis, aan de hand waarvan men vervolgens reële toepassingen kan afdoelen en uitwerken. Kernbegrippen en -ideeën uit de probleemstelling van dit onderzoek komen in dit hoofdstuk derhalve uitvoerig aan bod. Paragraaf 2.1 handelt over het concept *neologisme*, en paragraaf 2.2 bouwt voort op diezelfde terminologische thematiek, maar legt de voor dit onderzoek cruciale link met de tolkpraktijk. In paragraaf 2.3 wordt nader ingegaan op het verband tussen tolken en creativiteit.

2.1 Neologismen en neosemantismen

Natuurlijke taal is een bijzonder dynamisch systeem, onderhevig aan tal van maatschappelijke veranderingen. Net zoals de werkelijkheid niet blijft stilstaan, zo evolueert taal – als elementair communicatiemiddel van de mens – op nagenoeg dezelfde manier. Taalveranderingen kunnen hierbij verschillende vormen aannemen. In sommige gevallen zijn ze slechts moeilijk waarneembaar, omdat ze zich geleidelijk aan voltrekken op o.a. grammaticaal, syntactisch, fonologisch en pragmatisch niveau. De meest aperte veranderingen zijn echter lexicaal van aard, zeker bij de introductie van nieuwe termen en begrippen in het taalsysteem, de zogenoemde *neologismen* (Cabré et al. 2012: 1).

2.1.1 Beschouwingen door Rey

In zijn essay geeft Rey (2005: 311-312) een kort historisch overzicht van de term *neologisme an sich*, samen met enkele definities. “For the *Larousse Dictionary of Linguistics* a neologism is a ‘word’, ‘of recent creation’ or ‘recently borrowed’, or even ‘a new meaning of an old word’⁷.” Rey zelf definieert een neologisme als ‘een lexicale eenheid die door taalgebruikers als recent wordt ervaren’, waardoor de idee van ‘nieuwheid’ in essentie neerkomt op een haast uitsluitend psychologische en sociale factor, en waarbij de chronologische factor grotendeels buiten beeld blijft. Algemeen gesproken kunnen neologismen worden beschouwd “as new units in a specific linguistic code⁸.” Maar wat verstaan we precies onder ‘nieuw’?

Een fundamenteel element dat Rey hiervoor aanreikt, is het onderscheid tussen *objectieve* en *functionele nieuwheid*. Objectieve nieuwheid is van nature gebaseerd op chronologie en wordt

⁷ “In het *Verklarend Woordenboek Larousse* staat een neologisme omschreven als een ‘woord’, ‘recentelijk gevormd’ of ‘recentelijk ontleend’, of zelfs ‘een nieuwe betekenis voor een oud woord’.”

⁸ “als nieuwe eenheden in een specifieke taalcode.”

vastgesteld door de eerste verschijning van een term lexicografisch te dateren. Deze datering kan echter enkel synchroon worden geanalyseerd, want bij een diachronische analyse heeft iedere term ooit weleens de status van ‘neologisme’ gekend. Functionele nieuwheid daarentegen wordt bepaald in verhouding tot een communicatiemodel. Zo kunnen tal van neologismen potentieel worden geconstrueerd door fonemen en morfemen te combineren, maar indien ze geen betekenis toegewezen krijgen en dus geen communicatieve functie vervullen binnen een taalsysteem, zijn deze neologismen ook sociaal irrelevant. Het is echter ook mogelijk dat reeds bestaande termen een nieuwe invulling krijgen of de overgang maken van vaktaal naar algemeen taalgebruik.

Samengevat stelt Rey (2005: 318-321) dat een chronologische kijk op neologie, die uitgaat van slechts één enkele communicatieve handeling (zoals de eerste vermelding in een tekst), een ontoereikend criterium is om het bestaan van een neologisme te staven. Functionele nieuwheid, in combinatie met de neologische perceptie die gedeeld wordt door op zijn minst een meerderheid van taalgebruikers, rechtvaardigen op hun beurt wél het bestaan van een neologisme.

2.1.2 Beschouwingen door Schüler

De idee van ‘neologische perceptie’ zou uiteraard aangevochten kunnen worden als zijnde een relatief rekbaar begrip. Schüler (2006: 62) verwoordt het op deze manier: “Zunächst einmal kann Neuheit nicht objektiv festgestellt werden [...]. Okkasionelle Wortbildungen werden häufig nicht als neu empfunden, wenn sie unmittelbar zu verstehen sind, während dem Rezipienten unbekante Wörter als neu eingestuft werden, auch wenn sie es nicht sind⁹.” Deze illustratie werkt echter enkel op het individuele niveau. Bij het definiëren van een neologisme heeft Rey zijn woorden bijgevolg zorgvuldig gekozen en spreekt hij niet toevallig van ‘een meerderheid van taalgebruikers’.

Ook het aspect van frequentie komt bij Schüler (2006: 62) aan bod, meer bepaald bij het onderscheid dat ze maakt tussen *neologismen* en *occasionalismen*. “Außerdem ist jeder Neologismus beim ersten Auftreten ein Okkasionalismus, der sich ausbreiten kann; Neologismen und Okkasionalismen unterscheiden sich also in ihrer Verbreitung, nicht aber in

⁹ “Allereerst kan nieuwheid nu eenmaal niet objectief worden vastgesteld [...]. Occasionele woordvormingen worden vaak niet als nieuw aanvoeld, als men ze onmiddellijk kan verstaan. Woorden, die niet gekend zijn door de ontvanger, worden echter als nieuw geclassificeerd, ook wanneer deze dat niet zijn.”

ihrer Entstehung¹⁰.” Met andere woorden, neologismen hoeven niet eensklaps op te duiken om als dusdanig te worden beschouwd. Integendeel, bij het gros van de neologismen handelt het net om woorden die reeds enige tijd in het lexicon aanwezig zijn, maar desondanks nog steeds als ‘nieuw’ of ‘recent’ worden ervaren. Een occasionalisme daarentegen is evenzeer nieuw, maar werd bij zijn vorming in een welbepaalde context aangewend. De betrokken uitdrukking is onlosmakelijk met die context verbonden, waardoor deze daarbuiten zeer zelden tot nooit zal voorkomen en dus niet kan doordringen tot in het algemeen taalgebruik, zeker in vergelijking met neologismen.

Tot slot is het mogelijk om het begrip ‘neologisme’ verder op te delen in vier structurele categorieën volgens het type van woordvorming. Deze worden door Schüler (2006: 63) als volgt aangeduid. Bij de *Urschöpfung* (oercreatie) verloopt de woordvorming *ex nihilo*, hetgeen in de praktijk zeer weinig plaatsvindt, aangezien iedere taal slechts een eindig aantal klankcombinaties toelaat. Onomatopoeën zijn een goed voorbeeld van een dergelijke ‘arbitraire’ woordvorming. Bij zijn ontstaan was de vogelbenaming en -kreet *tjiftjaf* een oercreatie.

Een *Neosemantismus* (neosemantisme) betreft een nieuwe, bijkomende betekenis voor een reeds bestaand lexeem. Zowel generalisering, concretisering als metaforisering van de oorspronkelijke betekenis van het lexeem kunnen hierbij optreden. Deze categorie kan worden geïllustreerd aan de hand van een voorbeeld uit onze casus, namelijk de term *hotspot*. Hoewel deze term op zich al een hele lading aan betekenissen dekt, werd in 2015 een specifieke invulling toegevoegd binnen het Europese migratiethema. *Hotspot*¹¹ staat sindsdien, zowel in het Engels als het Nederlands, synoniem voor een “gebied aan de buitengrens van de Europese Unie dat met een onevenredig zware migratiedruk wordt geconfronteerd.” Aan deze categorie van neologismen zal trouwens opnieuw worden gerefereerd bij de bespreking van de casus.

Voorts kunnen bepaalde taalelementen uit een brontaal ook worden overgenomen in een doeltaal, resulterend in een *Entlehnung* (ontlening). Deze categorie is echter louter een boventerm, want ze kan door middel van meerdere procedures tot stand worden gebracht (gaande van ‘leenwoord’ tot ‘leenvertaling’). Bij de aanvang van het digitale tijdperk was de

¹⁰ “Bovendien is ieder neologisme bij zijn eerste verschijning een occasionalisme, dat zich verder kan verspreiden; neologismen en occasionalismen verschillen dus wat hun verspreiding betreft, maar worden op dezelfde manier gevormd.”

¹¹ Hotspot. (2015). In IATE. Geraadpleegd op 1 augustus 2016, van <http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=3566745&langId=nl>

Engelse term *computer* bijvoorbeeld een leenwoord in het Nederlands. *Gratte-ciel* is dan weer de Franse leenvertaling voor het Engelse *skyscraper*.

Een *Wortbildungsprodukt* (woordvormingsproduct) vervolledigt de rij, dat – net zoals de voorgaande categorie – verschillende invullingen kent, en in de praktijk ook de meest voorkomende manier is om een neologisme te creëren. Samenstellingen en afleidingen vallen onder deze categorie. Een Nederlandse vertaling voor *hotspot*, zoals die in de EU-context wordt begrepen, is bijvoorbeeld *migratiedrukgebied*; een samenstelling van drie op zichzelf staande woorden.

2.2 Neologismen in een tolksituatie

Na een bondige illustratie van wat het simultaantolken inhoudt (2.2.1), wordt vervolgens een overzicht gegeven van voorgaande onderzoeksprojecten die het tolken van neologismen trachten te beschrijven (2.2.2). Tot slot worden ook enkele strategieën voorgesteld om om te gaan met neologismen in een tolksituatie (2.2.3).

2.2.1 Simultaantolken als aparte discipline

Het beroep van een tolk is uiterst gevarieerd, aangezien hij telkens weer te maken krijgt met andere situaties, andere sprekers, andere terminologie. Elke tolkopdracht is verschillend en – afgezien van het feit dat relevante voorbereidende stukken normaliter ter beschikking gesteld zouden moeten worden van de tolk – in zekere zin ook onvoorspelbaar. Dit gegeven zorgt op zijn beurt voor een intellectuele uitdaging. Bovendien leeft bij de tolk het gevoel dat hij werkelijk een bijdrage levert aan een gebeuren, doordat hij mensen die elkaar anders niet zouden verstaan, toch in staat stelt met elkaar te communiceren. Deze drie aspecten – variatie, intellectuele uitdaging en het tot stand brengen van communicatie – zorgen ervoor dat de tolk genoeg haalt uit zijn werk (Jones 2002: 128-130).

Tezelfdertijd dient men ook te kunnen omgaan met de beperkingen en moeilijkheden die inherent deel uitmaken van de activiteit van het simultaantolken¹². Volgens Jones (2002: 66-67) kan men gewag maken van twee elementaire moeilijkheden: een *akoestische moeilijkheid* (“*acoustic difficulty*”) en een *intellectuele moeilijkheid* (“*intellectual difficulty*”). De eerste houdt in dat men bij het simultaantolken twee handelingen tegelijk – simultaan – moet uitvoeren, met name luisteren en spreken. Deze activiteit komt als ‘onnatuurlijk’ over op de mens en dient dus te worden aangeleerd. De tweede moeilijkheid houdt in dat de

¹² Rekening houdend met de specifieke casus van deze masterproef, zal enkel de simultane modus van het tolken behandeld worden, terwijl de consecutieve modus buiten beschouwing blijft.

simultaantolk, in tegenstelling tot een tolk die werkt in de consecutieve modus, onmiddellijk dient aan te vangen met de vertolking, hoewel hij zowel op macroniveau (de volledige toespraak) als op microniveau (een volledig afgemaakte zin) onwetend is van wat komen gaat.

Op terminologisch gebied wordt een tolk echter met bijkomende problemen geconfronteerd. Zo kan uiterst specifieke terminologie, die bijvoorbeeld technisch van aard is, resulteren in een hoge cognitieve last voor de tolk. Desalniettemin kan die last verholpen worden door op voorhand de betrokken terminologie aan de tolken te bezorgen (hetgeen in de praktijk meestal gebruikelijk is). De terminologische uitdaging die echter in deze masterproef aan de orde is, zijn neologismen in het algemeen, en neosemantismen (Schüler 2006) in het bijzonder. Want ook al is het mogelijk dat deze termen vooraf gekend zijn door de tolk, dan nog blijft de vraag in hoeverre een degelijke vertaling in de doeltaal voorhanden is, en of deze neologismen begrepen worden door het doelpubliek.

2.2.2 Onderzoek naar het tolken van neologismen

Deze specifieke probleemstelling heeft in het verleden echter in zeer geringe mate het voorwerp uitgemaakt van academisch onderzoek, en tot op heden kan men slechts verwijzen naar twee relevante wetenschappelijke publicaties. Buiten Europa is het artikel van Choi (2006) het vermelden waard, getiteld “*Interpreting Neologisms Used in Korea’s Rapidly Changing Society: Delivering the Meaning of Neologisms in Simultaneous Interpretation*”. Hierin wordt nagegaan hoe Koreaanse tolken omgaan met neologismen uit hun digitaal snel evoluerende maatschappij, en hoe deze strategieën gereflecteerd zouden moeten worden in tolkenopleidingen. Dit onderzoek beschouwt de probleemstelling echter vanuit een puur Koreaans perspectief, waardoor het in het kader van ons onderzoek minder ter zake doet en dus niet verder zal worden besproken.

Binnen Europa kan er in hoofdzaak slechts verwezen worden naar Niska (1998), die destijds in de zogenoemde *workshop paper* “*Explorations in translational creativity: Strategies for interpreting neologisms*” het fenomeen heeft bestudeerd. Het werk geeft een theoretische uiteenzetting van neologismen binnen een tolksetting, welke strategieën kunnen worden ingezet en bevat tevens een vergelijkende enquête, online afgenomen bij Amerikaanse en Canadese gerechtstolken tegenover Zweedse sociaal tolken. Hoewel inleidend van aard, worden niettemin enkele interessante ideeën aangereikt.

Niska (1998: 13) maakt bij wijze van illustratie een duidelijk verschil tussen twee types van neologismen in een tolksituatie, afhankelijk vanuit welke invalshoek men ze beschouwt.

Enerzijds kan men spreken van *neologismen in de brontaal*, ofwel termen die in een eerste fase gebruikt worden door de spreker. Anderzijds kunnen er ook *neologismen in de doeltaal* optreden, ofwel termen die in een tweede fase gebruikt worden door de tolk, om op die manier de ‘nieuwe’ termen van de spreker met een equivalent te vertalen.

Niska verfijnt zijn categorisering en stelt dat *neologismen in de brontaal* nogmaals kunnen worden opgesplitst; hetzij neologismen die aanvaard zijn binnen de ‘discoursgemeenschap’ (“*discourse community*”) van de spreker, hetzij spontane, idiosyncratische neologismen die ter plekke worden gevormd. *Neologismen in de doeltaal* kunnen de volgende zijn: gestandaardiseerde of aanvaarde vertaling van het neologisme; ad-hocvertaling; verbetering van of bijkomende uitleg bij het neologisme.

2.2.3 Strategieën voor het tolken van neologismen

Het voor ons belangrijkste onderdeel uit het werk van Niska bestaat uit zijn formulering van mogelijke strategieën die de tolk kan toepassen bij de vertaling van termen die niet bestaan in de doeltaal en/of die als neologismen worden gepercipieerd door de tolk (Niska 1998: 14). Ten eerste wordt “*omission*” (weglating) voorgesteld. Het neologisme wordt eenvoudigweg niet vertaald, maar kan facultatief nog steeds vertaald worden op een later tijdstip in de tolkprestatie. De hypothese hierbij is evenwel dat deze methode niet de absolute voorkeur geniet, en eigenlijk slechts als laatste redmiddel dient.

Ten tweede wordt “*use of approximate or provisional equivalent*” (gebruik van een approximatief of voorlopig equivalent) naar voren geschoven. Het neologisme wordt – volgens het inzicht van de tolk – bij benadering vertaald, of er wordt een voorlopige vertaling gebruikt, die later nog kan worden gewijzigd. De tolk heeft immers niet de luxe om zich – zoals een vertaler – te beroepen op diverse naslagwerken, maar dient onmiddellijk de boodschap over te zetten.

Ten derde geeft Niska ook “*explanation of concept*” (verklaring van of uitleg bij het concept) als mogelijkheid. De tolk kan dus opteren voor een omschrijving van het neologisme, of kan gewoonweg de term overnemen en daarbij nog wat uitleg geven, zodat het publiek het concept ten volle verstaat. We kunnen als hypothese echter aannemen dat deze methode niet vaak wordt gehanteerd bij het simultaantolken (omdat men het zich in deze tolkmodus sowieso niet mag veroorloven al te veel uit te weiden) en in feite eerder thuishoort bij de consecutieve modus.

Ten vierde wordt gesuggereerd om – voor zover het mogelijk is – een “*neologism*” zelf te vormen. Deze methode kan op drie nauw verwante manieren worden ingevuld: door middel van 1) een “*loan translation*” (leenvertaling), 2) een “*direct loan/transfer*” (leenwoord) of 3) “*coining of new word*” (het creëren van een nieuw woord). Een ‘leenvertaling’ houdt in dat het neologisme op een relatief letterlijke manier wordt vertaald in de doeltaal. Een ‘leenwoord’ betekent dat het neologisme niet wordt vertaald, maar als origineel wordt overgezet in de doeltaal, mits de nodige fonologische aanpassingen. Als hypothese kan worden aangenomen dat beide eerstgenoemde varianten plausibel zijn. Het daadwerkelijk creëren van een neologisme tijdens het simultaantolken lijkt echter hoogst ongebruikelijk, en past eerder bij om het even welke vorm van schriftelijke vertaling.

2.3 Tolken en creativiteit

Het creëren van – alsook het vertalen van – neologismen maakt intrinsiek deel uit van een veel ruimer denkproces, dat we kunnen aanduiden als *creativiteit*. Neologismen zijn het product van *creatief of innovatief denken*, en in een tolksituatie zal men zich hierbij absoluut genoodzaakt voelen een beroep te doen op zijn creatieve vaardigheden. Met uitzondering van deze eerder zeldzame momenten waarin neologismen opduiken, kunnen we ons echter de vraag stellen hoe het tolken als activiteit zich in het algemeen verhoudt tot *creativiteit*. In dit verband loont het de moeite om een citaat van Riccardi (1998) aan te halen:

“If the interpreting process is considered a problem-solving activity where the source-text is the problem and the target-text the solution, then it follows that it is the interpreting mode, the fact that interpreting is ‘on-line’, that leads to a creative process. From a limited set of cues or elements continuously unfolding, with no interruption or thinking longer than a few seconds, the interpreter has to come to a correct conclusion or be able to anticipate the message in such a way that he can organize his language output correctly. In doing so, s/he is not simply repeating something said by somebody else, but also engaging in a creative or productive process¹³.” (Riccardi 1998: 172).

¹³ “Indien het tolkproces wordt beschouwd als een probleemoplossende activiteit, waarbij de brontekst het probleem is en de doelttekst de oplossing, dan volgt hieruit dat net de tolkmodus, het feit dat men bij het tolken ‘online’ is, leidt tot een creatief proces. Op basis van een beperkte reeks van signalen of elementen die zich voortdurend ontvouwen, zonder enige onderbreking of zonder langer na te denken dan enkele seconden, moet de tolk een correcte conclusie trekken of in staat zijn om te anticiperen op de boodschap, op zo’n manier dat hij zijn taalproductie goed kan coördineren. Hierdoor herhaalt de tolk niet zomaar iets wat uitgesproken werd door iemand anders, maar is hij ook volop betrokken bij een creatief of productief proces.”

Tolken is inderdaad een uiterst creatieve activiteit. De tolk herhaalt immers niet blindelings de woorden van de spreker (deze techniek, die in tolkenopleidingen vaak wordt toegepast, bestaat echter ook en wordt *shadowing* genoemd), noch levert hij een automatische, haast mechanische vertaling van een discours. In de plaats daarvan doorloopt de tolk een hele reeks hoofdzakelijk onbewuste, cognitieve processen om een brontekst te kunnen *transformeren* in een doelttekst, die – aldus Riccardi – qua inhoud zal lijken op het origineel, maar desondanks een nieuw product blijft.

Riccardi (1998: 174) stelt tevens dat binnen het simultaantolken twee verschillende strategieën interageren. Bij de “*skill-based strategy*” (strategie gebaseerd op vaardigheden) zijn vaste patronen van automatische antwoorden opgeslagen, die door de tolk routinematig kunnen worden ingezet. Voorbeelden zijn: welkomst, afscheid, agendapunten, ... Door deze strategie aan te wenden, wordt de – in deze gevallen – overbodige cognitieve last aanzienlijk verlicht voor de tolk, waardoor hij zich elders op kan concentreren. De “*knowledge-based strategy*” (strategie gebaseerd op kennis) dient voor geheel nieuwe situaties, die een hoog concentratieniveau vereisen, en dus meer inspanning vergen. Er wordt gebruik gemaakt van analytische processen en opgeslagen kennis. Het is evident dat, zodra de tolk geconfronteerd wordt met neologismen, deze tweede strategie op de voorgrond treedt.

Tot slot is ook Horváth (2010) dezelfde mening toegedaan als Riccardi en benadrukt ze de creatieve aard van het tolken – en vertaling in het algemeen. Ze wijst ons op het feit dat – als één van de meest essentiële aspecten van het tolken – de originele boodschap gecreëerd is door iemand anders dan de tolk zelf. De taak van de tolk bestaat met andere woorden uit een secundaire vorm van creatie, of “*re-creation*”. Deze idee is echter niet revolutionair en wordt niet alleen verdedigd door hedendaagse academici. Reeds vanaf de jaren '70, bij het ontstaan van de *théorie du sens* (Seleskovitch 1975), die de grondslag legde voor de moderne tolkwetenschap, wordt precies dezelfde idee bepleit.

3 Methodologie

In dit hoofdstuk wordt een overzicht geschetst van de gehanteerde methodologie in deze masterproef. Vooreerst wordt in paragraaf 3.1 de casus gesitueerd, door de werkwijze en het thema (binnen de specifieke context van het simultaantolken bij de EU-instellingen) te bespreken en te beargumenteren. Paragraaf 3.2 biedt toelichting over de opzet van de eerste fase van het onderzoek: de terminologische analyse van tolkopnames, afkomstig van persconferenties, en de formulering van hypotheses. Paragraaf 3.3 illustreert het opzet van de tweede fase van het onderzoek: de discussie en reflectie over de bereikte resultaten uit het eerste gedeelte. Tot slot wordt er in paragraaf 3.4 kort ingegaan op de *dynamische contexten* waarin terminologie kan worden geïnterpreteerd, gebaseerd op de publicatie van Temmerman (2016) waarop we ons zullen baseren bij de analyse van de persconferenties.

3.1 Totstandkoming en situering van de casus

Eerst bespreken we de criteria die we in acht hebben genomen bij het bepalen van de casus (3.1.1). Verder situeren we de casus wat de methodische invulling (3.1.2) en thematische invulling (3.1.3) betreft.

3.1.1 Toetsing aan criteria

Als vertrekpunt voor de casus wordt uiteraard uitgegaan van de probleemstelling, zoals in de inleiding verwoord. *Welke linguïstische oplossingen reikt de tolk aan en welke strategieën hanteert hij, indien hij neologismen te horen krijgt in het brondiscours? In welke mate treedt er variatie op bij de vertaling van eenzelfde neologisme in tolkprestaties van verschillende tolken?* Aan de hand van de casus zal op beide onderzoeksvragen een antwoord kunnen worden geformuleerd, maar voor de uitwerking ervan moest in eerste instantie voldaan worden aan twee criteria.

Als eerste criterium was het absoluut noodzakelijk dat de tolkprestaties vrij toegankelijk, en eigenlijk gewoon digitaal beschikbaar zijn. Tolken is immers een vluchtig medium, en het ter plekke analyseren van op zijn minst twee verschillende tolkprestaties tegelijkertijd is praktisch onmogelijk. Ook het registreren (met behulp van opnameapparatuur) van minstens twee verschillende audiokanalen vereist een meer dan gevorderde kennis in dat vakgebied. Als tweede criterium was het evenzeer noodzakelijk dat de tolkprestaties op inhoudelijk vlak over een recente thematiek handelen. We verwachten immers dat neologismen makkelijker worden aangetroffen binnen een actueel of ‘nieuw’ thema.

Ingevolge de talige diversiteit, hun historische connectie met het conferentietolken, hun omvang en expertise, het internationale karakter, en de digitale beschikbaarheid van tolkopnames werden de tolkendiensten van de Europese Unie geselecteerd voor deze casus. Specifieker viel onze keuze op de grootste onder hen, met name DG¹⁴ SCIC, dat de vertolking verzorgt voor zowel de Europese Commissie als de Raad, aangezien deze beide EU-instellingen zich in het algemeen actief inzetten om actuele thema's beleidsmatig vorm te geven. DG INTE (de tolkendienst van het Europees Parlement) en de tolkendienst van het Europees Hof van Justitie werden aldus buiten beschouwing gelaten voor dit onderzoek.

3.1.2 Methodische invulling

Uit contacten¹⁵ met mw. Dominique Stevens (hoofd van de Nederlandse tolkeenheid van DG SCIC) bleek al snel dat het fysiek bijwonen van vergaderingen of persconferenties niet tot de mogelijkheden behoorde. Ze wees ons evenwel op het bestaan van een online videodatabank¹⁶ van de Raad, waarbij de gewenste vertolking digitaal kan worden opgevraagd. Het merendeel van de videobestanden is echter Engelstalig en zonder vertolking. In de zeldzame gevallen dat vertolking wél beschikbaar is, gaat het enkel om Duits, Frans en enkele andere talen, doch nooit om Nederlands. Op basis van eigen onderzoek hadden we alvast geconstateerd dat een gelijksoortige videodatabank¹⁷ met vertolking ook bestaat voor de Europese Commissie. Deze databank is uitgebreider, bevat meer videobestanden met vertolking, en meer vertolking in meerdere talen, inclusief het Nederlands.

Voor de casus werd dus besloten om de videodatabank van de Europese Commissie te gebruiken als primaire bron. Uit de verschillende videogenres die van vertolking zijn voorzien, zoals “*conference*” (conferentie), “*opening statement*” (inleidende verklaring), “*closing statement*” (afsluitende verklaring), ... werd ten slotte gekozen voor het specifieke genre “*press conference*” (persconferentie). Een persconferentie is een terugkerende vorm van ‘bijeenkomst’, die door een persoon of instelling specifiek wordt georganiseerd voor de pers en zich meestal laat typeren door twee gedeelten: 1) een verklaring voor de pers, en 2) een vraag- en antwoordsessie. Drie relevante persconferenties werden op basis van het gekozen onderwerp (zie 3.1.3) geselecteerd, en vervolgens geanalyseerd (zie 3.2).

¹⁴ In de EU-context staat de afkorting ‘DG’ voor ‘Directoraat-generaal’.

¹⁵ De integrale correspondentie met mw. Stevens werd toegevoegd aan deze masterproef onder Bijlage III.

¹⁶ Online raadpleegbaar via <http://video.consilium.europa.eu/latest.aspx>

¹⁷ Online raadpleegbaar via <http://ec.europa.eu/avservices/>

3.1.3 Thematische invulling

Algemeen wordt aangenomen dat actuele thema's en nieuwe fenomenen, die in het middelpunt van de belangstelling staan en waarrond een sfeer van *mentale productiviteit* hangt, sneller of makkelijker aanleiding geven tot de vorming van neologismen, althans in vergelijking met traditionele of gedateerde thema's. In het geval van noodsituaties, waarbij een oplossing voor – of in ieder geval een reactie op – het acute probleem niet te lang mag aanslepen, mogen we veronderstellen dat de vorming van adequate, nieuwe concepten en neologismen meer dan waarschijnlijk is. Voor de keuze van de te analyseren persconferenties was het dus van essentieel belang een onderwerp te selecteren, waarin neologismen potentieel in hogere mate zouden worden aangetroffen.

Via haar instellingen en organen, zet de EU zich actief in binnen een heel spectrum van domeinen. De bevoegdheden van de EU zijn echter niet evenredig verdeeld per beleidsterrein. Zo wordt er een onderscheid gemaakt tussen 'exclusieve', 'gedeelde', 'ondersteunende' of 'geen bevoegdheid' voor de EU¹⁸. Gezien het belang, de reikwijdte en de recente aard van de huidige Europese vluchtelingencrisis, werd het domein *Asiel & Migratie* als thema geselecteerd, een gedeelde bevoegdheid tussen de EU en haar lidstaten.

In onze zoektocht naar neologismen en bruikbare persconferenties, werd onze aandacht getrokken door de *Europese Migratieagenda*¹⁹ (*European Agenda on Migration*²⁰), die op 13 mei 2015 officieel werd bekendgemaakt door de Europese Commissie. Nadat ons vermoeden voor het aantreffen van neologismen werd bevestigd, en nadat we drie relevante persconferenties hadden opgespoord via de videodatabank *EC Audiovisual Services*, werd deze keuze ook definitief.

3.2 Terminologische analyse

In eerste instantie werd overgegaan tot de hoofdmoot van het eigenlijke onderzoek, met name de analyse van de omgang met neologismen tijdens de tolkprestaties (uit de eerder vermelde persconferenties). Vervolgens werden we in staat gesteld om op basis van die analyse duidelijke conclusies te trekken en bepaalde hypothesen te formuleren. We hebben ervoor

¹⁸ Europa Nu. (z.d.). *Bevoegdheden Europese Unie*. Geraadpleegd op 24 juli 2016, van https://www.europa-nu.nl/id/vg9pn1p65vi9/bevoegdheden_europese_unie

¹⁹ Online raadpleegbaar als pdf-document in het Nederlands via http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_nl.pdf

²⁰ Online raadpleegbaar als pdf-document in het Engels via http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf

gekozen om niet de volledige tolkopnames te transcriberen. De wetenschappelijke verantwoording hiervoor luidt als volgt. Ten eerste zijn alle tolkprestaties vrij toegankelijk en digitaal – dus altijd en overal – raadpleegbaar. Indien de tolkprestaties eigenhandig waren opgenomen en bijgevolg enkel in ons persoonlijk bezit waren geweest, zouden transcripties uiteraard onontbeerlijk geweest zijn. Ten tweede is het transcriberen van drie integrale persconferenties in minstens drie verschillende talen (in dit geval Engels, Nederlands en Duits) een uiterst arbeidsintensief en tijdrovend werk. Ten derde zijn complete transcripties in zekere zin irrelevant, aangezien slechts de enkele, zeldzame passages waarin neologismen voorkomen, ook effectief van belang zijn.

Hoofdstuk vier uit deze masterproef bestaat uit de uitvoerige analyse en bespreking van de wijze waarop neologismen worden getolkt, voor iedere persconferentie afzonderlijk. De primaire taal bij elke persconferentie is bijna uitsluitend het Engels, waarmee nog maar eens de status van het Engels als *lingua franca* in de wereld en in de EU-instellingen wordt aangetoond. Heel sporadisch komt ook een interventie voor in het Duits of het Frans tijdens de vraag- en antwoordsessie van een persconferentie. Bij de analyse wordt het Engelse brondiscours dus als uitgangspunt genomen, waartegenover zowel de Nederlandse als Duitse vertolking worden geplaatst. Het discours en de vertolking worden vanuit een terminologische invalshoek geëvalueerd, met een duidelijke focus op neologismen en de reactie van de tolken in dit verband.

Teneinde de neologismen – en hun respectieve vertalingen – op een gestructureerde en gefundeerde manier te kunnen analyseren, wordt expliciet verwezen naar en gebruikgemaakt van het onderzoek van Temmerman (2016). Terminologie komt zowel in gesproken discours als in geschreven tekst steeds voor binnen verschillende *dynamische contexten*, die ertoe bijdragen deze terminologie goed te kunnen begrijpen en juist te interpreteren. Aangezien de tolken die werkzaam zijn tijdens de persconferenties impliciet over deze contextuele informatie beschikken, dienen zowel de linguïstische, cognitieve als situationele context waarbinnen de gebruikte terminologie wordt begrepen, bij deze analyse te worden geëxpliciteerd (zie 3.4).

In de marge dient op deze plaats ook te worden gerefereerd aan het onderzoek in het kader van het *European Parliament Interpreting Corpus*, of kortweg EPIC (Russo et al. 2012), dat ten dele als inspiratiebron fungeerde. Het moet immers gezegd; het werk van conferentietolken bij de EU-instellingen is in het verleden slechts zeer sporadisch het voorwerp geweest van

wetenschappelijk onderzoek. Nochtans biedt de unieke multilinguale en -culturele situatie aldaar aanwezig een waaier aan mogelijke onderzoekspistes.

Naast een publicatie over de vergelijking van de status tussen Deense EU-vertalers en -tolken (Dam & Zethsen 2013), is het ‘*EPIC research project*’ zo goed als het enige tot nog toe verwezenlijkte empirische onderzoek naar het werk van EU-tolken. Het EPIC omvat in wezen een corpus, waarin zowel speeches (bronteksten) als tolkprestaties (doelteksten) in het Engels, Italiaans en Spaans, afkomstig uit het Europees Parlement, werden samengebracht en geannoteerd. Het gepubliceerde artikel bericht echter uitsluitend over de totstandkoming van het corpus, welke methodologie voor dat doel werd gehanteerd en welke mogelijkheden tot onderzoek (en reeds opgestarte onderzoeksprojecten) het corpus kan verschaffen. Het corpus is evenmin publiek toegankelijk.

Toch hebben we ons enigszins laten inspireren door dit project. Mede dankzij de technische omschrijving van het EPIC hebben we de uitwerking van ons eigen onderzoek vastgelegd. Door het ontbreken van een feitelijke verzameling transcripties of videobestanden – alle tolkprestaties werden immers via het internet geconsulteerd – is deze masterproef evenwel geen zuiver corpusonderzoek, maar *de facto* kan het uiteraard wel als zodanig worden beschouwd.

3.3 Reflectie en discussie

Aangezien het onderzoek tot hiertoe enkel gebaseerd was op eigen bevindingen en gevolgtrekkingen, volgde in tweede instantie ook een discussiefase. Bij de eigenlijke bespreking van het werk van EU-tolken wordt namelijk alleen het auditieve aspect van het tolkproces geobserveerd, met andere woorden het *tolkproduct* zelf. Daarenboven verloopt de analyse vanuit het perspectief van de buitenstaander. Het leek ons bijgevolg aangewezen om de tolken die tijdens de persconferenties in kwestie hadden getolkt, bij dit onderzoek te betrekken en hen de mogelijkheid te bieden over hun tolkprestatie, en over de neologismen in het bijzonder, te reflecteren.

Mw. Dominique Stevens werd andermaal gecontacteerd, deze keer met het verzoek om na te gaan welke tolken aanwezig waren in de Nederlandse cabine²¹ tijdens de drie persconferenties, en om de mogelijkheid in overweging te nemen hen een vragenlijst voor te leggen. Er werd

²¹ Binnen het tolkenjargon wordt gewoonlijk de term ‘cabine’ (*‘booth’* in het Engels) gebruikt ter vervanging van ‘tolkcabine’. Vaak wordt deze term in metaforische zin aangewend om de groep tolken voor één bepaalde taal tijdens een conferentie aan te duiden.

duidelijk gemaakt dat het onderzoek niet ten doel had een waardeoordeel te vormen over de tolken, met andere woorden of zij destijds uitstekend, voldoende of slecht hadden gepresteerd. Het enige doel dat wij voor ogen hadden, was een diepgaander inzicht verwerven over hoe een tolk te werk gaat in een situatie waarin neologismen opduiken, wat hij vooraf ter beschikking heeft om zich hierop voor te bereiden en hoe hij persoonlijk staat tegenover verschillende strategieën om neologismen adequaat te vertalen in een tolksetting.

Er werd niet alleen getracht om de inbreng van de tolken zelf te verkrijgen, maar ook om te achterhalen of er al dan niet sprake is van een algemeen of taalspecifiek tolkbeleid bij de Europese instellingen, bij DG SCIC in het bijzonder. Bovendien werd de terminoloog van de Nederlandse tolkeenheid aangeschreven om ook zijn licht te laten schijnen over de probleemstelling van het tolken van neologismen. Hoofdstuk vijf uit deze masterproef beschrijft stapsgewijs alle pogingen die werden ondernomen ten behoeve van externe discussie en reflectie. Hoewel er merkbaar verschillende stappen werden gezet om de kans te bieden aan tolken en functionarissen van de EU-instellingen hun opinie te geven over dit onderzoek, werd tot onze grote spijt deze gelegenheid slechts door enkelen te baat genomen.

3.4 Dynamische contexten

Opdat een vertaler – en dus ook een tolk – zijn werk ten gronde kan verrichten, mag het belang van *context* zeker niet worden onderschat. Context stelt hem namelijk in staat om terminologie correct te interpreteren; de juiste betekenis kan op die manier aan een term worden toegekend. Zelfs wanneer een term in de brontaal niet gekend is door de vertaler, bijvoorbeeld door het ontbreken van een equivalent in de doeltaal, kan hij zich op basis van de context een idee vormen van wat men met die term precies bedoelt.

Temmerman (2016) beschouwt *context* als een belangrijk element dat deel uitmaakt van het dynamische en creatieve proces waarin terminologie tot stand komt en wordt begrepen. Ze spreekt derhalve van *dynamische contexten*, die in vijf verschillende types worden onderverdeeld: linguïstische context, cognitieve context, situationele context, culturele context en metaforische context. In deze masterproef zal terminologie enkel aan de hand van de eerste drie soorten context worden geanalyseerd. Culturele context hangt immers nauw samen met situationele context en komt daarin ook ter sprake. Aangezien metaforen niet werden aangetroffen in onze te behandelen casus, is een bespreking van de metaforische context op zijn beurt irrelevant.

Linguïstische context is de eerste en misschien wel primordiale vorm van *context* om woorden en termen te begrijpen en ambiguïteit weg te nemen. Indien een taalgebruiker voldoende kennis heeft van een taalsysteem en de overeenkomstige taalregels, is hij in staat om enkel op basis van deze context een taalelement correct te vatten. Een voorbeeld in het Nederlands schept wellicht enige opheldering. “Voor de zoveelste keer heeft hij zijn arm gebroken,” en “Ook al is hij arm, hij probeert anderen steeds te helpen,” vermelden beide het woord ‘arm’. Op basis van de linguïstische context (‘arm’ is in de eerste zin een substantief, in de tweede een adjectief) kan in beide gevallen de juiste betekenis worden geattribueerd.

Cognitieve (of conceptuele) **context** illustreert het feit dat niet alleen de vorm of structuur van een taaluiting belangrijk is bij het begrijpen ervan, maar ook de inhoudelijke verbanden tussen afzonderlijke taalelementen onderling. Met andere woorden, in het eerste geval wordt context gerealiseerd door grammaticale banden, in het tweede geval door lexicale banden. Een voorbeeld²² ter illustratie: “Barack Hussein Obama II is een Amerikaans politicus en schrijver. Op 20 januari 2009 werd hij beëdigd als de 44e president van de Verenigde Staten. Hij is de eerste Amerikaan van (deels) Afrikaanse afkomst in deze functie. Tussen 3 januari 2005 en 16 november 2008 was Obama lid van de Senaat als vertegenwoordiger van Illinois.” Uit deze korte passage blijkt dat eenzelfde referent op verschillende manieren tot uitdrukking kan komen in de tekst. Op basis van de cognitieve context kan men dus besluiten dat het steeds om dezelfde persoon gaat.

Tot slot speelt ook de **situationele context** een rol bij het interpreteren van terminologie. Enerzijds wordt de betekenis van terminologie in grote mate bepaald door het specifieke domein waarin deze verschijnt. Eenzelfde term kan immers polyseem zijn en, afhankelijk van de situatie waarin hij wordt gebruikt, een compleet andere betekenis hebben. ‘Situationele context’ is natuurlijk een ruim begrip en kan verder worden opgedeeld in politieke context, institutionele context, professionele context, ... Ook de culturele context bezit raakvlakken met de situationele context. Anderzijds oefent tevens de communicatieve setting, gaande van een dialoog tot een conferentie, een invloed uit op het begrijpen van taal. Dit gegeven biedt geen meerwaarde voor een vertaler, maar voor een tolk des te meer.

²² Wikipedia. (z.d.). *Barack Obama*. Geraadpleegd op 26 juli 2016, van https://nl.wikipedia.org/wiki/Barack_Obama

De drie bovenstaande *dynamische contexten* zullen bij de terminologische analyse van de tolkprestaties hun nut bewijzen, teneinde de neologismen zelf en de reacties/vertalingen van de tolken juist te situeren en te interpreteren.

4 Analyse en resultaten

In dit hoofdstuk worden het brondiscours en de simultaanvertolking uit drie persconferenties – de eerste georganiseerd door de Europese Raad, de twee overige georganiseerd door de Europese Commissie – terminologisch geanalyseerd en besproken. Het Engels geldt als brontaal; het Nederlands en het Duits zijn de geëvalueerde doeltalen. Thematisch gezien staan de persconferenties allen in het teken van de *Europese Migratieagenda*, en komen in chronologische volgorde aan bod.

4.1 Persconferentie Europese Raad, 23/04/2015

Eerst wordt in 4.1.1 aangevangen met een introductie op de persconferentie, door de setting nader toe te lichten. In 4.1.2 worden vervolgens de toespraak van Donald Tusk en de vertolking geanalyseerd. In 4.1.3 wordt hetzelfde stramien aangehouden als in de voorgaande subparagraaf, maar ditmaal voor de vraag- en antwoordsessie. Tot slot bestaat 4.1.4 uit enige toelichting rond primaire en secundaire termvorming, om het fenomeen van neologismen in brondiscours en vertolking te duiden.

4.1.1 Setting van de persconferentie

Op 19 april 2015 vindt een schipbreuk plaats op de Middellandse Zee, tussen Libië en Italië, waarbij in totaal meer dan 700 vluchtelingen om het leven komen. Naar aanleiding van deze gebeurtenis beleggen Jean-Claude Juncker, voorzitter van de Europese Commissie, en Donald Tusk, voorzitter van de Europese Raad, een buitengewone vergadering op 23 april 2015 om de vluchtelingenproblematiek rond Italië en Griekenland te bespreken. Na afloop van deze vergadering vindt een gezamenlijke persconferentie plaats in de gebouwen van de Europese Raad. Tusk neemt als eerste het woord, gevolgd door Juncker. Vervolgens wordt tijdens een vraag- en antwoordsessie aan de verzamelde pers de mogelijkheid geboden meer toelichting te verkrijgen.

Donald Tusk spreekt gedurende de volledige persconferentie in het Engels, terwijl Jean-Claude Juncker ervoor kiest enkel het Frans (en eenmaal het Engels, om een vraag te beantwoorden) te gebruiken. Simultaanvertolking wordt voorzien in het Engels, Frans, Duits, Italiaans, Spaans, Grieks en Nederlands. De keuze voor dit specifieke talenregime wordt waarschijnlijk als volgt gemotiveerd: Engels, Frans en Duits zijn de procedurele – dus obligate – talen van de EU; Italiaans, Spaans en Grieks zijn de talen van de landen die in de eerste lijn getroffen worden door de vluchtelingenkwesie. De keuze voor het Nederlands kan met minder

zekerheid worden verklaard, maar vermoedelijk speelt de Brusselse locatie van de persconferentie hier een rol in.

In de analyse van deze persconferentie zal de toespraak van Jean-Claude Juncker niet aan bod komen, door de afwezigheid van neologismen of andere terminologische struikelblokken.

4.1.2 Toespraak²³ door Donald Tusk

In eerste instantie bestuderen we de neologismen in het brondiscours (4.1.2.1). Vervolgens analyseren we de oplossingen waarvan de tolken gebruikmaken om diezelfde neologismen in hun doeltaal weer te geven, in het Nederlands en het Duits (4.1.2.2).

4.1.2.1 Analyse van de neologismen in het brondiscours

In de aanloop naar de eigenlijke voorstelling van de *Europese Migratieagenda*, die officieel gepland staat voor 13 mei 2015, kan de toespraak van dhr. Tusk op 23 april 2015 in velerlei opzicht reeds als voorbode worden gezien. Drie nieuwe concepten, die centraal staan in de *Migratieagenda*, worden erin alvast vermeld: *frontline country* of *Member State*, *resettlement* en *relocation*. Iedere term komt slechts één keer voor. Tusk treedt ook niet in detail; zonder verdere toelichting worden de termen in gecondenseerde vorm als het ware op het publiek afgevuurd.

In minuut 01:52 komt eerst “*irregular migration flows*” ter sprake. Wanneer we ons baseren op de termfiche²⁴ in IATE, blijkt dat het concept van *irreguliere migratie* door de IOM in eufemistische zin werd gecreëerd en door de EU werd overgenomen ter vervanging van het woord *illegaal*. ‘Irreguliere migratie’ duidt op het fenomeen waarbij ongedocumenteerde personen, i.e. personen zonder paspoort of reisdocument, internationale grenzen oversteken. ‘Illegale migratie’ zou volgens de IOM enkel naar de activiteit van mensenhandelaars en mensensmokkel mogen verwijzen.

Hoewel het begrip *irreguliere migratie* minstens al in 2011 bestond, omdat het vermeld wordt in de *Glossary on Migration, 2nd Edition* van de IOM (2011), kan het buiten de EU-context als neologisme worden beschouwd. Binnen de EU balanceert de term in de hoedanigheid van een neologisme evenwel in een grijze zone; EU-tolken zijn intussen waarschijnlijk al gewend

²³ Online raadpleegbaar, zowel de originele versie als de simultaanvertolking in de verschillende talen, via <http://ec.europa.eu/avservices/video/player.cfm?sitelang=en&ref=I101917>

²⁴ Bij de definitie en definitiereferentie verwijst de Engelse termfiche in IATE duidelijk naar de IOM als primaire bron. Geraadpleegd op 28 juli 2016, van <http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=931597&langId=en>

aan het gebruik ervan. Bij de analyse van de vertolking zal de nadruk dus niet liggen op deze term.

Vanaf minuut 02:00 volgen de drie neologismen, of beter gesteld: neosemantismen (Schüler 2006). In minuut 02:13 spreekt Tusk van “*frontline Member States*”. Voor dit concept werd, in tegenstelling tot *irreguliere migratie*, de inspiratie echter niet gehaald bij de IOM of andere internationale organisaties. *Frontline country* of *frontline Member State* is een zuivere EU-vinding die geconceptualiseerd werd in het licht van de vluchtelingenkwestie in het voorjaar van 2015. Zowel de Engelse als Nederlandse IATE-fiche²⁵ verwijzen met een omweg naar de *Migratieagenda* en definiëren de term (in het Nederlands: *lidstaat in de voorste linie*) als volgt: “EU-lidstaat die wegens zijn ligging aan de buitengrens van de EU met een buitensporige migratiedruk wordt geconfronteerd.”

Aangezien men in IATE het grootste deel van de EU-terminologie tracht te beschrijven, is het eigenlijk ook een logisch gevolg dat deze databank het tempo waarop nieuwe termen ontstaan met moeite kan bijhouden. De vermelde data in deze termfiche, die zich in het najaar van 2015 situeren, dienen dus niet als ijkpunt voor een eerste vermelding. Het feit dat *frontline Member State* automatisch verbonden wordt met de *Migratieagenda*, impliceert dat deze term een neologisme was ten tijde van de officiële presentatie.

In minuut 02:17 komt “*resettlement*” aan bod; “*emergency relocation*” volgt in minuut 02:23. Beide termen zijn vanuit een terminologische invalshoek interessant, omdat ze oorspronkelijk, althans binnen het domein van asiel en migratie, werden gebruikt bij de UNHCR en de IOM. Vervolgens heeft de EU ze als het ware ‘gerecycleerd’; *resettlement* en *relocation* werden overgenomen, maar kregen een nieuwe, EU-specifieke invulling. Om dit aan te tonen, beroepen we ons opnieuw op de *Glossary on Migration* van de IOM. Daarin wordt *relocation* niet onder een afzonderlijk lemma geplaatst, *resettlement* wel. Meer nog, de eerstgenoemde term verschijnt in de definitie van de laatstgenoemde: “Resettlement: The relocation and integration of people (refugees, internally displaced persons, etc.) into another geographical area and environment, usually in a third country [...]”²⁶ (IOM 2011). Met andere woorden, door de IOM wordt hoegenaamd geen onderscheid gemaakt tussen beide begrippen.

²⁵ Frontline Member State. (2015). In IATE. Geraadpleegd op 28 juli 2016, respectievelijk van <http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=3565928&langId=en> en <http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=3565928&langId=nl>

²⁶ “Hervestiging: de herplaatsing en integratie van mensen (vluchtelingen, intern ontheemde personen, enz.) in een andere geografische streek en omgeving, gewoonlijk in een derde land [...]”

Bij het uitdenken van de concepten achter de *Migratieagenda* in 2015, nam de EU de termen over, maar zag men zich toch ook genoodzaakt om een differentiatie aan te brengen. Het onderscheid wordt pas duidelijk wanneer we de opmerking in de IATE-fiche²⁷ van *resettlement* erbij halen. “In the EU context, ‘resettlement’ is only used for the transfer of refugees from non-EU countries to Member States. For the transfer of refugees between Member States, the term used is ‘relocation’²⁸.”

Binnen het domein van migratie ontstaan dus twee neosemantismen; terwijl *resettlement* en *relocation* in het ‘algemene’ vluchtelingen kader quasi hetzelfde betekenen, is er in de EU-context sprake van een aperte tweedeling, waarbij de termen een nóg specifiekere invulling krijgen. Het loont ook de moeite om de vergelijking te maken met het algemene taalgebruik. Uit een eenvoudige zoekopdracht in de *Oxford English Dictionary* (OED) blijkt dat *resettlement*²⁹ zeven verschillende betekenissen oplevert, waaronder “the act of resettling, or of resettling a person or group, in a place of residence³⁰.”

Voor *relocation*³¹ vinden we drie betekenissen terug, waaronder “the action or fact of locating something in a new place; (now esp.) the action of moving to a new location, esp. in order to live or work³².” De verwoording van de definities in het OED is weliswaar algemeen van aard, en de betekenissen kunnen worden toegepast op het migratiedomein. Toch is het duidelijk dat, hoewel in het algemene taalgebruik nagenoeg geen onderscheid bestaat tussen beide termen, dit beslist wél het geval is binnen de EU-instellingen.

4.1.2.2 Analyse van de neologismen in de vertolking

Nu we kennis hebben van de neologismen die voorkomen in de toespraak van Tusk en hun betekenis ook minutieus hebben ontleed, kunnen we de overstap maken naar het werk van de simultaantolken tijdens de persconferentie. Enkel de vertolking in het Nederlands en het Duits

²⁷ Resettlement. (2015). In IATE. Geraadpleegd op 28 juli 2016, van <http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=853470&langId=en>

²⁸ “In de EU-context wordt ‘*resettlement*’ (hervestiging) enkel gebruikt voor het overbrengen van vluchtelingen vanuit niet-EU-landen naar EU-lidstaten. Voor het overbrengen van vluchtelingen tussen EU-lidstaten onderling, wordt de term ‘*relocation*’ (herplaatsing) gebruikt.”

²⁹ Resettlement. (z.d.). In OED. Geraadpleegd op 28 juli 2016, van <http://www.oed.com/view/Entry/163529?redirectedFrom=resettlement#eid>

³⁰ “de handeling waarbij men zich opnieuw vestigt, of een persoon of groep opnieuw vestigt, in een woonplaats.”

³¹ Relocation. (z.d.). In OED. Geraadpleegd op 28 juli 2016, van <http://www.oed.com/view/Entry/162003?redirectedFrom=relocation#eid>

³² “de actie of het feit dat iets op een nieuwe plaats wordt gevestigd; (nu specifiek) de actie waarbij men naar een nieuwe locatie verhuist, spec. om er te wonen of te werken.”

wordt becommentarieerd. Om de resultaten overzichtelijk te houden en om makkelijker te kunnen vergelijken, worden alle gegevens in onderstaande tabel schematisch voorgesteld.

EN	NL	DE
irregular migration flows (01:52)	illegale migratiestromen (01:52)	irreguläre Migration (01:53)
frontline Member States (02:13)	lidstaten in de frontlinie (02:13)	Mitgliedstaaten [...], die unter großem Druck stehen (02:15)
resettlement (02:17)	hervestiging (02:18)	angesiedelt werden (02:25)
emergency relocation (02:23)	noodrelocatie (02:25)	Umsiedlungen (02:27)

Tabel 1

Allereerst valt het meteen op dat – wat de tolkprestatie in het Nederlands betreft – de tolk klaarblijkelijk weinig moeite ondervindt bij het zoeken naar een gepaste vertaling voor de neologismen. Afgaande op de *décalage*, namelijk het verschil in tijd tussen het originele discours en de vertolking, dus de mate waarin de tolk achterloopt op de spreker, is het duidelijk dat de tolk in dit geval weinig tijd nodig heeft om te begrijpen wat Tusk vertelt en dus zeer kort op de bal speelt. Hoewel men zou verwachten dat deze methode niet kan worden gehandhaafd bij de plotse verschijning van een neologisme, blijkt door dit voorbeeld echter het tegendeel bewezen te zijn.

Hierbij moeten we toch twee kanttekeningen plaatsen. Ten eerste zijn we voor de tijdsaanduidingen in het discours en de vertolking uitsluitend aangewezen op de digitale videospeler die gebruikt wordt op de website van *European Commission Audiovisual Services*. De accuraatheid van deze software kan niet met zekerheid worden nagegaan noch bevestigd, en dus zijn we genoodzaakt om de tijdsaanduiding voor waar aan te nemen.

Ten tweede zijn we onwetend over het feit of de nieuwe terminologie, of zelfs het integrale discours, op voorhand aan de tolken werd bezorgd. Hoewel twee EU-tolken stellen dat in de meerderheid van de gevallen de toespraak op voorhand beschikbaar is voor de tolken (zie hoofdstuk 5), is het onduidelijk of dit ook geldt voor deze persconferentie. Maar zelfs als de tolk op voorhand weet welke neologismen in het Engels zullen opduiken, moet hij nog een manier vinden om deze in zijn doeltaal weer te geven. En omdat terminologische databanken of glossaria deze informatie pas achteraf bevatten, krijgt de tolk geen bijkomende hulp om een passende vertaling te formuleren.

Inhoudelijk gezien is de Nederlandse tolk alleszins accuraat en volledig. We merken op dat het Engelse *irregular* niet vertaald wordt door *irreguliere*, maar door *illegale*, hetgeen aan de betekenis echter niets afdoet en voor het doelpubliek misschien zelfs begrijpelijker is. Wat

frontline Member State betreft, is de tolk op het eerste gezicht afgeweken van de vertaling zoals die in IATE wordt vermeld, namelijk *lidstaat in de voorste linie*³³. Doordat we toegang kregen tot de interne versie van IATE, en bijgevolg de bewerkingsgeschiedenis per termfiche konden inkijken, is gebleken dat – ten tijde van de persconferentie op 23 april 2015 – de term in het Nederlands nog niet was opgenomen in IATE. Pas op 15 juli 2015 werd de termfiche gecreëerd, waarbij de term op dezelfde manier werd vertaald als in deze persconferentie, namelijk *lidstaat in de frontlinie*.

Dit gegeven bewijst dat de tolk zich in geen geval kon beroepen op IATE, maar wekt wel het vermoeden dat hij de term reeds op voorhand wist, waardoor hij ander bronmateriaal, zoals vertaalde teksten, kon raadplegen. Op 19 oktober 2015 werd de vertaling gewijzigd in *lidstaat in de voorste linie*, als gevolg van de algemene strategie om EU-terminologie te decriminaliseren en niet langer te associëren met oorlog en misdaad.

Wat *resettlement* en *relocation* betreft, kan op basis van de interne versie van IATE worden vastgesteld dat voor beide termen reeds een Nederlandse vertaling was ingevoerd, namelijk *hervestiging* en *relocatie*. En precies deze vertalingen komen ook terug in de vertolking. Ons vermoeden is hiermee bevestigd dat de tolk zich voor de vertaling van beide termen waarschijnlijk gebaseerd heeft op IATE. *Relocatie* werd op 12 juni 2015 nota bene veranderd in de huidige term *herplaatsing*.

Wat de Duitse tolkprestatie betreft, zou men kunnen stellen dat deze minder accuraat is, omdat bepaalde details, bijvoorbeeld *flows* uit *irregular migration flows*, niet voorkomen in het Duits. Tegelijkertijd kan men echter ook aanvoeren dat in deze vertolking een ietwat narratievere stijl wordt gehanteerd, zeker in vergelijking met de strikte Nederlandse vertolking. De vertaling van *frontline Member State* is illustratief in dit verband. Terwijl in IATE *Mitgliedstaat an den Außengrenzen*³⁴ wordt voorgesteld – een vertaling die trouwens pas op 8 oktober 2015 werd toegevoegd – kiest de Duitse tolk ervoor om de onderliggende betekenis van de term aan het publiek te verklaren.

Lidstaten die zich immers *in de voorste linie* bevinden, met andere woorden aan de buitengrenzen van de EU, worden door hun geografische ligging nu eenmaal als eersten geconfronteerd met de acute vluchtelingenproblematiek. Deze lidstaten staan dus onder grote

³³ Lidstaat in de voorste linie. (2015). In IATE. Geraadpleegd op 31 juli 2016, van <http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=3565928&langId=nl>

³⁴ Mitgliedstaat an den Außengrenzen. (2015). In IATE. Geraadpleegd op 31 juli 2016, van <http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=3565928&langId=de>

druk, hetgeen ook door de tolk werd aangegeven. In de opname kan men zelfs een lichte aarzeling ontwaren in de stem van de tolk, alvorens hij met de overigens volledig correcte vertaling komt aanzetten. Wellicht kunnen we uit deze aarzeling afleiden dat hij op dat moment te maken kreeg met een – voor hem althans – ongekende, nieuwe term en dus onmiddellijk in een uiterst creatief denkproces terechtwam om ter plekke weliswaar geen neologisme te vormen, maar wel om een “*explanation of the concept*” te geven (Niska 1998).

Dat de tolk vrijer omspringt met het brondiscours, blijkt ook uit bepaalde grammaticale transformaties. Het substantief *resettlement* wordt op die manier in het Duits door een werkwoord vertaald (*ansiedeln*). *Emergency relocation* staat in het Duits dan weer plots in het meervoud (*Umsiedlungen*), en het aspect van ‘urgentie’ wordt niet weergegeven in het Duits.

4.1.3 Vraag- en antwoordsessie³⁵

In eerste instantie bestuderen we de neologismen in het brondiscours (4.1.3.1). Vervolgens analyseren we de oplossingen waarvan de tolken gebruikmaken om diezelfde neologismen in hun doeltaal weer te geven, in het Nederlands en het Duits (4.1.3.2).

4.1.3.1 Analyse van de neologismen in het brondiscours

Wanneer na afloop van een toespraak de mogelijkheid wordt geboden aan het publiek om vragen te stellen, wordt er in de regel ingepikt op een uitlating van de spreker tijdens zijn toespraak. Het is met andere woorden zeer aannemelijk dat wanneer de spreker nieuwe termen en concepten gebruikt, een toehoorder uit het publiek dezelfde termen en concepten zou kunnen aanhalen om meer informatie te verkrijgen tijdens de vraag- en antwoordsessie.

In dit geval is het niet anders. Een term als *irregular migration flows* circuleert weliswaar reeds langere tijd in EU-toespraken, en voor de pers is het intussen duidelijk geworden dat *irregulier* impliciet hetzelfde betekent als *illegaal*. Bij *frontline Member State* kan men zich min of meer een idee vormen van het concept, en deze term behoeft dus weinig verdere uitleg. Bij *resettlement* en *relocation* ligt de situatie evenwel anders, omdat de combinatie van twee inhoudelijk gelijkende termen voor ambiguïteit bij het publiek kan zorgen. In de laatste vraag wordt dan ook melding gemaakt van deze termen.

In minuut 05:17 wordt *resettlement* vermeld, gevolgd door *relocation* (05:18). Op 05:20 komt nogmaals *relocation* voor. De termen volgen elkaar dus snel op. Jean-Claude Juncker

³⁵ Online raadpleegbaar, zowel de originele versie als de simultaanvertolking in de verschillende talen, via <http://ec.europa.eu/avservices/video/player.cfm?sitelang=en&ref=I102255>

beantwoordt de vraag in het Engels en op een zeer bondige manier. Hij gebruikt enkel *resettlement* (05:36).

4.1.3.2 Analyse van de neologismen in de vertolking

De schematische voorstelling van de neologismen in de brontaal en in de vertolking ziet eruit als volgt:

EN	NL	DE
resettlement (05:17)	<i>resettlement</i> (05:19)	Neuansiedlung (05:18)
relocation (05:18)	<i>relocation</i> (05:21)	Umverteilung (05:19)
relocation (05:20)	<i>relocation</i> (05:22)	Umverteilung (05:20)
resettlement (05:36)	<i>resettlement</i> (05:36)	Wiederansiedlung (05:36)

Tabel 2

Wat het Nederlands betreft, is het contrast met de voorgaande tolkprestatie (in dezelfde persconferentie) aanzienlijk. Terwijl de tolk de begrippen *resettlement* en *relocation* toen heeft vertaald met *hervestiging* en *relocatie*, kiest de tolk er nu voor om de Engelse termen te behouden in het Nederlands. Deze situatie is een modelvoorbeeld voor de vierde strategie die door Niska (1998) wordt aangereikt, namelijk het creëren van een neologisme door middel van een “*direct loan/transfer*”. Als zuiver Engelse termen worden *resettlement* en *relocation* immers leenwoorden wanneer ze zonder morfologische aanpassingen worden overgenomen in het Nederlands. Leenwoorden kunnen echter wel ietwat anders worden uitgesproken in vergelijking met de brontaal, en kunnen dus fonologische aanpassingen ondergaan.

In verband met de Nederlandse simultaanvertolking, en de stijlbreuk binnen dezelfde tolkprestatie, moeten we wel opmerken dat een tolkcabine vrijwel nooit slechts uit een enkele tolk bestaat. In de overgrote meerderheid van de gevallen telt een cabine twee verschillende tolken, en bij de EU-instellingen komt het zelfs voor dat drie tot maximaal vier tolken in dezelfde tolkcabine aanwezig zijn. Zoals eerder vermeld is tolken een vermoeiende activiteit. Men tolkt gewoonlijk gedurende 20 tot 30 minuten en geeft vervolgens de beurt door aan de andere tolk.

Op basis van vocale kenmerken stellen we vast dat de tolk, aan het werk tijdens de toespraak, en de tolk, aan het werk tijdens de vraag- en antwoordsessie, twee verschillende personen zijn. Waarschijnlijk besloot men om af te wisselen in de Nederlandse cabine voordat de vraag- en antwoordsessie van start ging. Eenzelfde scenario kan overigens worden geobserveerd voor de Duitse cabine.

We kunnen ons nu uiteraard de vraag stellen of zulke nieuwe leenwoorden de juiste oplossing bieden tijdens een tolkprestatie. Voor de tolk betekent deze strategie alleszins een verlichting van de cognitieve last. Hij hoeft enkel de betrokken termen te ‘herhalen’ en kan meer aandacht schenken aan andere aspecten uit het brondiscours. De kans is echter reëel dat het publiek moeite zal ondervinden om de leenwoorden goed te verstaan; het gaat tenslotte om Engelse woorden.

Desondanks kan het creëren van leenwoorden ook plaatsvinden ten behoeve van de verstaanbaarheid voor het publiek. Wanneer een toespraak nieuwe termen bevat, wier onderscheid van cruciaal belang is om de volledige toespraak te begrijpen, kan men als tolk overwegen om die termen ongewijzigd over te nemen. In het geval van *resettlement* en *relocation* – termen die op inhoudelijk vlak zeer gelijkend zijn, doch fundamenteel verschillend – weet de toehoorder tenminste dat de tekst twee van elkaar gescheiden kernbegrippen bevat.

In de Duitse tolkprestatie merken we op dat de tolken mogelijk gebruik hebben gemaakt van IATE. *Resettlement* wordt door dezelfde tolk met zowel *Neuansiedlung* als *Wiederansiedlung* vertaald. Binnen een cognitieve context geplaatst, verwijzen beide termen dus naar dezelfde referent; dit verband is wellicht duidelijk voor de tolk zelf, maar voor het publiek ontstaat toch een eerder verwarrende situatie. Wanneer we de bewerkingsgeschiedenis van de Duitse IATE-fiche³⁶ opvragen, stellen we vast dat ten tijde van de persconferentie beide vertalingen waren ingevoerd (op 15 maart 2010). *Neuansiedlung* geldt echter als officiële vertaling, *Wiederansiedlung* wordt enkel vermeld in de opmerking over *language usage* (taalgebruik). Variatie binnen eenzelfde discours om hetzelfde concept aan te duiden, is echter risicovol en werkt – zoals vermeld – verwarring bij het publiek in de hand.

Tot slot vermeldt IATE *Umsiedlung*³⁷ als vertaling voor *relocation*, met name sinds 15 maart 2010. *Umverteilung* werd pas op 3 juni 2015 toegevoegd, maar bestond al voor aanvang van deze persconferentie op 23 april 2015. Als referentie voor de laatstgenoemde vertaling staat het *EMN Asylum and Migration Glossary 3.0*³⁸ (oktober 2014) aangegeven, waaruit het bestaan ervan in 2014 blijkt. Vermoedelijk was op 23 april 2015 het concept *relocation* dus

³⁶ Neuansiedlung. (2010). In IATE. Geraadpleegd op 1 augustus 2016, van <http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=853470&langId=de>

³⁷ Umsiedlung. (2010). In IATE. Geraadpleegd op 1 augustus 2016, van <http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=3517591&langId=de>

³⁸ Online raadpleegbaar als pdf-document in het Engels via http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/docs/emn-glossary-en-version.pdf

nog niet nauwkeurig vastgelegd, en één enkele Duitse term evenmin. Beide Duitse termen circuleerden in het vage, waardoor de keuze van de tolk om *Umverteilung* te gebruiken gerechtvaardigd is.

4.1.4 Terminologische duiding: primaire en secundaire termvorming

Zoals we in hoofdstuk twee uitvoerig hebben toegelicht, kan de vorming van neologismen – dus ‘termvorming’ in het algemeen – door middel van vier basale methoden worden gerealiseerd (zie 2.1.2). In een vertaalcontext kan men echter ruwweg stellen dat, indien een te vertalen brontekst neologismen bevat, deze neologismen geconceptualiseerd zullen worden in de doeltaal via de zogenoemde methode van de ‘ontlening’. In deze samenhang wijst Cabré (et al. 2012) op het onderscheid tussen *primaire* en *secundaire neologie*, twee concepten die in eerste instantie werden vermeld door Rondeau (1981) onder de vorm van *néonymie d’origine* en *néonymie d’appoint*.

Neologismen kunnen met andere woorden in twee grote groepen worden onderverdeeld. Enerzijds ontstaan neologismen in dezelfde taal, waarin de kennisproductie zelf plaatsvindt. Anderzijds ontstaan neologismen in processen van kennisoverdracht tussen verschillende taalgemeenschappen, het fenomeen dat wij onder *vertaling* categoriseren (Cabré et al. 2012: 2). Fischer (2010: 26) maakt gewag van eenzelfde onderscheid, met name *primary* en *secondary term formation*. Bij ‘primaire termvorming’ wordt een nieuwe term gecreëerd in taal A. ‘Secundaire termvorming’ betekent dat de nieuwe term vanuit taal A naar taal B, waarin de term nog niet bestaat, wordt overgedragen.

Binnen de EU-context stelt Fischer dat primaire termvorming niet noodzakelijk als een monolinguale activiteit dient te worden beschouwd. Meertalige terminologie komt in dit geval op een parallelle wijze tot stand, met als gevolg dat *vertaling* overbodig wordt. “*Multilingual primary term-creation*” draait voor Fischer immers niet rond vertaling; het is een simultane, meertalige activiteit waarbij één concept in meerdere talen wordt gevormd. Voor internationale instellingen die verschillende officiële talen hebben, maar binnen dewelke ook sprake is van één conceptueel systeem, zoals de EU, zou deze methode – in theorie althans – de ideale oplossing betekenen om concepten te creëren (Fischer 2010: 26).

In werkelijkheid verloopt termvorming bij de EU echter in twee fasen: 1) de primaire vorming van het concept en de term in de procedurele talen (of werktalen), haast uitsluitend in het Engels, soms in het Frans of Duits, en 2) de secundaire vorming van de term in de resterende officiële talen. Praktisch gezien is de ‘ideale’ methode van Fischer om termen binnen hetzelfde

conceptuele systeem (bijvoorbeeld in een internationale instelling), maar in verschillende talen tegelijkertijd te vormen, immers een utopie. Ter illustratie; mocht iedere EU-ambtenaar uitsluitend zijn eigen moedertaal spreken binnen de EU-instellingen, zou niet alleen de simultane vorming van termen en concepten ondenkbaar zijn, maar zou zelfs de hele werking van deze instellingen in het gedrang komen.

De reële vorming van termen en concepten in de EU, zoals in de vorige alinea beschreven, geldt niet alleen voor het opstellen en vertalen van teksten. Dezelfde gedachtegang kan worden toegepast op het tolken bij de EU-instellingen. Zowel de toespraak van Tusk als de vraag- en antwoordsessie zijn hiervan een lichtend voorbeeld. In een eerste beweging – de primaire termvorming – is Donald Tusk degene die nieuwe concepten poneert tijdens zijn toespraak. Hoewel het nagenoeg uitgesloten is dat hij deze neologismen ter plekke bedacht heeft, is hij alleszins de persoon die ze als eerste formuleert in dezelfde taal waarin ze vermoedelijk tot stand zijn gekomen, namelijk het Engels. In de kantlijn worden deze neologismen, nog steeds in dezelfde brontaal, als het ware herhaald door de aanwezige journalisten tijdens de vraag- en antwoordsessie.

In een tweede beweging volgt de simultaanvertolking op de voet. In deze fase vindt in feite secundaire termvorming plaats. De conferentietolken doen niet aan kennisproductie, maar aan kennisoverdracht; een nieuwe term wordt vanuit taal A – in dit geval het Engels – overgedragen naar taal B. In geen enkel geval is de tolk het individu dat als eerste een nieuw concept poneert. Hij baseert zich enkel op reeds bestaande neologismen uit een andere taal – ook al zijn ze puur theoretisch gezien slechts enkele seconden voorheen geconcipieerd – om vervolgens hetzelfde concept in zijn doeltaal te verwoorden.

Op deze plaats is het gepast om nog even de dynamische contexten in herinnering te brengen. Hoewel bij het tolken van neologismen de drie verschillende contexten een complementaire functie vervullen, speelt één bepaalde context een beslissende rol. Het is evident dat de linguïstische context – de kennis van de regels in een taalsysteem – een *conditio sine qua non* is om neologismen in de brontaal te herkennen en te plaatsen.

Cognitieve context is in dit specifieke geval van minder groot belang, omdat wanneer een neologisme in discours wordt gevormd, men vaak van deze term niet zal afwijken en er bijgevolg geen twijfel kan bestaan over de referent (cfr. het consistente gebruik van *resettlement* in Tabel 2). De tolk moet er net op toezien dat hijzelf geen verwarring scheidt bij

het publiek, door verschillende nieuwvormingen door elkaar te gebruiken voor eenzelfde referent (cfr. het uiteenlopende gebruik van *Neuansiedlung* en *Wiederansiedlung* in Tabel 2).

Tot slot blijft de situationele context over, die een belangrijke – zo niet de belangrijkste – factor uitmaakt bij het correct tolken van neologismen. Zoals we gemerkt hebben, zijn veel Engelse neologismen uit de *Europese Migratieagenda* in wezen *neosemantismen*, omdat aan een bestaand woord een bijkomende, specifieke betekenis wordt toegekend. Het domein of het thema, binnen hetwelk een dergelijk neosemantisme verschijnt, is met andere woorden allesbepalend om de betekenis ervan adequaat weer te geven in de doeltaal. Daarnaast oefent ook de communicatieve setting van een persconferentie – de spreker, het doelpubliek, de locatie – een grote invloed uit. Terwijl een expertenvergadering wellicht voldoende ruimte laat aan de tolk om neologismen door leenwoorden te vertalen, zal het niet ingewijde publiek uit een persconferentie behoefte hebben aan een domesticerende vertaling, of zelfs aan enkele woorden toelichting (Temmerman 2016).

4.2 Persconferentie Europese Commissie, 13/05/2015

Na een bondige situering van de persconferentie in 4.2.1, volgt de analyse van de toespraak van Frans Timmermans (4.2.2). Tot slot wordt ook de toespraak van Dimitris Avramopoulos geanalyseerd (4.2.3).

4.2.1 Setting van de persconferentie

Op 13 mei 2015 houden Frans Timmermans, eerste vicepresident van de Europese Commissie, Federica Mogherini, de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid, en Dimitris Avramopoulos, commissaris van de Europese Commissie bevoegd voor migratie, een gezamenlijke persconferentie. De publieke voorstelling van de langverwachte oplossing voor de vluchtelingenproblematiek in het zuiden van de EU staat hierin centraal. De *Europese Migratieagenda* schetst zowel de acties op korte termijn – om vluchtelingen onmiddellijk bij te staan, op te vangen en al dan niet terug te sturen – als acties op middellange termijn, die dienen om migratie in de EU in het algemeen beter te kunnen beheersen.

Als eerste neemt Frans Timmermans het woord, gevolgd door Federica Mogherini, om uiteindelijk af te sluiten bij Dimitris Avramopoulos. Allen spreken in het Engels. Tot slot volgt de vraag- en antwoordsessie. Gezien het belang van deze persconferentie, wordt simultaanvertolking aangeboden in alle officiële EU-talen, met name het Engels, Frans, Duits, Italiaans, Spaans, Grieks, Portugees, Nederlands, Deens, Fins, Zweeds, Tsjechisch, Ests, Lets,

Litouws, Hongaars, Maltees, Pools, Slowaaks, Sloveens, Bulgaars, Roemeens, Iers en Kroatisch.

Omdat de toespraak van Mogherini weinig neologismen bevat (en bovendien dezelfde als in de overige toespraken), wordt deze niet verder besproken. Ook de vraag- en antwoordsessie wordt vanwege redundantie weggelaten.

4.2.2 Toespraak^{39 40} door Frans Timmermans

Eerst bestuderen we de neologismen in het brondiscours (4.2.2.1), vervolgens de overeenkomstige uitlatingen van de tolken in hun doeltaal; Nederlands en Duits (4.2.2.2).

4.2.2.1 Analyse van de neologismen in het brondiscours

In hoofdzaak heeft Timmermans het over dezelfde concepten als in de toespraak van Tusk op 23 april 2015. Enkele termen worden evenwel ‘uitgewerkt’; op basis van de oorspronkelijke term wordt een samenstelling gevormd. In minuut 03:09 komt bijvoorbeeld *relocation mechanism* voor, in minuut 04:00 *resettlement scheme*. Ook *frontline countries* komen aan bod op 03:14. In de toespraak verschijnt echter één bepaalde term, die tot dan toe in geen enkele voorgaande EU-toespraak was verschenen. Op minuut 02:54 komen immers *hotspot teams* ter sprake.

Het neologisme *hotspot*, in de specifieke betekenis van de EU althans, vormt een zeer interessante casus *in se* en zou gemakkelijk voldoende onderzoeksmateriaal kunnen leveren om er een afzonderlijke wetenschappelijke publicatie aan te wijden. Het feit dat Italiaanse EU-vertalers een bespreking van het fenomeen publiceren in hun zesmaandelijks tijdschrift ‘Inter@lia’ is dan ook veelbetekenend⁴¹.

Van bij zijn conceptualisering binnen de EU heeft de term *hotspot* nooit een exacte definitie gekend. Door de variërende belangen van EU-instellingen en lidstaten op het gebied van migratie, was deze vaagheid een noodzaak. Deze term is overigens niet het eerste geval waarin vaagheid – en dus flexibiliteit – wordt vereist; het is een fenomeen dat wezenlijk deel uitmaakt van de politieke constructie van de EU.

³⁹ Online raadpleegbaar, zowel de originele versie als de simultaanvertolking in de verschillende talen, via <http://ec.europa.eu/avservices/video/player.cfm?sitelang=en&ref=I102707>

⁴⁰ De volledig uitgeschreven toespraak werd aan deze masterproef toegevoegd onder Bijlage I. Geraadpleegd op 7 augustus 2016, van http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-15-4985_en.htm

⁴¹ Nassi, F. (mei 2016). “*Hotspot e punti di crisi: eventi linguistici e politici di un anno di crisi migratoria*”. *Inter@lia*, 55, 22-26. Geraadpleegd op 5 augustus 2016, van http://ec.europa.eu/translation/italian/magazine/documents/issue55_it.pdf

Wanneer we eerst *hotspot* in het algemene taalgebruik bestuderen via de Van Dale woordenboeken, valt het op dat de term betekenis draagt in zeer uiteenlopende domeinen. Een “vulkanisch actief gedeelte van de aardkorst”, een “gebied met extreem hoge radioactiviteit”, een “place to be”, een “plaats waar men draadloos kan internetten” of nog een “plaats waar een bepaald type activiteit veelvuldig wordt aangetroffen”⁴² worden vermeld. *Hotspot* in de EU-betekenis valt onder deze laatste definitie, maar wanneer we abstractie maken van domeinen en contexten, kunnen we in het algemeen stellen dat qua vorm de term *hotspot* een zogenaamde *floating signifier* is. Hiermee bedoelen we dat de term zelf niet verwijst naar één enkel afgebakend concept. Integendeel, *hotspot* staat voor een hele resem betekenissen in verschillende domeinen. Op basis van de situationele context kan de taalgebruiker echter de correcte betekenis achterhalen (Temmerman 2016: 148).

Het vage karakter van de term wordt binnen de EU-context trouwens nog meer versterkt – omdat sinds zijn EU-specifieke creatie *hotspot* door ambiguïteit wordt gekenmerkt – en kan verwijzen naar twee verschillende concepten. Wanneer we IATE consulteren, komen we tot de vaststelling dat *hotspot* twee lemmata kent binnen hetzelfde domein, namelijk *Asiel & Migratie*. In het ene geval, ofwel IATE ID 3566411⁴³, wordt een *first reception centre* bedoeld, met andere woorden de faciliteiten en infrastructuur om vluchtelingen bij hun aankomst in de EU te registreren. Het Nederlands vermeldt enkel *hotspot*, het Duits vermeldt zowel *Hotspot* als *Registrierungszentrum*.

In het andere geval, ofwel IATE ID 3566745⁴⁴, bedoelt men het geografische gebied in de EU dat hevig met de vluchtelingenkwestie te kampen heeft. In het Nederlands wordt de term opnieuw door *hotspot* vertaald, maar ook door *migratiedrukgebied*. Het Duits kent enkel *Hotspot*. Beide lemmata werden in het Nederlands overigens ingevoerd op IATE op respectievelijk 21 september 2015 en 30 oktober 2015, ruim vier maanden na de officiële voorstelling van de *Agenda*.

Net zoals *relocation* en *resettlement* is *hotspot* een neosemantisme (Schüler 2006). Een reeds bestaand woord krijgt hierbij binnen de EU-context een specifieke invulling. Maar in tegenstelling tot de twee eerstgenoemde termen, werd *hotspot* helemaal niet overgenomen uit

⁴² Hotspot. (z.d.). In Van Dale Online. Geraadpleegd op 5 augustus 2016, van <http://vowb.vandale.be.ezproxy.vub.ac.be:2048/zoeken/zoeken.do>

⁴³ Hotspot. (2015). In IATE. Geraadpleegd op 5 augustus 2016, van <http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=3566411&langId=en>

⁴⁴ Hotspot. (2015). In IATE. Geraadpleegd op 5 augustus 2016, van <http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=3566745&langId=en>

het lexicon van bijvoorbeeld de UNHCR of IOM. Met andere woorden, terwijl een EU-term zoals *relocation* als een ‘ontlening’ kan worden beschouwd, is *hotspot* in wezen een metafoor; een eigen vondst van EU-beleidsmakers om een opkomend Europees fenomeen aan te duiden.

4.2.2.2 Analyse van de neologismen in de vertolking

De schematische voorstelling van de neologismen in de brontaal en in de vertolking ziet eruit als volgt:

EN	NL	DE
hotspot teams (02:54)	<i>hotspot teams</i> (02:57)	[Unterstützung] (03:08)
relocation mechanism (03:09)	<i>relocationmechanisme</i> (03:12)	[einen Mechanismus] (03:14)
frontline countries (03:14)	landen in het zuiden van de Europese Unie (03:17)	[an den Außengrenzen] (03:18)
resettlement scheme (04:00)	<i>resettlementsysteem</i> (04:12)	Neuansiedlungssystem (04:03)
resettle (04:10)	onderbrengen in de Europese Unie (04:19)	neuangesiedelt werden (04:17)

Tabel 3

Wat de Nederlandse tolkprestatie betreft, kunnen we hier alvast een groot onderscheid vaststellen met de tolkstrategie waarop met neologismen werd omgegaan in de toespraak van Tusk. Om het even in herinnering te brengen, gebruikte de Nederlandstalige tolk destijds de termen *hervestiging* en *relocatie*. De tolk die in deze persconferentie op 13 mei werkt, hanteert klaarblijkelijk een andere strategie. In plaats van haast op een puristische manier de Engelse neologismen met een volwaardig Nederlands equivalent te vertalen, opteert deze tolk voor de eenvoudigere weg. Hij neemt de Engelse termen als leenwoorden over in het Nederlands, zonder enkele morfologische wijziging aan te brengen, maar mits inachtneming van de onoverkomelijke fonologische aanpassingen.

De voorbeelden van leenwoorden zijn drieërlei. De tolk spreekt zowel van *hotspot teams*, *relocationmechanisme* als van *resettlementsysteem* in het Nederlands. Merk op dat in deze drie gevallen het telkens om een samenstelling gaat waarvan het ‘leenwoord’ deel uitmaakt. We kunnen meerdere motieven aanhalen om te verklaren waarom de tolk voor deze strategie heeft gekozen. Ten eerste is het evident dat deze handelwijze zeer praktisch en effectief is. In plaats van te moeten zoeken naar die ene vertaling in ‘zuiver’ Nederlands, is het veel eenvoudiger om dezelfde termen gewoonweg over te nemen. Het resultaat is een vermindering in cognitieve last voor de tolk. Het Engels geldt vandaag tevens als *lingua franca* en we kijken er intussen niet langer van op wanneer een Engelse term binnensluipt in onze taal.

Ten tweede mogen we ook niet vergeten dat, op het moment van de persconferentie, de termen in het Nederlands – aangeleverd door EU-vertalers – enerzijds nog lang niet definitief zijn vastgelegd, en het publiek anderzijds ook nog niet vertrouwd is met deze vertalingen. Een logische keuze van de tolk is om de Engelse termen, herkenbaar voor het publiek, te gebruiken.

Ten derde is het zo dat men bij het simultaantolken niet snel de neiging zal hebben om nieuwe, cruciale termen in een discours meteen te vertalen indien men niet volledig zeker is. Wanneer je kiest voor een bepaalde vertaling, moet je deze immers idealiter gedurende de hele tolkprestatie aanhouden, om te voorkomen dat het publiek in de war zou raken. Vanuit een theoretisch perspectief wordt deze strategie ook wel *least commitment* genoemd; een strategie die het grootste aantal mogelijke oplossingen zal toekennen op taalkundig vlak, en die elke verbintenis tot een ‘eenrichtingsoplossing’ zoveel mogelijk uit de weg zal gaan (Riccardi 1998: 178).

Voorts stellen we bij de vertaling van *frontline countries* opnieuw vast dat de tolk geen term gebruikt, maar eerder een “*explanation of concept*”, zoals in een Duitse tolkprestatie reeds het geval was. Voor het eerst komen we ook het veel minder frequente werkwoord *resettle* tegen, dat in tegenstelling tot *resettlement* niet zomaar met een leenwoord kan worden vertaald. De tolk opteert voor een neutrale vertaling.

Wat het Duits betreft, dient gezegd dat de eerste drie termen eerder approximatief worden vertaald. Het gaat steeds min of meer om een boventerm: het algemene “*Unterstützung*” (ondersteuning) voor *hotspot teams*, “*einen Mechanismus*” (een mechanisme) voor het specifieke *relocation mechanism*, enz. Deze gevallen zijn natuurlijk geen voorbeeld van een volledige “*omission*” (weglating), maar men kan toch stellen dat op zijn minst een deel – en misschien wel het belangrijkste deel – van de informatie wordt weggelaten. Vergeleken met de Nederlandse vertolking kiest men er in het Duits dus voor om geen leenwoorden te vormen, maar blijktbaar is de strategie van de Nederlandse cabine toch effectiever, accurater en vollediger. Voor het overige maakt de tolk gebruik van de zogenoemde standaardvertalingen *Neuansiedlung* of *neuansiedeln*, zoals die later steeds in Duitse EU-documenten verschijnen, en sluit hiermee aan bij de strategie van de Duitse EU-tolken die hem voorafgingen.

4.2.3 Toespraak^{45 46} door Dimitris Avramopoulos

Eerst bestuderen we de neologismen in het brondiscours (4.2.3.1), vervolgens de overeenkomstige uitlatingen van de tolken in hun doeltaal; Nederlands en Duits (4.2.3.2).

4.2.3.1 Analyse van de neologismen in het brondiscours

Aangezien commissaris Avramopoulos als laatste zijn toespraak houdt, is het evident dat er nog slechts weinig nieuwe concepten aan bod komen. De meeste kernbegrippen uit de *Europese Migratieagenda* werden alvast ergens vermeld, hetzij door Frans Timmermans, hetzij door Federica Mogherini. Niettemin worden in deze toespraak drie kernbegrippen in de verf gezet: *frontline Member State*, *relocation* en *resettlement*.

Op minuut 01:15 komen eerst *frontline countries* ter sprake, gevolgd door *frontline Member States* (03:20). Verder worden *relocation* en *resettlement* beurtelings toegelicht, alsook samenstellingen met deze termen, tot en met 05:15.

4.2.3.2 Analyse van de neologismen in de vertolking

De schematische voorstelling van de neologismen in de brontaal en in de vertolking ziet eruit als volgt:

EN	NL	DE
frontline countries (01:15)	landen die in de frontlinie liggen (01:19)	[den] Länder[n], die an vorderste Front sind (01:18)
frontline Member States (03:20)	frontlijnlijidstaten (03:25)	Länder [...], die in vorderste Front angesiedelt sind (03:23)
relocation (03:30)	[een noodmechanisme] (03:31) via <i>relocation</i> (03:49)	Umsiedlung (03:33)
resettlement scheme (03:46)	<i>resettlement</i> (03:55)	Neuansiedlungssystem (03:49)
relocation (04:15)	<i>relocation</i> (04:16)	Umsiedlung (04:17)
resettlement (04:16)	<i>resettlement</i> (04:17)	Neuansiedlung (04:18)
resettlement scheme (05:09)	<i>resettlementregeling</i> (05:13)	Umsiedlungssystem (05:12)
relocation mechanism (05:15)	<i>relocationsysteem</i> (05:17)	[Notfallmechanismus] (05:16)

Tabel 4

In navolging van de eerste toespraak van Timmermans, handhaaft de Nederlandse cabine dezelfde strategie om met neologismen om te gaan. Zonder uitzondering worden in deze

⁴⁵ Online raadpleegbaar, zowel de originele versie als de simultaanvertolking in de verschillende talen, via <http://ec.europa.eu/avservices/video/player.cfm?sitelang=en&ref=I103250>

⁴⁶ De volledig uitgeschreven toespraak werd aan deze masterproef toegevoegd onder Bijlage II. Geraadpleegd op 7 augustus 2016, van http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-15-4982_en.htm

toespraak *relocation* en *resettlement* door middel van een leenwoord vertaald. Twee beschouwingen in dit verband moeten worden vermeld.

Ten eerste constateren we dat de eerste vermelding van *relocation* (03:30) met een boventerm wordt vertaald in het Nederlands, namelijk “een noodmechanisme”. Men kan deze vertaling beschouwen als een gedeeltelijke weglating, omdat het concept niet volledig tot zijn recht komt. Maar, net zoals Niska (1998) in zijn publicatie toelichtte, kan bij een “*omission*” een exactere formulering nog steeds achteraf door de tolk worden toegevoegd. *Relocation* (03:30) is om die reden exemplarisch: op minuut 03:31 vertaalt de Nederlandse tolk het neologisme op een voorlopige manier (“een noodmechanisme”), om pas op minuut 03:49 het leenwoord *relocation* met een omweg (“via”) uit te spreken.

Ten tweede hebben we akoestisch vastgesteld dat de Nederlandse cabine tijdens deze persconferentie op zijn minst uit twee verschillende tolken bestond. Ondanks dit aantal, werden *relocation* en *resettlement* steevast op dezelfde manier vertaald, onafhankelijk van elkaar. Deze bevinding doet ons vermoeden dat enerzijds de belangrijkste begrippen uit de persconferentie op voorhand werden bezorgd aan de werkzame tolken. Anderzijds lijkt het bijna voor de hand liggend dat de tolken in de Nederlandse cabine vóór aanvang van het gebeuren kort enkele terminologische afspraken hebben getroffen, opdat ze bepaalde termen op consistente wijze zouden vertalen.

Wat de eerst vermelde neologismen betreft, heeft de Nederlandse tolk voor twee verschillende woordconstructies gekozen. *Frontline countries* (01:15) wordt getransformeerd in een haast explicatieve vertaling, met name ‘landen die in de frontlinie liggen’ (01:19). Deze constructie wordt ook op IATE voorgesteld, al spreekt men hier niet van ‘frontlinie’, maar wel van het neutralere ‘voorstel linie’. *Frontline Member States* (03:20) vertaalt de tolk dan weer met een samenstelling; ‘frontlijnlidstaten’ (03:25). Hoewel beide Engelse termen eenzelfde concept dekken, bemerkt men dus twee verschillende constructies in het Nederlands; een “*explication of concept*” en een “*neologism*”, via een samenstelling.

Ook in de Duitse vertolking volgt men dezelfde tred uit de voorbije toespraak. In tegenstelling tot de Nederlandse vertolking, komen tijdens deze persconferentie – en andere persconferenties over het thema *Migratie* – geen leenwoorden voor in het Duits. In het algemeen wordt immers aangenomen dat de Duitse taal minder vatbaar is voor leenwoorden; termvorming via ontlening verloopt er in de regel via leenvertalingen. Voor tolken zorgt deze

ietwat halsstarrige strategie van het Duits echter voor bijkomende cognitieve last en bestaat er een onnodig hoge kans op fouten of verwarring bij de tolken zelf.

Het meest pregnante voorbeeld hiervan vinden we op minuut 05:12. Door de Engelse neologismen steeds om te zetten in Duitse woordconstructies, en door het subtiele onderscheid tussen *Umsiedlung* en *Neuansiedlung*, is een fout snel gemaakt. In dit geval vertaalt de Duitse tolk het Engelse *resettlement scheme* door *Umsiedlungssystem*, hetgeen betekent dat de tolk beide begrippen door elkaar heeft gehaald. Deze vergissing – hoe klein ook – kan bij het publiek mogelijk verwarring scheppen.

We bemerken dat de Duitse tolk de explicatieve benadering hanteert voor de vertaling van *frontline countries* en *Member States*. Hoewel Niska (1998) stelt dat deze strategie minder zou voorkomen in simultaanvertolking, en dus geschikter is voor de consecutieve modus, blijkt uit deze twee voorbeelden uit de Duitse vertolking het tegendeel waar te zijn. Voor het overige kunnen we zeggen dat de tolk consequent blijft bij het vertalen van *relocation* en *resettlement*, respectievelijk *Umsiedlung* en *Neuansiedlung*. Buiten de eerder genoemde vergissing, verloopt in alle andere gevallen de transformatie wél op een correcte manier.

Enkel het laatste *relocation mechanism* (05:15) wordt generaliserend vertaald als “*Notfallmechanismus*” (noodmechanisme), maar wellicht is deze beslissing te wijten aan het feit dat de term al zo vaak werd aangehaald tijdens de persconferentie. Met andere woorden, de tolk kiest er doelbewust voor om niet opnieuw over *Umsiedlung* te spreken en vertaalt dus met een overkoepelend equivalent, hetgeen nog maar eens aantoont dat tolken geen repetitief maar bovenal een creatief en innoverend proces is.

4.3 Persconferentie Europese Commissie, 27/05/2015

Na een bondige situering van de persconferentie in 4.3.1, volgt de analyse van de vraag- en antwoordsessie (4.3.2).

4.3.1 Setting van de persconferentie

Nadat op 13 mei 2015 de *Europese Migratieagenda* officieel aan het publiek werd bekendgemaakt, volgt nauwelijks twee weken later – op 27 mei 2015 – een tweede persconferentie over hetzelfde onderwerp in het Berlaymontgebouw. De organisator van de conferentie, met name de Europese Commissie, beoogt hiermee een stand van zaken aan de pers te communiceren, in eerste instantie met betrekking tot de maatregelen die op korte termijn zullen worden getroffen om de hachelijke situatie in Italië en Griekenland te

verbeteren. In tweede instantie komen ook aanpassingen in de acties op middellange termijn aan bod.

De enige spreker tijdens deze persconferentie is Dimitris Avramopoulos, Europees commissaris bevoegd voor o.a. migratie. Hij neemt logischerwijs als eerste het woord, en na afloop van zijn toespraak wordt er nog tijd vrijgemaakt voor vragen uit het publiek. Simultaanvertolking wordt in tegenstelling tot de groots opgezette persconferentie van 13 mei niet meer voorzien in alle officiële EU-talen, maar niettemin worden nog steeds 21 verschillende talen aangeboden, namelijk het Engels, Frans, Duits, Italiaans, Spaans, Grieks, Portugees, Nederlands, Deens, Fins, Zweeds, Tsjechisch, Ests, Lets, Hongaars, Pools, Slowaaks, Sloveens, Bulgaars, Roemeens en Kroatisch. De vertolking in de drie resterende talen – Litouws, Iers en Maltees – wordt waarschijnlijk niet georganiseerd omwille van het geringe aantal sprekers in het publiek.

In de terminologische analyse werd ervoor geopteerd enkel de vraag- en antwoordsessie te behandelen, omdat een combinatie van zowel toespraak als vraag- en antwoord voor een te grote hoeveelheid redundante onderzoeksresultaten zou gezorgd hebben.

4.3.2 Vraag- en antwoordsessie⁴⁷

Opnieuw bespreken we eerst de neologismen in het brondiscours (4.3.2.1), vervolgens de overeenkomstige uitlatingen van de tolken in hun doeltaal; Nederlands en Duits (4.3.2.2).

4.3.2.1 Analyse van de neologismen in het brondiscours

Aangezien deze persconferentie over de *Europese Migratieagenda* gaat, is het evident dat dezelfde concepten en neologismen die tijdens de vorige conferenties reeds ter sprake kwamen, ook hier opnieuw verschijnen. Het grootste deel van de neologismen wordt uiteraard telkens opnieuw ingenomen door *relocation* en *resettlement*, alsook hierop gebaseerde samenstellingen. Tweemaal komt *irregular* voor, zowel in een bijwoord als in een adjectief.

Op 00:47 doen we een interessante vaststelling; op basis van de term *relocation* creëert de spreker immers een neologisme via een ‘afleiding’. Hij spreekt er over *relocated asylum seekers*, om asielzoekers aan te duiden die aan *relocation* (herplaatsing) worden onderworpen. In onze analyse is dit de eerste – en voor zover – enige keer dat het adjectief *relocated* wordt

⁴⁷ Online raadpleegbaar, zowel de originele versie als de simultaanvertolking in de verschillende talen, via <http://ec.europa.eu/avservices/video/player.cfm?sitelang=en&ref=I103765>

vermeld. Ter vergelijking; het adjectief *resettled* werd in geen enkele geanalyseerde persconferentie aangetroffen.

Tot slot werd onze aandacht getrokken door de term *pooling effect*, op minuut 06:24. Het moet immers gezegd; het aantal authentieke neologismen binnen het migratiedomein is niet uitgebreid, en het merendeel hiervan wordt bovendien regelmatig hernomen en vermeld in EU-discours. Hoe meer een EU-tolk dus in een dergelijke context actief is, hoe beter hij na verloop van tijd zal kunnen omgaan met de vertaling van terugkerende neologismen. Bovendien is het zeer waarschijnlijk dat EU-tolken voor aanvang van de persconferentie bepaalde voorbereidende documenten ter beschikking krijgen, zoals terminologie of een toespraak, waardoor het ‘verrassingseffect’ deels verloren gaat. Tijdens een vraag- en antwoordsessie is terminologische voorspelbaarheid echter minder groot, om de eenvoudige reden dat iedereen aanwezig in de zaal het recht heeft om een vraag te stellen, zonder deze vraag op voorhand te hebben ingediend.

Het is binnen deze laatste context dat *pooling effect* zich situeert. Op basis van zoekopdrachten op het internet, zonder overeenkomstige resultaten, mogen we veronderstellen dat dit “woordvormingsproduct” (Schüler 2006) van recente aard is. Afzonderlijk bestaan beide componenten in het algemene taalgebruik natuurlijk al een tijdlang; IATE vermeldt de term *pooling*⁴⁸ bijvoorbeeld o.a. in een financiële context, geeft ‘samenbrenging’ hiervoor als vertaling op en verwijst naar een boekwerk uit 1975 voor de termreferentie. De combinatie van beide elementen – *pooling* en *effect* – en de connectie met het migratiedomein maken de term daarentegen wél tot een authentieke nieuwe creatie. Het feit dat de term verschijnt tijdens de vraag- en antwoordsessie, en de simultaantolken zich hierop dus in principe niet konden voorbereiden, levert natuurlijk een unieke situatie op in het kader van ons onderzoek.

4.3.2.2 Analyse van de neologismen in de vertolking

De schematische voorstelling van de neologismen in de brontaal en in de vertolking ziet er als volgt uit:

EN	NL	DE
relocation (00:21)	hervestiging (00:23)	Neuansiedlung (00:25)
relocated asylum seekers (00:47)	hergevestigde asielzoekers (00:52)	neuanzusiedelnde Asylsuchenden (00:54)

⁴⁸ Pooling. (2003). In IATE. Geraadpleegd op 9 augustus 2016, van <http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=1681840&langId=nl>

relocation (00:55)	hervestiging (00:57)	[...]
irregularly (01:15)	illegaal (01:17)	auf irreguläre Art und Weise (01:22)
relocation mechanism (01:22)	hervestigingsmechanisme (01:25)	Mechanismus (01:27)
relocation of irregular migrants (05:11)	hervestiging van illegale migranten (05:13)	[... irreguläre Migranten] (05:18)
pooling effect (06:24)	<i>poolingeffect</i> , aantrekkingseffect (06:25)	<i>Poolingeffekt</i> (06:25)
relocation mechanism (09:07)	hervestigingsmechanisme (09:08)	Umverteilungssystem (09:09)
resettlement scheme (17:12)	hervestigingsregeling (17:12)	Neuansiedlungsregelung (17:12)
resettlement (18:24)	hervestiging (18:24)	Neuansiedlung (18:25)
resettlement (19:51)	hervestiging (19:51)	/
resettlement (21:00)	hervestiging (21:00)	Neuansiedlungsteil (21:01)

Tabel 5

In de eerste plaats richten we ons op de Nederlandse vertolking, waarbij we vrijwel onmiddellijk een aanzienlijke discrepantie kunnen vaststellen, in vergelijking met beide voorgaande persconferenties. Hoewel commissaris Avramopoulos een duidelijk onderscheid maakt tussen *relocation* en *resettlement*, en deze concepten ook als zodanig vernoemt, vinden we in de volledige Nederlandse tolkprestatie slechts één enkele, immer terugkerende term terug: *hervestiging*. De Engelse neologismen *relocation* (00:21), *relocation mechanism* (01:22), *resettlement scheme* (17:12) en *resettlement* (18:24) worden in het Nederlands zonder uitzondering respectievelijk vertaald door *hervestiging*, *hervestigingsmechanisme*, *hervestigingsregeling* en *hervestiging*.

Motieven die de tolk hebben aangezet tot het nemen van deze toch enigszins eigenaardige keuze, zijn echter moeilijk te vinden. We mogen namelijk niet vergeten dat deze persconferentie op inhoudelijk vlak alvast werd voorafgegaan door twee andere persconferenties, waarin beide termen eerder vlot werden overgezet in het Nederlands. Conceptueel gezien is het inmiddels op 27 mei 2015 al vrij duidelijk geworden dat *relocation* en *resettlement* geen varianten zijn van één enkel overkoepelend begrip, maar in plaats daarvan naar twee duidelijk van elkaar gescheiden begrippen verwijzen.

Waarom heeft de tolk dan gekozen voor slechts één enkele term, met name *hervestiging*, die in IATE vermeld staat als officiële Nederlandse vertaling van *resettlement*? Ten eerste kan de tolk deze optie hebben gekozen omwille van het gemak; twee termen worden samengevoegd tot één term, hetgeen de tolk in staat stelt zijn concentratie elders op te richten, en hetgeen de kans op verwarring bij de tolk doet afnemen. Ten tweede kan de tolk deze optie gekozen

hebben ten behoeve van het doelpubliek. Wanneer het een ervaren of gespecialiseerd publiek zou betreffen, zou een samenvoeging van beide termen enkel tot onduidelijkheid leiden. Voor een publiek dat uit leken bestaat, is het puur technische onderscheid tussen beide concepten irrelevant en is een samenvoeging (deels) verantwoord. Men kan zich natuurlijk de vraag stellen of de pers al dan niet tot het gespecialiseerde publiek behoort.

Relocated uit *relocated asylum seekers* wordt in het Nederlands met een merkwaardig voltooid deelwoord vertaald. Hoewel men zou verwachten om *hervestigde asielzoekers* te horen, parallel met andere werkwoorden zoals *herkiezen* (*herkozen*), *herzien* (*herzien*), spreekt de tolk van *hergevestigde asielzoekers*. *Irregular* wordt in geen enkel geval met het neutrale, doch vreemd klinkende *onregelmatig* vertaald. Tegen Europees en internationaal advies in, blijft de tolk het dus hebben over *illegaal*.

Tot slot – althans wat het Nederlands betreft – vertaalt de tolk *pooling effect* met twee verschillende termen, hetgeen in het simultaantolken vrij ongebruikelijk is. Men raadt immers af om als tolk overtollige synoniemen te gebruiken, in de eerste plaats omdat men hierdoor kostbare tijd verliest in het tolkproces die elders op een nuttigere manier zou kunnen worden ingezet. In de tweede plaats is het professioneel gezien enkel en alleen aan de tolk om taalkundige beslissingen te maken. Hij is degene die *interpreteert*. In principe moet/mag het publiek zich hiermee niet inlaten. In dit geval kan de keuze van de tolk echter gerechtvaardigd worden. Eerst herhaalt hij als het ware de spreker door *pooling effect* te vermelden, en introduceert hij dus een leenwoord in het Nederlands. Vervolgens geeft de tolk in feite een toelichting bij het concept door een andere term te gebruiken, die duidelijker is voor mensen die het Engels niet machtig zijn, met name *aantrekkingseffect*. Deze tweede stap is naar onze mening een lichtend voorbeeld van wat creativiteit betekent bij tolken.

In het Duits blijft het onderscheid tussen *relocation* en *resettlement* wél gehandhaafd door de tolk, respectievelijk vertaald als *Umverteilung* en *Neuansiedlung*. Terwijl dit laatste neologisme in dit stadium al vrijwel de status heeft gekregen van ‘standaardvertaling’ in het Duits, kan hetzelfde niet gezegd worden van de eerste term. Zowel *Umsiedlung* als *Umverteilung* staan voor hetzelfde concept⁴⁹, en hoewel in EU-vertalingen steeds de eerstgenoemde term zal worden aangetroffen, is het – op basis van ons onderzoek – duidelijk gebleken dat beide termen vrijwel even vaak en afwisselend in de Duitse vertolking van EU-

⁴⁹ Umsiedlung. (2010). In IATE. Geraadpleegd op 10 augustus 2016, van <http://iate.europa.eu/FindTermsByLilId.do?lilId=3517591&langId=de>

persconferenties worden gebruikt. Deze vaststelling ondersteunt onze hypothese dat het discours in de simultaanvertolking van EU-persconferenties een hoge mate van terminologische variatie vertoont.

Toch kunnen we stellen dat deze Duitse tolkprestatie heel wat inconsistenties en onnauwkeurigheden bevat. Op 00:25, bij de eerste term, gaat het al mis en vertaalt de tolk *relocation* foutief door *Neuansiedlung*. De volgende keer dat *relocation* wordt uitgesproken door dhr. Avramopoulos (00:55) lijkt het alsof de tolk hem niet volledig heeft gehoord en zegt hij: “Was das angeht...”, zonder in detail te treden. Ook op minuut 01:27 heeft men het enkel over een *Mechanismus* zonder meer, en op 05:18 wordt *relocation* nogmaals weggelaten. Naar het einde toe van de vraag- en antwoordsessie wordt uiteindelijk *resettlement* (19:51) niet omgezet.

Toch bevat de Duitse vertolking ook enkele elegante verwoordingen en stilistisch gevormde passages. Wanneer men *neuanzusiedelnde Asylsuchenden* (00:54) van naderbij analyseert, merkt men dat *neuanzusiedelnde* een impliciete, toekomstige connotatie in zich draagt (*te hervestigen asielzoekers, ofwel asielzoekers die nog hervestigd moeten worden). In feite heeft de tolk het bij het rechte eind, omdat ten tijde van de persconferentie nog geen enkele officiële herplaatsing was uitgevoerd.

Irregularly (01:15) wordt haast automatisch getransformeerd in de typisch Duitse uitdrukking *auf irreguläre Art und Weise*. *Pooling effect* schopt het wonderbaarlijk genoeg tot een Duitse leenvertaling, namelijk *Poolingeffekt*. Wellicht toont deze allerlaatste vaststelling aan dat bij momenten van authentieke creativiteit in het brondiscours, de tolk bijna niet anders kan dan enkel terug te grijpen naar een leenwoord, en *in extremis* – zoals in dit geval – naar een leenvertaling.

5 Reflectie

Op basis van de geanalyseerde en becommentarieerde vertolking uit de persconferenties, met een duidelijke nadruk op de omgang met en creatie van neologismen, zijn we alvast in staat om meerdere strategieën van tolken te ontwaren. Bovendien is ook aan het licht gekomen dat die strategieën taalafhankelijk zijn. Zo valt het op dat in de Nederlandse cabine neologismen op verschillende manieren tot uitdrukking komen, in tegenstelling tot de ietwat conservatievere Duitse cabine. Deze aspecten komen overigens nog aan bod in hoofdstuk zes. Bijgevolg is het mogelijk om hypotheses te formuleren, hoe tolken op neologismen zouden kunnen reageren bij toekomstige gelegenheden.

Sinds de initiële conceptie voor deze masterproef, beseften we echter al vrijwel onmiddellijk dat enkel deze terminologische analyse niet zou volstaan om tot wetenschappelijk gefundeerde conclusies te komen. Wij – als onderzoekers – kunnen uiteraard tolkprestaties observeren en evalueren, maar uiteindelijk blijven wij slechts in de hoedanigheid van ‘buitenstaanders’. Wij hebben immers niet zélf getolkt tijdens de vernoemde persconferenties, wij hebben niet de taalkeuzes gemaakt om neologismen in de doeltaal weer te geven. Met andere woorden, we zijn absoluut onwetend van hetgeen destijds omging in de hoofden van de EU-tolken en welke de instructies waren die ze eventueel vooraf hadden gekregen van hun superieuren. Bovendien tasten we ook in het duister wat de voorbereiding en voorafgaande kennis van neologismen betreft, voordat de persconferenties van start gingen.

Van bij het begin af aan hebben wij dus talrijke pogingen ondernomen om EU-tolken en -ambtenaren van DG SCIC bij dit onderzoeksproject te betrekken. Het opzet was om hen te laten reflecteren over terminologie en neologismen in de tolkpraktijk in het algemeen, en de resultaten uit hoofdstuk vier in het bijzonder. Bovendien konden we zodoende ook te weten komen in hoeverre de tolken, actief in de betrokken persconferenties, voorbereid waren op wat komen zou.

Dit hoofdstuk is onderverdeeld in drie paragrafen, om de eenvoudige reden dat we voor dit reflectiegedeelte in contact stonden met drie personen, werkzaam bij de EU-instellingen. In eerste instantie wordt een beeld geschetst van ons contact met mw. Dominique Stevens, met vermelding van de door ons opgestelde vragenlijst (5.1). Vervolgens lichten we enkele zaken toe uit ons informele en eerder toevallige gesprek met EU-tolk en -vertaler Dirk Vannot (5.2). Tot slot bespreken we de uiterst verhelderende mail van dhr. Marc Van Dommelen, die werkelijk een nieuw licht heeft geworpen op ons onderzoek (5.3).

5.1 Contact met Dominique Stevens

Vanaf het moment dat de keuze vastligt voor de te analyseren tolkprestaties, verzorgd door de tolkdienst van de Europese Commissie en de Raad (DG SCIC), wordt besloten om tegelijkertijd contacten te leggen met een persoon, werkzaam bij diezelfde dienst. Als hoofd van de Nederlandse tolkeenheid van DG SCIC, valt onze keuze vrij snel op mw. Dominique Stevens. Op woensdag 11 november 2015 versturen we al een eerste, verkennende mail⁵⁰. Daarin staat een bondige situering en de probleemstelling van ons onderzoek vermeld. De vraag wordt haar gesteld of we elkaar kort kunnen treffen om hierover van gedachten te wisselen. Verder vragen we of de mogelijkheid bestaat om tolken uit haar tolkeenheid te interviewen. Omdat deze masterproef destijds nog in een opstartfase zat, informeren we ook naar het al dan niet bijwonen van vergaderingen met vertolking.

Twee weken later blijkt uit haar antwoord eerst en vooral dat de toegang tot interne vergaderingen ons nooit zal worden verleend. Mw. Stevens vermeldt echter wel een weblink die naar online tolkprestaties bij de Raad leidt, maar helaas bevat deze videodatabank zeer weinig vertolking, en al helemaal niet in het Nederlands. Dankzij *EC Audiovisual Services* hebben we inmiddels echter de weg gevonden naar het absoluut noodzakelijke primaire bronmateriaal, en is de verderzetting van ons onderzoeksproject gewaarborgd.

Onze twee andere verzoeken – een gesprek met mw. Stevens en met enkele tolken – worden daarentegen ontweken. In de mail staat ietwat veralgemenend gesteld dat EU-tolken zich voor terminologie hoofdzakelijk laten inspireren door IATE, EU-vertalingen en deelnemers van vergaderingen zelf. Mw. Stevens besluit dat aan tolken dus weinig creativiteit gegund wordt. Als we na de analyse van het corpus nog vragen zouden hebben, kunnen we opnieuw contact opnemen.

Na een vluchtige en toevallige ontmoeting met mw. Stevens tijdens de *Opendeurdag van de Europese instellingen* op 28 mei 2016 in het Berlaymontgebouw, communiceren we de drie behandelde persconferenties uit ons onderzoek via mail en leggen we ons verzoek voor om de Nederlandstalige tolken die destijds hebben getolkt, te mogen interviewen. In haar antwoord komt Dominique Stevens – tot onze grote spijt – zeer terughoudend over; aangezien de persconferenties van vorig jaar dateren, zouden ze zich volgens haar niets meer herinneren van hun tolkprestatie. Ze wil het verzoek tot interview echter nog niet onmiddellijk verwerpen;

⁵⁰ Verwijzend naar voetnoot 15, werd de integrale correspondentie met mw. Stevens toegevoegd aan deze masterproef onder Bijlage III.

bij twee tolken heeft ze alvast gepolst en ze vraagt ook om een vragenlijst in het Nederlands en in het Engels/Frans aan haar te bezorgen.

In een volgende stap geven wij uiteraard gehoor aan haar verzoek. We stellen een lijst op, bestaande uit veertien vragen, die hopelijk worden goedgekeurd en beantwoord door enkele EU-tolken. We trachten aan de hand van deze vragen na te gaan hoe tolken staan tegenover neologismen, hoe ze de overeenkomstige vertalingen uit de persconferenties beoordelen, in hoeverre ze zich kunnen voorbereiden (het ter beschikking stellen van speeches, het op voorhand overleggen met collega-tolken), ... De integrale vragenlijst⁵¹ volgt hierna.

Interview tolken DG SCIC

Vragenlijst

Om de vragen goed te begrijpen, dient u – in de mate van het mogelijke – terug te denken aan de periode april/mei 2015, toen de *Europese Migratieagenda* door de Europese Commissie aan het publiek werd voorgesteld. Vanuit taalkundig perspectief blijkt dit beleidsplan uitermate interessant te zijn, voornamelijk vanwege de introductie van enkele nieuwe concepten.

- 1) Terugdenkend aan de persconferenties over de *Europese Migratieagenda*, kunt u zich herinneren op welke manier u zich op het tolken hiervan hebt voorbereid? Indien u dat niet meer weet, wat is dan uw gebruikelijke routine met betrekking tot de voorbereiding op een gelijkaardige persconferentie?
- 2) Werden de speeches van – in dit specifieke geval – mw. F. Mogherini, dhr. D. Avramopoulos, dhr. F. Timmermans of dhr. D. Tusk op voorhand ter beschikking gesteld van de tolken? Zo ja, over welke tijdsspanne spreken we dan? Meer algemeen, is het bij de Europese Commissie (of de Raad) gebruikelijk om speeches vooraf ter beschikking te stellen van de tolken?
- 3) Beschouwt u het op voorhand in uw bezit hebben van uitgeschreven speeches als een voordeel, of net als een nadeel?

⁵¹ De Engelse vertaling van de volledige vragenlijst werd aan deze masterproef toegevoegd onder Bijlage V.

- 4) Was u bij aanvang van de persconferentie(s) al op de hoogte van enkele kernbegrippen uit de *Europese Migratieagenda*, zoals *relocation*, *resettlement* en *hotspot*? Waren hun respectieve vertalingen in het Nederlands ook reeds voorhanden?
- 5) Welke terminologische bronnen of ander referentiemateriaal hebt u bij de voorbereiding geraadpleegd (vb. IATE, Linguee, EUR-Lex, internet, andere)? Welke bronnen gebruikt u doorgaans het meest?
- 6) Hebt u tijdens de tolkprestatie zélf termen moeten opzoeken? Zo ja, welke termen en op welke manier?
- 7) Vanuit een theoretisch perspectief wordt er binnen de terminologiestudie een onderscheid gemaakt tussen primaire en secundaire termvorming (1. creatie van een nieuwe term in taal A, 2. overdracht van de nieuwe term vanuit taal A naar taal B, waarin de term nog niet bestaat). Hoe hebt u de primaire Euro-Engelse neologismen, zoals *relocation*, *resettlement* en *hotspot*, destijds aangevoeld? Werd uw aandacht erdoor getrokken, met een verhoogde concentratie tijdens het tolken tot gevolg? Hebt u technieken om om te gaan met het tolken van nieuwe termen en nieuwe begrippen?
- 8) In de persconferentie van 23/04/2015 over de *Europese Migratieagenda* worden *relocation* en *resettlement* in het Nederlands respectievelijk vertaald met *relocatie* en *hervestiging*. Beschouwt u deze mogelijke vertaling als een gegronde keuze?
- 9) In de persconferentie van 13/05/2015 worden *relocation* en *resettlement* in het Nederlands ongewijzigd gelaten en worden de Engelse termen overgenomen. Beschouwt u deze mogelijke vertaling als een gegronde keuze? Waarom zou u als tolk ervoor opteren een Engelse term in het Nederlands over te nemen? Vanwege het gemak, ter wille van de duidelijkheid voor uw doelpubliek (bij enigszins vage of gelijkaardige concepten), tegemoetkomend aan door de tolkdienst opgelegde voorschriften?
- 10) In de persconferentie van 27/05/2015 worden *relocation* en *resettlement* in het Nederlands systematisch vertaald met *hervestiging*, zonder een onderscheid te maken tussen beide concepten. Beschouwt u deze mogelijke vertaling als een gegronde keuze?
- 11) Kunt u zich nog herinneren op welke manier u *relocation* en *resettlement* hebt vertaald? Zo ja, welke motieven hebben u tot deze welbepaalde keuze gebracht?

- 12) Werden er voor aanvang van de persconferentie concrete afspraken gemaakt met de collega-tolk(en) in de cabine met betrekking tot bepaalde termen, om zodoende de consistentie in de volledige tolkprestatie te garanderen? Zo ja, om welke afspraken ging het dan?
- 13) Kunnen we stellen dat ernaar gestreefd wordt een ‘lidstaatneutrale’ terminologie te hanteren, niet alleen binnen de Nederlandstalige tolkeenheid, maar ook bij de tolkendiensten van de EU in het algemeen? Vindt u dat soms problematisch? Waarom?
- 14) Nederlandstalige EU-vertalers worden geacht de zogenoemde *Interinstitutionele Schrijfwijzer* te respecteren. Bestaat er voor Nederlandstalige EU-tolken ook een dergelijke stijlguide? Zo nee, worden richtlijnen met betrekking tot de wijze waarop u dient te tolken impliciet opgelegd?

Spoedig nadat we de vragenlijst via mail hebben doorgestuurd, bereikt ons minder goed nieuws. Mw. Stevens heeft namelijk de Engelse vragen ter goedkeuring voorgelegd aan de dienst Externe Communicatie van DG SCIC, die geoordeeld heeft dat slechts twee (vragen 3 en 5) van de in totaal veertien vragen in aanmerking komen om beantwoord te worden door EU-tolken. Toch heeft mw. Stevens de moeite genomen twee tolken, bij wie ze alvast gepolst had, in BCC te zetten. Ze voegt hieraan toe dat de tolken hoegenaamd niet verplicht zijn om te antwoorden. De respons zou volledig op vrijwillige basis en naar eigen believen plaatsvinden. Ondanks onze inspanningen en aanvurende woorden om EU-tolken te doen inzien dat hun respons van essentieel belang is voor dit onderzoek (zie voorgaande mails met mw. Stevens), en ondanks het feit dat slechts gereageerd kan worden op twee korte vragen, ontvangen we geen enkele reactie.

Samengevat betreuren we natuurlijk ten eerste dat de opinie van EU-tolken, werkzaam tijdens de drie persconferenties, in verband met het tolken van neologismen in het algemeen, en met onze onderzoeksresultaten in het bijzonder, niet tot nauwelijks belicht wordt in deze masterproef. We hebben echter afdoende aangetoond dat we alles binnen ons bereik in het werk hebben gesteld om respons te verkrijgen.

Wellicht heeft het uitblijven van reacties ook te maken met de ongelukkig gekozen timing van dit onderzoek middenin de drukke zomervakantieperiode. Ook de strikte hiërarchische structuur en het multiculturele karakter van de EU-instellingen, in combinatie met het feit dat

onderzoek bij EU-tolken tot nog toe in zeer beperkte mate heeft plaatsgevonden, kunnen mogelijk verbonden worden met deze ‘koudwatervrees’.

5.2 Beschouwingen door Dirk Vannot

Door onze specifieke keuze voor het schrijven van een masterproef met een terminologische insteek in een EU-context, krijgen we de kans aangeboden om in februari 2016 stage te lopen bij het DG Vertaling (kortweg DGT). Onder begeleiding van dhr. Jeroen Aspeslagh, hoofdterminoloog van de Nederlandse taaleenheid bij DGT, voeren we terminologische opdrachten uit in IATE, maar kunnen we ook het nodige veldwerk verrichten in het kader van de masterproef.

Het is tijdens deze stage dat dezelfde heer Aspeslagh ons de raad geeft een afspraak te regelen met Dirk Vannot, die voorheen jarenlang als freelance tolk actief is geweest voor DG SCIC, maar sinds kort als vastbenoemd vertaler aan de slag is bij DGT. We contacteren dhr. Vannot, geven een situering van onze probleemstelling, en tot onze grote vreugde geeft hij te kennen dat hij openstaat voor een informele conversatie. Op 26 februari 2016 ontmoeten we Dirk Vannot in zijn kantoor, alwaar we gedurende twintig minuten spreken over het tolken van neologismen.

Op de vraag of tolken zich bewust zijn van het fenomeen ‘neologismen’ en welke technieken zij hanteren voor de vertaling ervan, repliceert hij meteen dat voor een tolk steeds de communicatie primeert. Hoe deze communicatie tot stand wordt gebracht, is van ondergeschikt belang. EU-vertalers dragen consistentie hoog in het vaandel, en hun vertalingen zijn zeer zelden op een specifiek publiek gericht, maar moeten vaak net toegankelijk zijn voor een breed publiek van EU-ambtenaren, externe experts en gewone burgers. EU-tolken daarentegen bevinden zich in een andere positie, waarbij de communicatie *hic et nunc* plaatsvindt, de deelnemers telkens weer een nieuwe, unieke groep constitueren en elkaar absoluut moeten verstaan. Wordt aan deze laatste voorwaarde niet voldaan, dan is de bijeenkomst volkomen zinloos.

Wat de vertaling van neologismen betreft, vertelt dhr. Vannot dat veel afhangt van de situationele context. Engelse neologismen zou hij in de meeste gevallen echter bijna meteen als leenwoorden overnemen in het Nederlands. Hij wijst ons hierbij op een interessante opvatting. Tegenwoordig is het Engels als *lingua franca* in onze wereld alomtegenwoordig, en voor Nederlandstaligen in België en Nederland voelt het allang niet meer vreemd aan om een Engels leenwoord in hun moedertaal te horen of zelf te gebruiken. In vergelijking met

bijvoorbeeld Franse of Duitse neologismen, is het voor een tolk dus veel eenvoudiger om een Engels neologisme zonder aanpassing over te nemen, omdat deze over het algemeen door het Nederlandstalige publiek ook wordt aanvaard. Men beschouwt het Engels immers als *metataal*.

Wat de voorbereiding van tolken betreft, bevestigt hij tevens ons vermoeden dat de organisatoren alles in het werk stellen om zoveel mogelijk voorbereidende documenten op voorhand aan de tolken te bezorgen. Toespraken maken hier zeker deel van uit. In de kantlijn merkt dhr. Vannot ook op dat dergelijke documenten steeds minder in papieren vorm worden verspreid, in het voordeel van de digitale vorm, maar deze trend komt natuurlijk niet als een verrassing.

Replicerend op de vraag of terminologische databanken nuttig zouden zijn voor het tolken van neologismen, is Dirk Vannot vrij duidelijk. Terwijl EU-vertalers in de meeste gevallen zweren bij het gebruik van IATE, is precies het tegenovergestelde waar voor de meeste EU-tolken. De reden waarom zij enigszins afkerig staan tegenover deze databank, is omdat het aspect ‘context’ al te vaak ontbreekt in de termfiches. Hieruit blijkt dat vooral de situationele context, zoals het specifieke domein waarin een term wordt gebruikt, van doorslaggevend belang is voor tolken. Wikipedia, Google, Euramis en in mindere mate Linguee – om slechts enkele internetprogramma’s te vermelden – bieden deze context wél en worden derhalve het meest gebruikt door EU-tolken om terminologie voor te bereiden en tijdens het tolken zelf op te zoeken.

In verband met persconferenties wenst dhr. Vannot ten slotte nog een relevante opmerking te maken. Een persconferentie mag immers niet als een ‘op zichzelf staande’ bijeenkomst worden beschouwd. Als deel van een groter geheel, waaraan in eerste instantie ettelijke werkvergaderingen in uiteenlopende formaties zijn voorafgegaan, is een persconferentie de ultieme stap om de uitkomst van het volledige proces publiek te maken. Ook de Europese tolkdiensten zijn zich hiervan bewust en proberen dus hiermee rekening te houden bij de verdeling van tolkopdrachten. Anders gesteld, als een tolk werkzaam is geweest in een hele reeks werkvergaderingen rond eenzelfde thema, zal hij naar alle waarschijnlijkheid ook de aansluitende persconferentie tolken.

5.3 Beschouwingen door Marc Van Dommelen

Na het enigermate teleurstellende antwoord van mw. Stevens, die uiteraard niet als enige verantwoordelijk kan worden gesteld voor de verwerping van onze vragenlijst, besluiten we

om op een tweede raadgeving van dhr. Jeroen Aspeslagh in te gaan. Hij had immers tijdens onze stageperiode voorgesteld om contact op te nemen met Marc Van Dommelen, tolk bij DG SCIC, en die er zich ook voornamelijk bezighoudt met terminologie voor tolken. Op 9 juli 2016 versturen we hem alsnog een mail om na te gaan of hij bereid is een antwoord te formuleren op onze tot nog toe onbeantwoorde vragen, met de oorspronkelijke vragenlijst als bijlage. Op onze mail wordt niet gereageerd, en intussen is onze hoop op een antwoord reeds vervlogen.

Op 1 augustus geeft dhr. Van Dommelen echter te kennen dat hij op vakantie was en zo snel mogelijk zal trachten een antwoord te geven op onze vragen. Uiteindelijk mogen we zijn buitengewoon uitvoerige reactie⁵² in ontvangst nemen op 4 augustus 2016. Om te beginnen maakt hij vermelding van het feit dat tolken van nature uit “vrij huiverig staan tegenover neologismen”. Niet alleen in de brontaal, maar zeker ook in de doeltaal kunnen die tot verwarring leiden bij het publiek, hetgeen natuurlijk ten allen koste vermeden dient te worden.

Net zoals Dirk Vannot, stelt ook Marc Van Dommelen dat de communicatie primeert. De meertalige EU-context waarin tolken hun werk verrichten, maakt de totstandbrenging van deze communicatie natuurlijk niet eenvoudiger. En net zoals dhr. Vannot opmerkte dat Engelse woorden gemakkelijk binnensluipen in de Nederlandse taal, wijst dhr. Van Dommelen ons op het veelvuldige en aanvaarde gebruik van het Engels in het Nederlands. Beide tolken zitten duidelijk op dezelfde golflengte, want in de mail staat eveneens vermeld dat op het einde van de cyclus van werkvergaderingen de aldaar gehanteerde terminologie (meestal in het Engels of Frans) alvast gekend is door de participanten, en een door simultaantolken aangeleverde vertaling van die terminologie in hun moedertaal inmiddels niet langer nodig is.

Dhr. Van Dommelen wijst erop dat – in tegenstelling tot wat we op dit moment misschien vermoeden – het idiomatische Nederlands door alle Nederlandstalige tolken bij DG SCIC wordt gerespecteerd. Maar het heeft absoluut geen zin om als tolk tegen de stroom in te zwemmen, wanneer een veel eenvoudigere manier voorhanden is. Hij geeft het voorbeeld van *hotspot*, dat enerzijds als *centrum van eerste opvang*, en anderzijds als *migratiedrukgebied* kan worden vertaald. Beide mogelijkheden vragen echter niet alleen een bijkomende mentale inspanning van de tolk, ze maken het ook moeilijk vatbaar voor het doelpubliek.

⁵² De integrale correspondentie met dhr. Van Dommelen werd toegevoegd aan deze masterproef onder Bijlage IV.

Wat *relocation* en *resettlement* betreft, geeft hij in wezen een helder voorbeeld van wat ‘situationele context’ precies inhoudt. In algemene discussies, waarbij het publiek met andere woorden niet bepaald vertrouwd is met specifieke EU-vaktaal, stelt hij voor om één enkele term – zoals “spreiding” – te gebruiken. Daar waar het onderscheid ter zake doet, zoals in gespecialiseerde vergaderingen, kan het onderscheid tussen beide begrippen worden aangescherpt door “hervestiging” en “relocatie” te vermelden (of eenvoudigweg *resettlement* en *relocation*).

De door ons vooropgestelde hypothese, namelijk dat EU-tolken voor aanvang van een vergadering – in dit geval een persconferentie – kort overlopen hoe men bepaalde termen zal vertalen, en dus welke strategieën men zal gebruiken, wordt bevestigd door dhr. Van Dommelen. Desalniettemin is het opmerkelijk dat in bepaalde passages uit de simultaanvertolking van persconferenties, twee tolken in dezelfde cabine er desondanks voor kiezen om eenzelfde neologisme op een andere manier in de doeltaal weer te geven.

Zoals we alvast konden veronderstellen, worden toespraken bij de Europese Commissie normaliter op voorhand aan de tolken bezorgd. Het vooraf kennen van neologismen verandert echter niets aan de intrinsieke moeilijkheid om deze ook correct binnen de juiste situationele context in de doeltaal om te zetten, hoewel men in dit geval weliswaar over meer voorbereidingstijd beschikt. Toespraken van de Raad worden daarentegen zelden vooraf aan de tolken kenbaar gemaakt.

Wat terminologische hulpmiddelen betreft, maakt Marc Van Dommelen toch ook gebruik van IATE, samen met Euramis, Google en afzonderlijke “SCIC-terminologie”. Zelf geeft hij aan Linguee slechts sporadisch te gebruiken, maar zoals Dirk Vannot reeds vermeldde, kent hij collega-tolken die er wél veel van gebruik maken. Voorts lijkt het erop dat hij geen voorstander is om tijdens het tolken zélf termen op te zoeken, omdat men hierdoor logischerwijs afgeleid raakt. Persoonlijk geeft hij de voorkeur aan het raadplegen van collega’s in de cabine; een methode die bij nader inzien inderdaad voor een betrouwbaarder en sneller antwoord zou kunnen zorgen.

Marc Van Dommelen concludeert met een meer dan onthullende uitspraak; “al deze ‘regels’ staan niet op papier”. De Nederlandse tolkeenheid van DG SCIC voert dus geen zogenaamd ‘tolkbeleid’, dat door EU-tolken strikt moet worden nageleefd. Hiermee geeft hij ook te kennen dat aan Nederlandstalige tolken in dienst van DG SCIC een betrekkelijk grote vrijheid wordt gegund, om te tolken op de manier die zij het meest gepast vinden, zolang ze de

accuraathheid, volledigheid en consistentie van het brondiscours in hun tolkprestatie respecteren. We moeten er echter wel op wijzen dat we deze stelling enkel kunnen staven voor de Nederlandse tolkeenheid. Het werd ons niet bevestigd of andere tolkeenheden van DG SCIC evenmin een zogenoemd tolkbeleid zouden voeren.

De *Interinstitutionele Schrijfwijzer*, of het algemene handboek dat alle EU-vertalers zo strikt mogelijk moeten naleven, is hem bekend, maar hij preciseert toch ook dat “al wat met spelling te maken heeft natuurlijk irrelevant is voor ons”. Laten we besluiten met enkele wijze woorden van zijnentwege: “Het gesproken woord is toch echt veel vrijer dan het geschreven woord. Wij richten ons veel meer naar wat we horen (en ook lezen, in de krant) en hebben niet zoveel belangstelling voor een normatieve benadering.”

6 Conclusie

Allereerst kunnen we de conclusie aanvangen met de vermelding dat onze initiële hypothese, namelijk dat het Europees domein van *Asiel & Migratie* zich uitstekend leent voor de vorming van neologismen, onmiskenbaar bekrachtigd is. De aangetroffen neologismen kunnen in essentie in twee categorieën worden ondergebracht. De eerste categorie bestaat uit neologismen die hun oorsprong vinden bij internationale vluchtelingenorganisaties, waarna ze door de EU werden overgenomen en een specifieke EU-betekenis kregen. Voorbeelden zijn *relocation* en *resettlement*. De tweede categorie betreft neologismen die afkomstig zijn uit het algemene lexicon, waaraan de EU andermaal een specifieke betekenis toekende. Een voorbeeld is *hotspot*.

Steunend op de onderverdeling van neologismen, geformuleerd door Schüler (2006), mogen we stellen dat één enkel termvormingspatroon bijzonder frequent wordt gebruikt binnen beide categorieën – en bij uitbreiding binnen het hele domein *Asiel & Migratie*. Het gaat immers vaak om *neosemantismen*; bestaande woorden die een betekenisverschuiving of -toevoeging ondergaan (bijvoorbeeld *resettlement*). Oercreaties komen er niet in voor, woordvormingsproducten in beperkte mate (bijvoorbeeld *frontline Member State*). Ontleningen beschouwen we als een afzonderlijke categorie. Het Engels is de *lingua franca* voor termvorming binnen dit domein, en daarom is het weinig waarschijnlijk dat neologismen in de brontaal zélf via ontlening ontstaan. In de doeltaal daarentegen – de simultaanvertolking dus – worden neologismen dan weer uitsluitend via ontlening gevormd.

De wetenschappelijke literatuur inzake het tolken van neologismen is schaars. Het werk van Niska (1998) was bijzonder relevant voor ons onderzoek. Zijn zogenoemde strategieën vormen het fundament waarop we de evaluatie van onze onderzoeksresultaten hebben gestoeld. Alles welbeschouwd, kunnen we zeggen dat een “*omission*” zeer zelden heeft plaatsgevonden. Zo ja, dan was die weglating niet doelbewust, of werd het neologisme op een later tijdstip in de vertolking vermeld. Een “*use of approximate equivalent*” was veruit de meest frequente tolkstrategie, gevolgd door “*direct loan/transfer*”, zeker in het Nederlands, nooit in het Duits. In tegenstelling tot de door Niska zelf opgestelde hypothese, werd een “*explanation of concept*” op enkele plaatsen min of meer onder die vorm gebruikt. Deze strategie is met andere woorden niet enkel mogelijk bij de consecutieve tolkmodus.

Uit de analyse van de simultaanvertolking in de persconferenties blijkt dat we meerdere zaken kunnen deduceren. Wat het Nederlands betreft, bevat de eerste persconferentie twee

strategieën om neologismen te tolken; zowel “*use of approximate equivalent*” (zoals *hervestiging*, zie p. 32) als “*direct loan/transfer*” (zoals *resettlement*, zie p. 34). Het feit dat beide willekeurig door elkaar worden gebruikt binnen dezelfde tolkprestatie is weliswaar niet echt wenselijk voor het publiek en geeft blijk van inconsistentie. Het Duits kent dit ‘probleem’ dan weer niet; enkel “*use of approximate equivalent*” (zoals *Neuansiedlung*, zie p. 35) wordt erin gehanteerd, soms ook een “*explanation of concept*”.

De tweede persconferentie wordt in de Nederlandse vertolking gedomineerd door leenwoorden, maar een uitleg en een approximatieve vertaling komen ook voor. De tolk gaat zelfs een stap verder, en construeert samenstellingen met in het eerste lid het leenwoord, en in het tweede lid een neutraal Nederlands woord (zoals *relocationmechanisme*, zie p. 41). De Duitse tolken wijken niet af van hun impliciete ‘tolkrichtlijn’ en blijven naarstig gebruikmaken van reeds geïntroduceerde vertalingen voor de respectieve neologismen. De schaduwzijde van deze methode, die namelijk resulteert in een groter aantal vergissingen ten opzichte van de Nederlandse vertolking, komt echter tot uiting (zoals *Umsiedlungssystem*, zie p. 45).

In de derde persconferentie zijn we – enkel voor het Nederlands – getuige van een opmerkelijke tolkstrategie, die in feite niet ressorteert onder één van de strategieën van Niska. De tolk voegt twee uiteenlopende begrippen samen, door ze met één enkele overkoepelende term te vertalen (namelijk *hervestiging*, zie p. 48). We vermoeden dat deze handelwijze enkel gepast is wanneer het om een niet-gespecialiseerd publiek gaat en het onderscheid tussen beide concepten dus een gering belang heeft. In het Duits wordt andermaal geopteerd voor dezelfde ‘standaardvertalingen’, maar naast de inmiddels gebruikelijke vergissingen, treden in deze vertolking ook enkele moeilijk te tolereren hiaten op (zie Tabel 5 op p. 47).

In tweede instantie kunnen we jammer genoeg geen conclusies trekken uit de reflectie van de tolken die actief waren tijdens de persconferenties, wegens de door DG SCIC opgelegde beperkingen en omdat deze tolken niet hebben gereageerd, ondanks insisterende pogingen van onzentwege. Desalniettemin stelt de inbreng van de twee tolk-respondenten ons in staat om de onderzoeksresultaten van de terminologische analyse correct te interpreteren. Zo wijst Dirk Vannot op de status van het Engels als *metataal*, waardoor Engelse leenwoorden in het Nederlands door de meeste taalgebruikers worden geaccepteerd. De drempel om deze visie ook toe te passen in het Duits ligt klaarblijkelijk hoger, want slechts één leenvertaling (namelijk *Poolingeffekt*, zie p. 50) en geen enkel leenwoord werden door ons genoteerd.

Voorts blijkt uit zijn bevindingen dat weinig EU-tolken gebruik maken van IATE om terminologie op te zoeken, niet op voorhand noch tijdens het tolken, precies door het gebrek aan context. Google, Wikipedia en Linguee bieden deze context wél, waardoor simultaantolken meestal voor deze optie kiezen. Uiteraard staat het hen vrij om welke bron dan ook te gebruiken die het best aan hun wensen en noden beantwoordt.

Bovendien meldt hij, in overeenstemming met Marc Van Dommelen, onze tweede informant, dat toespraken in de regel op voorhand ter beschikking worden gesteld van de tolken. Zodoende zijn zij minstens al op de hoogte van mogelijke neologismen die in de brontaal zullen opduiken, en op basis van de Nederlandse vertolking uit de eerste door ons geanalyseerde persconferentie (cfr. de vermelding van *hervestiging* en *relocatie*, zie p. 32) veronderstellen we dat deze terbeschikkingstelling van toespraken destijds effectief heeft plaatsgevonden. We beschikken echter niet over sluitend bewijs om dit vermoeden te bevestigen. Net zomin kunnen we nagaan of de tolken uit de persconferenties reeds hebben getolkt tijdens voorafgaande werkvergaderingen rond hetzelfde vluchtelingentema, met als mogelijk gevolg dat ze beter kunnen anticiperen op neologismen in vergelijking met collega's zonder die specifieke ervaring.

Beide tolk-respondenten benadrukken de communicatieve taak van de tolk, waarvan men tijdens een conferentie meteen de gevolgen ondervindt zodra de vertolking bijvoorbeeld wordt stilgelegd. Hoe neologismen worden omgezet vanuit de brontaal in de doeltaal speelt een eerder bijkomstige rol; de tolk moet er enkel op toezien dat hij de neologismen weergeeft, want de communicatie primeert. Daarenboven is consistentie een sleutelbegrip voor de verstaanbaarheid bij het publiek, voornamelijk wanneer nieuwe termen en concepten voorkomen in het discours. Een korte voorbespreking over de terminologie in de tolkcabine voor aanvang van de persconferentie garandeert deze consistentie enigermate. Dergelijke besprekingen zijn echter geen verplichting, zo blijkt uit de Nederlandse vertolking in de eerste persconferentie (cfr. de vermelding van zowel *hervestiging* als *resettlement*, zie pp. 32 en 34). In dit ene geval gebruikte elk van de twee tolken in dezelfde Nederlandse cabine bij een gemeenschappelijk optreden zijn eigen terminologie.

Alles samengenomen kunnen we concluderen dat de conferentietolken tijdens EU-persconferenties weten om te gaan met de vertaling van neologismen; in de overgrote meerderheid van de gevallen zijn zij succesvol, maar af en toe valt een weglating van een deel van de betekenis niet uit te sluiten. Hoogst uitzonderlijk mogen we spreken van een volledige

weglating (“*omission*”) van het neologisme in de vertolking. Achteraf beschouwd komen quasi alle andere strategieën om neologismen weer te geven minstens één keer voor. Wat het Nederlands betreft, spreken we over “*use of approximate equivalent*”, “*explanation of concept*”, “*direct loan/transfer*”, en eigenlijk ook “*loan translation*” (zoals *relocatie*, zie p. 32). In het Duits onderscheiden we dezelfde strategieën, met uitzondering van “*direct loan/transfer*”.

In tegenstelling tot de traditionele en normatieve terminologiedatabank IATE, die voornamelijk zijn diensten bewijst aan EU-vertalers en waarin Engelse neologismen vaak met een haast puristische ingesteldheid worden vertaald in de andere EU-talen, geven EU-tolken duidelijk blijk van variatie en creativiteit op terminologisch gebied. IATE bevat immers ‘gekunstelde’ termen, die als vertaling in tekstvorm zeker gerechtvaardigd zijn. Voor het doelpubliek in conferenties, die sterk afhankelijk zijn van het auditieve aspect, zijn ze echter onduidelijk of nietszeggend, en voor EU-tolken is het gebruik van dergelijke termen (zoals *migratiedrukgebied* of *centrum van eerste opvang* voor *hotspot*, zie p. 58) eerder een hinderpaal in de vlotte overbrenging van de boodschap dan een hulpmiddel.

Op basis van onze onderzoeksresultaten is terminologische variatie aangaande neologismen zeer duidelijk aanwezig in de simultaanvertolking van EU-persconferenties. Ter illustratie: dezelfde term *relocation* wordt in de eerste persconferentie in het Nederlands vertaald door zowel *relocatie* als *relocation*; in de tweede persconferentie spreekt de Nederlandstalige tolk enkel van *relocation*; in de derde persconferentie betreft het *hervestiging*. Tolken zijn dus creatief, gebruiken wel degelijk variatie (met inachtneming van de nodige consistentie) en zijn bovendien ook veerkrachtig (cfr. de vertaling van het ongekende *pooling effect*, zie p. 49). Deze vaststelling verklaren we aan de hand van drie argumenten.

Ten eerste heeft een EU-tolk alle vrijheid om neologismen te vertalen op de manier die hij het meest passend acht, want hij is niet onderworpen aan een ‘tolkbeleid’ dat van hogerhand wordt opgelegd. EU-vertalers leven de *Interinstitutionele Schrijfwijzer* na⁵³ en hun vertalingen worden geredigeerd door collega’s; EU-tolken moeten geen geschreven tolkrichtlijn opvolgen en presteren goed zolang de boodschap in de doeltaal wordt gecommuniceerd.

Ten tweede is elke EU-tolk verschillend en heeft hij zijn eigen visie over het tolken van neologismen. Daar waar het werk van een EU-vertaler sowieso wordt nagekeken en

⁵³ Deze bewering werd ons bevestigd door EU-terminoloog Jeroen Aspeslagh.

gecorrigeerd door een collega, waardoor buitensporige terminologische variatie waarschijnlijk wordt geneutraliseerd, is een EU-tolk volledig autonoom. Zodra hij zijn vertaling uitspreekt, heeft het publiek het ‘tolkproduct’ inmiddels onherroepelijk opgevangen en is deze dus definitief.

Ten derde is geen enkele conferentie identiek. Hoewel conferenties meestal volgens terugkerende patronen worden georganiseerd en dus vormelijk gelijkaardig kunnen zijn, zijn andere factoren steeds verschillend. De spreker(s), de locatie, het tijdstip, het publiek, en bovenal het thema maken van iedere conferentie – ook van een persconferentie – een unieke gebeurtenis met een eigen setting. Deze factoren oefenen ongetwijfeld een invloed uit op de wijze waarop de tolk ideeën concreet omzet in een andere taal.

Graag vermelden we nog enkele aspecten die in dit onderzoek niet – of onvoldoende – aan bod kwamen, maar wel mogelijke pistes vormen voor toekomstige wetenschappelijke publicaties. De methodiek die werd toegepast voor onze casus (via *EC Audiovisual Services*) is in ieder geval voor reproductie vatbaar. Zeer veel vergaderingen bij de Europese Unie worden achter gesloten deuren gehouden, en zelfs voor wetenschappelijke observatie van de tolkprestaties is het quasi onmogelijk voor een onderzoeker om toegang te krijgen. Als dezelfde methode later nogmaals zou worden gebruikt, is het sterk aanbevolen om ook een actueel thema te selecteren waarin termvorming meer dan waarschijnlijk is.

Wat het talenregime betreft, staan ontzettend veel mogelijkheden open. Hoewel in dit onderzoek slechts drie talen werden geanalyseerd, die ook nog eens tot dezelfde familie der Germaanse talen behoren, telt de EU maar liefst 21 andere officiële talen. Een vergelijkend onderzoek tussen het omgaan met neologismen in tolkprestaties enerzijds bij het tolken in Germaanse talen en anderzijds in Romaanse of Slavische talen lijkt ons alleszins veelbelovend. Als primaire werktal van de EU kan men niet anders dan het Engels te selecteren. Wanneer de casus zich niet in een EU-context situeert, is dit uiteraard geen vereiste.

Bovendien is het raadzaam om het ‘tolkbeleid’ bij andere tolkeenheden van DG SCIC verder te bestuderen. Deze masterproef beperkt zich enkel tot de Nederlandse tolkeenheid. Uit contacten met functionarissen van deze eenheid, is gebleken dat tolkrichtlijnen voor het Nederlands niet geëxpliciteerd zijn. Verder onderzoek zal moeten uitwijzen of dergelijke richtlijnen bij andere tolkeenheden al dan niet van kracht zijn.

Tot slot wensen we nogmaals het belang van de terugkoppeling van de observaties naar de tolken die de prestaties hebben geleverd te benadrukken. Het is intussen duidelijk geworden dat dit specifieke onderdeel wat ons onderzoek betreft niet van een leien dakje is gelopen. Gelukkig mochten we rekenen op de inbreng van twee EU-tolken, waardoor we toch min of meer konden beschikken over een reflectie op het tolken van neologismen en op onze onderzoeksresultaten. Als doel was echter vooropgesteld om de tolken aan het woord te laten, die tijdens de besproken persconferenties daadwerkelijk hadden getolkt. Reacties werden ons niet gegund, en gelukkig konden we communiceren met twee andere ervaren tolken.

Toekomstig onderzoek zou echter, naast een terminologische analyse van tolkprestaties, via een bevraging meer aandacht kunnen schenken aan het standpunt van de tolken zelf. Hebben zij destijds de neologismen als dusdanig aangevoeld? Welke strategie krijgt over het algemeen de voorkeur voor het tolken van neologismen? Meer diepgang en inzicht in de onderzoeksresultaten zou in dat geval te verwachten zijn. Ook een bevraging van het aanwezige publiek behoort tot de mogelijkheden, maar is praktisch gezien moeilijk uitvoerbaar.

Referenties

- Cabré, M.T., Estopà, R., & Vargas, C. (2012). "Neology in specialized communication". *Terminology*, 18 (1), 1-8.
- Choi, J. (2006). "Interpreting Neologisms Used in Korea's Rapidly Changing Society: Delivering the Meaning of Neologisms in Simultaneous Interpretation". *Meta: Translators' Journal*, 51 (2), 188-201.
- Dam, H.V., & Zethsen, K.K. (2013). "Conference interpreters - the stars of the translation profession? A study of the occupational status of Danish EU interpreters as compared to Danish EU translators". *Interpreting*, 15 (2), 229-259.
- Europese Commissie, DG Communicatie. (2014). *De Europese Unie in het kort: Hoe werkt de Europese Unie?* Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie.
- Fischer, M. (2010). "Language (policy), translation and terminology in the European Union". In: M. Thelen & F. Steurs (eds.), *Terminology in Everyday Life*, 21-33. Amsterdam: John Benjamins.
- Horváth, I. (2010). "Creativity in interpreting". *Interpreting*, 12 (2), 146-159.
- IOM. (2011). *Glossary on Migration - 2nd Edition*. Genève: International Organization for Migration.
- Jones, R. (2002). *Conference Interpreting Explained*. Abingdon: Routledge.
- Koskinen, K. (2000). "Institutional Illusions: Translating in the EU Commission". *The Translator*, 6 (1), 49-65.
- Niska, H. (1998). *Explorations in translational creativity: Strategies for interpreting neologisms*. Workshop paper. Geraadpleegd op 29 juli 2016, van <http://www.reocities.com/~tolk/lic/KREENG2.HTM>.
- Rey, A. (2005). "The concept of neologism and the evolution of terminologies in individual languages". *Terminology*, 11 (2), 311-331.
- Riccardi, A. (1998). "Interpreting strategies and creativity". In: A. Beylard-Ozeroff, J. Kralová & B. Moser-Mercer (eds.), *Translators' strategies and creativity: Selected papers from the*

9th International Conference on Translation and Interpreting, Prague, September 1995. In honour of Jiří Levý and Anton Popovič, 171-180. Amsterdam: John Benjamins.

Rondeau, G. (1981). *Introduction à la terminologie*. Chicoutimi: Gaëtan Morin.

Russo, M., Bendazzoli, C., Sandrelli, A., & Spinolo, N. (2012). “The European Parliament Interpreting Corpus (EPIC): implementation and developments”. In: F. Straniero Sergio & C. Falbo (eds.), *Breaking Ground in Corpus-based Interpreting Studies*, Linguistic Insights, Studies in Language and Communication, 53-90. Bern: Peter Lang.

Schüler, A. (2006). “Neologismen als Übersetzungsproblem”. *Lebende Sprachen*, 51 (2), 62-66.

Seleskovitch, D. (1975). *Langage, Langues et Mémoire, Étude de la prise de notes en consécutive*. Parijs: Minard Lettres Modernes.

Temmerman, R. (2016). “Translation and the Dynamics of Understanding Words and Terms in Contexts”. In: L. Ilynska & M. Platonova (eds.), *Meaning in Translation: Illusion of Precision*, 139-160. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Bijlage I

TOESPRAAK DOOR DHR. FRANS TIMMERMANS, 13/05/2015

European Commission - Speech - [Check Against Delivery]

Brussels, 13 May 2015

First Vice-President Frans Timmermans' Introductory Remarks at the Commission Press Conference

I am very happy that we can now - Federica Mogherini, Dimitris Avramopoulos and myself - present to you the comprehensive plan on migration as decided upon by the Commission just now. Of course we need to deal with the main threat that we see now, which is the tragedy in the Mediterranean. And after the European Council which clearly stated that there is a need for European solidarity to face this issue, President Juncker was very clear. He said the Commission will come up with plans both for the immediate but also a more structured plan for the future to make sure that we are more able to tackle emergencies when they occur. But also, that we must address the more fundamental issues of migration both in terms of making our asylum policy work and also looking at the issue of legal migration, which as the President has said clearly in the European Parliament is linked with the issue of illegal migration and asylum.

The aim of the European Agenda on Migration

We want to turn the words that were spoken on solidarity and responsibility into action. We also know that this is a very complex subject. That we need a comprehensive approach because all elements are important and you can't single out one, and that you need an operational plan for facing the immediate crisis situation together with Member States. We will come with a first series of concrete proposals already by the end of this month. We are also looking beyond the immediate crisis and setting out a long term strategy to manage migration better, in Europe, and with our partners outside.

A structured system of crisis response

The first part of the Agenda presents immediate measures to prevent human tragedies and to reinforce mechanisms to deal with emergencies. This is a tool box designed to respond to the immediate challenges in the Mediterranean but also a blue-print for any future crises wherever

they may emerge on our common border: - We are increasing the funding and resources for Triton, helping to manage our borders and to save lives. - We are taking measures to combat the cruel and opportunistic people smugglers – by disrupting their 'business model'. - And, we are proposing Hot Spot teams to give support on the ground in Member States where the pressure is worst - to help identify, register and fingerprint incoming migrants.

Relocation

By the end of this month the Commission will propose a temporary relocation mechanism to help relieve the immediate and exceptional pressure on frontline countries. People in need, who have already reached our shores, will be distributed to other Member States who will then take care of their reception and asylum processing. The Commission has tabled a distribution key (by you [the press] commonly referred to as 'quotas') today which gives meaning to what intra EU solidarity should look like for each Member State and the Union as a whole.

Resettlement

In parallel, we want to create safe and legal channels for those who really need protection to get to Europe without risking their lives at the hands of merciless smugglers. We are therefore proposing a humanitarian resettlement scheme, working with the UNHCR. We are putting an extra €50 million into this scheme, which should result in resettling 20,000 people into the EU over two years.

Long term strategy

The biggest gift that we can give to populists and extremists, who argue against immigration, is to allow a broken system to remain broken. The rules are not broken. They're not applied properly. It's time for Europe to apply its existing rules properly. Citizens must have confidence that we will offer help to those who are persecuted or fleeing war, but also that we effectively register and manage those who arrive, and return those who do not qualify for asylum.

We must also discuss legal migration. "Legal migration is part of the solution in the medium term and so we must act on that" – these are the words spoken by President Juncker in the European Parliament. But if we want legal migration to succeed, which is also a necessity for the future of our societies and of our economy, we need our citizens to support the idea. But they will only support this idea if we have well-functioning asylum policies, and return policies and all the other issues that I mentioned.

In Conclusion, yes, these are challenging proposals. Yes, they will prompt debate and attract criticism. But it is not acceptable for people around the EU to say 'yes, stop people dying in the Mediterranean' and at the same time remain silent when the question is raised of what should happen to these people once they were saved in the Mediterranean.

Federica and Dimitris will present the Agenda in more detail now. What we're trying to do is to assist our Member States, and to do what our citizens ask of us. Namely, to stop a humanitarian tragedy from continuing in the Mediterranean, but also to offer longterm sustainable solutions to a problem that will not go away simply by ignoring it.

SPEECH/15/4985

Bijlage II

TOESPRAAK DOOR DHR. DIMITRIS AVRAMOPOULOS, 13/05/2015

European Commission - Speech - [Check Against Delivery]

Brussels, 13 May 2015

Commissioner Avramopoulos' remarks at the presentation of the European Agenda on Migration

Ladies and gentlemen,

I am particularly pleased to present today's European Agenda on Migration. After the hard work of the last few months, we are finally in a position to present a complete package for Europe's migration policy. The Agenda responds concretely to the immediate need to save lives and assists frontline countries with bold actions. This is not about opening or closing borders, because both are unrealistic. Capitalizing on our experience, we are responding to citizens' concerns with a comprehensive approach.

On the one hand, we are reinforcing the Frontex operations, Triton and Poseidon. We will support transit countries such as Jordan, Turkey, which are bearing the brunt of displaced refugees, or Niger, to dry up the source for migrant smugglers networks in Libya. To fight smuggling, we will adopt measures to step up the prevention of their criminal activities, to disrupt them, to bring the perpetrators to justice and to seize their assets. We will strengthen Frontex so that migrants, who have no right to stay on European soil, will be repatriated. We need to be firm.

On the other hand to enforce solidarity, we are mobilising an additional 60 million euro in emergency funding to support Frontline Member States. We will propose the triggering of the emergency mechanism to organise a fair relocation of asylum seekers from the Member States under pressure to other Member States based on a distribution key.

One more crucial element of our emergency response is the resettlement scheme. With the United Nations High Commissioner for Refugees, we want to bring safely and legally to the EU territory 20.000 refugees from third countries, and we will finance this action with 50 million euros. For implementing relocation and resettlement, we have developed a distribution key based on objective, quantifiable and verifiable criteria. These criteria are: the size of the

population and the total GDP, the number of the asylum applications and persons already resettled, and the unemployment rate.

So, as you can see, the Agenda strikes the right balance between fighting smuggling and addressing the root causes of migration and protecting the refugees. Now we need to start implementing these actions. Given the urgency of the situation, the Commission will already adopt by the end of May a recommendation for a resettlement scheme, a legislative proposal to trigger an emergency relocation mechanism within the EU, an Action Plan on smuggling, guidance on fingerprinting and provide information on new Triton operational plan. We will also launch a public consultation on the Blue Card.

Moreover, together with Federica, we will intensify our contacts with third countries to address the root causes of migration. In a spirit of greater solidarity, we determined to implement this comprehensive approach, which will improve significantly the management of migration in Europe. But we all need to work together to make it happen.

The Commission has exercised fully its power of initiative and is already mobilising all its resources to implement these actions. Nevertheless, not everything depends on us. It is a shared responsibility. I sincerely hope that the Member States will do their part to make this Agenda a reality.

SPEECH/15/4982

Bijlage III

**CORRESPONDENTIE MET MW. DOMINIQUE STEVENS, HOOFD NEDERLANDSE
TOLKEENHEID DG SCIC**

E-mail 1

Van: ‘Mathieu Van Obberghen’

Verzonden: woensdag 11 november 2015, 1:17

Aan: Dominique.Stevens@ec.europa.eu

Cc: ‘Rita Temmerman’; ‘Koen Kerremans’

Onderwerp: Vraag in verband met Masterscriptie

Bijlage: Bachelorproef

Geachte mevrouw Stevens,

Sta me toe om mezelf even voor te stellen. Mijn naam is Mathieu Van Obberghen, ik ben student aan de Vrije Universiteit Brussel (of kortweg VUB) en volg er momenteel de Master in het Tolken met de talencombinatie Nederlands-Duits-Italiaans. In het kader van deze opleiding dient er uiteraard ook een masterscriptie geschreven te worden om het diploma te behalen. En aangezien ik vorig jaar (in de 3e Bachelor in de Toegepaste Taalkunde) reeds mijn bachelorproef geschreven heb over terminologie en neologismen in een EU-context, leek het me uitermate interessant om verder te bouwen op hetzelfde onderwerp, maar deze keer vanuit het perspectief van de tolk.

Ter informatie vindt u mijn bachelorproef als bijlage. Maar om u de volledige lectuur van deze tekst te besparen, zou ik graag in enkele punten het algemene thema willen schetsen. Op basis van een EU-verordening en EU-richtlijn – beide binnen het domein ‘energie en innovatie’ – heb ik getracht enkele neologismen op te sporen, die stuk voor stuk ontstaan zijn in een EU-context en dus deel uitmaken van een breder fenomeen, met name ‘Eurotaal’. Om enkele voorbeelden van dergelijke neologismen in het Nederlands te noemen: vlaggenschipinitiatief, talentenpool, energieprestatie, ... In een tweede beweging heb ik de totstandkoming van deze neologismen geanalyseerd, gebruikmakend van de algemeen gangbare termvormingspatronen, met name primary en secondary term formation.

Voor mijn masterscriptie leek het me dus bijna evident om verder onderzoek te voeren binnen dezelfde thematiek (Europese neologismen), maar dan wel vanuit een ander perspectief. Neologismen komen immers niet enkel in teksten voor, maar ook in het gesproken woord. Bijgevolg worden de tolken die werkzaam zijn bij de Europese instellingen in zekere mate geconfronteerd met deze ‘problematiek’; want een neologisme vertalen, vereist toch een

zekere vorm van creativiteit, in het bijzonder binnen een tolksetting waar de factor ‘snelheid’ bijkomend aanwezig is. Ik vraag me dan ook af hoe EU-tolken met zulke nieuwe termen omgaan en welke oplossingen zij hiervoor in de tolkpraktijk aanwenden.

Om het thema toch min of meer af te bakenen heb ik een specifiek domein in gedachten, namelijk ‘migratie en vluchtelingen crisis’. Zo ben ik na enig onderzoekwerk reeds enkele nieuwe termen op het spoor gekomen (in het Engels), die potentieel voor vertaalproblemen kunnen zorgen bij het omzetten naar het Nederlands (en andere talen). Of andersom; mogelijk ervaart de tolk hoegenaamd geen probleem en maakt hij/zij gebruik van een leenvertaling (met het risico dat de term niet volledig wordt begrepen door het publiek), maar ook dít gegeven is van belang bij het beschrijven van de tolkpraktijk bij de EU-instellingen. Ik denk bijvoorbeeld aan *irregular refugee*, *prima facie refugee*, *refugee in orbit*, *refugee in transit*, *hotspot*, *non-refoulement*, *overstayer*, *refugee sur place*, ...

Mijn vraag is dus de volgende: is het mogelijk voor u om over dit onderwerp een verkennend gesprek te hebben? Als hoofd van de Tolkeenheid Nederlands van DG SCIC acht ik u de meest geschikte persoon om hierover van gedachten te wisselen. Enkele van mijn vragen zijn immers ook van praktische aard, omdat ik toegang zou moeten hebben tot tolkprestaties bij de Europese Commissie. Zo ben ik al te weten gekomen dat de tolkopnames van bij het Europees Parlement online beschikbaar zijn in verschillende talen, maar bij de Europese Commissie is dit niet het geval. Ik beseft dat er bij de Commissie waarschijnlijk veel werkvergaderingen worden getolkt (die confidentieel zijn), maar zouden niet net déze tolkprestaties interessanter zijn in het kader van mijn masterscriptie omwille van het onvoorspelbare en minder publieke karakter van deze vergaderingen? Met andere woorden, bestaat de mogelijkheid om enkele van deze vergaderingen bij te wonen? En zou ik eventueel over dit thema in dialoog mogen treden met tolken die werkzaam zijn op uw dienst? Het zou me zeer verheugen om op deze twee vragen een antwoord te krijgen.

Tot slot wil ik nog even meegeven dat ik in contact sta met Jeroen Aspeslagh, de terminologiecoördinator van het DG Vertaling, die mijn bachelorproef heeft gelezen en mij ook heeft aangeraden om contact op te nemen met u. Naar alle waarschijnlijkheid zal ik tevens een terminologiestage volgen bij de Commissie of de Raad in het voorjaar van 2016. Misschien zult u ook reeds contact hebben gehad met mijn promotor, prof. dr. Rita Temmerman; ik heb althans uw visitekaartje via haar gekregen.

Ik kijk alvast met belangstelling uit naar uw reactie.

Met vriendelijke groet,

Mathieu Van Obberghen

Master Tolken
Vrije Universiteit Brussel (VUB)

E-mail 2

Van: Dominique.Stevens@ec.europa.eu

Verzonden: dinsdag 24 november 2015, 11:59

Aan: 'Mathieu Van Obberghen'

Cc: Francine.Goffaux@ec.europa.eu; Ian.Andersen@ec.europa.eu

Onderwerp: RE: Vraag in verband met Masterscriptie

Beste Matthieu,

Mijn verontschuldigingen dat het antwoord even op zich liet wachten.

In je mail heb je in essentie 2 verzoeken: één om vergaderingen bij te wonen en een mogelijkheid tot gedachtewisseling over neologismen.

Zoals je zelf aangeeft zijn de vergaderingen binnen de EU, en zeker die over een gevoelig onderwerp als migratie, vertrouwelijk. Zelfs studenten die hier op bezoek zijn in het kader van een georganiseerd bezoek kunnen dit soort vergaderingen niet bijwonen. Wel bestaat de mogelijkheid de openbare beraadslagingen van de Raad en de persconferenties, waarvan de vertolking verzorgd wordt door DG Vertolking van de Commissie, te beluisteren via onderstaande link.

<http://video.consilium.europa.eu/latest.aspx>

Voor terminologie baseren wij ons op IATE, de interinstitutionele terminologiebank van de EU, en op de teksten vertaald door onze collega's vertalers, die wij daar zeer dankbaar voor zijn. Daarnaast zijn ook de deelnemers aan de vergaderingen voor ons ook een belangrijke bron van inspiratie. Als door iedereen, Nederlandstaligen inclusief, systematisch de term "hotspot" wordt gebruikt, nemen wij die uiteraard over. De creativiteitsmarge van tolken is in die zin dan ook eerder beperkt.

<http://iate.europa.eu/SearchByQueryLoad.do;jsessionid=hsqtWJ1XQcFNpJTJCs52JpLL1GkM8pVYQ1BKLj2vZfSlhqWgK3N!626749221?method=load>

Ik zou je in de eerste plaats aanraden de opnames van openbare vergaderingen te beluisteren. Die zullen op zich al een interessante corpus vormen. Als je daarna nog vragen mocht hebben, kan je zeker contact opnemen.

Met vriendelijke groet,

Dominique Stevens

Head of Dutch Interpreting Unit

European Commission

DG Interpretation (SCIC)

SCIC A15 – CCAB 6/37 – B-1049 Brussels, Belgium

Tel: +32 2 29 **87031**

E-mail 3

Van: 'Mathieu Van Obberghen'

Verzonden: vrijdag 24 juni 2016, 18:10

Aan: Dominique.Stevens@ec.europa.eu

Cc: 'Rita Temmerman'; 'Koen Kerremans'; Jeroen.Aspeslagh@ec.europa.eu

Onderwerp: Interview tolken i.h.k.v. Masterproef

Geachte mevrouw Stevens,

Nu de examens achter de rug zijn, kan ik eindelijk gevolg geven aan onze ontmoeting tijdens de opendeurdag van de Europese instellingen op 28 mei jongstleden. Ik zou u hierbij vriendelijk willen vragen – zoals we ook overeengekomen waren – om de namen van de tolken door te geven (of mij met hen in contact te brengen) die tijdens deze drie persconferenties, hieronder opgesomd, hebben getolkt.

In het kader van mijn Masterproef is het immers van cruciaal belang om interviews te kunnen houden met de desbetreffende tolken. Op die manier beschik ik in mijn onderzoek niet alleen over een descriptieve analyse van tolkopnames en de daarin gebruikte terminologie, maar ook over de persoonlijke ervaring en reflectie van de personen die toen getolkt hebben. Het interview zal een tiental vragen omvatten.

Hieronder vindt u de drie relevante persconferenties:

1. Persconferentie Europese Raad; Donald TUSK; 23.04.2015
<http://ec.europa.eu/avservices/video/player.cfm?sitelang=en&ref=I101917>
2. Persconferentie Europese Commissie; Frans TIMMERMANS, Dimitris AVRAMOPOULOS, Federica MOGHERINI; 13.05.2015
<http://ec.europa.eu/avservices/video/player.cfm?sitelang=en&ref=I102707>
3. Persconferentie Europese Commissie; Dimitris AVRAMOPOULOS; 27.05.2015
<http://ec.europa.eu/avservices/video/player.cfm?sitelang=en&ref=I103667>

Tot slot wens ik enkel nog toe te voegen dat ik – in overleg met mijn promotor – er de absolute voorkeur aan zou geven om de interviews 'live' af te nemen. Dit geeft me immers de mogelijkheid om bijkomende vragen te stellen of andere accenten te leggen, afhankelijk van de persoon die geïnterviewd wordt. Als het echt niet anders kan, ben ik bereid om een lijst met vragen via mail door te sturen, maar ik beschouw deze werkwijze als ultiem hulpmiddel.

Ikzelf ben beschikbaar tot en met 15 juli 2016. Idealiter zouden de interviews tegen die datum afgenomen moeten zijn, rekening houdend met de deadline voor het indienen van de Masterproef.

Ik wil u alvast van harte danken voor uw tijd en moeite, en hoop dat ik weldra een positief antwoord mag ontvangen.

Met vriendelijke groeten,

Mathieu Van Obberghen

Master Tolken
Vrije Universiteit Brussel (VUB)

E-mail 4

Van: Dominique.Stevens@ec.europa.eu

Verzonden: maandag 4 juli 2016, 11:55

Aan: 'Mathieu Van Obberghen'

Cc: 'Rita Temmerman'; 'Koen Kerremans'; Jeroen.Aspeslagh@ec.europa.eu

Onderwerp: RE: Interview tolken i.h.k.v. Masterproef

Beste Matthieu,

In de eerste plaats wil ik me verontschuldigen dat het antwoord zo lang op zich heeft laten wachten. Door omstandigheden ben ik er niet in geslaagd eerder te reageren.

Daarnaast wil ik ook zeggen dat ik me niet herinner dat we zouden overeengekomen zijn de namen van de tolken door te geven. Ik heb gezegd dat ik de mogelijkheid zou bekijken. De data die je me doorgeeft dateren van vorig jaar, ik kan absoluut niet garanderen dat de tolken zich nog herinneren waarom ze op dat moment bepaalde keuzes hebben gemaakt. 2 van hen kan ik polsen om te horen of ze bereid zouden zijn te antwoorden op je vragen. Het is een persoonlijke beslissing van hen om al dan niet te antwoorden

In ieder geval wil ik je verzoeken de vragenlijst door te sturen, met een Engelse of Franse vertaling. Die moet ik voorleggen aan onze dienst Externe Communicatie ter goedkeuring.

Met vriendelijke groet,

Dominique Stevens

Head of Dutch Interpreting Unit

European Commission

DG Interpretation (SCIC)

SCIC A15 – CCAB 6/37

B-1049 Brussels, Belgium

E-mail 5

Van: 'Mathieu Van Obberghen'

Verzonden: vrijdag 8 juli 2016, 1:34

Aan: Dominique.Stevens@ec.europa.eu

Cc: 'Rita Temmerman'; 'Koen Kerremans'; Jeroen.Aspeslagh@ec.europa.eu

Onderwerp: RE: Interview tolken i.h.k.v. Masterproef

Bijlagen: Vragenlijst (Nederlands); Vragenlijst (Engels)

Geachte mevrouw Stevens,

Hartelijk dank voor uw antwoord. Ik vind het overigens niet erg dat het antwoord even op zich laat wachten; het voornaamste is dat u reageert, hetgeen bij sommigen bij lange na niet altijd het geval is.

Indien ik me in mijn vorige mail verkeerd heb uitgedrukt, wens ik me daarvoor uiteraard te verontschuldigen. Ik wist dat u het nodige zou doen om, op basis van de door mij geselecteerde persconferenties, te achterhalen welke tolken destijds hebben getolkt. Ik had hieruit geconcludeerd dat u die namen zou doorgeven zodat ik ze kon bereiken, maar indien dit niet toegelaten wordt, wil ik me zeker verontschuldigen voor mijn voorbarige gevolgtrekking.

Sta me echter toe nogmaals te wijzen op het feit dat de desbetreffende tolken hoegenaamd niets hoeven te vrezen; het is absoluut niet de opzet van mijn onderzoek om een waardeoordeel te vellen over hun tolkprestatie. En het spreekt vanzelf dat ik van niet verwacht een gedetailleerde uiteenzetting te geven waarom ze bepaalde taalkeuzes meer dan een jaar geleden hebben gemaakt.

In het kader van mijn academisch onderzoek is het echter van cruciaal belang dat ik, naast de feitelijke analyse van tolkprestaties en logische hypotheses, ook over een derde element beschik, met name de reflectie van de tolken in kwestie zelf. Hun inbreng is een pertinente meerwaarde waaraan ik mijn eigen bevindingen kan aftoetsen. Zo niet, dan ben ik genoodzaakt mijn scriptie hoofdzakelijk in de voorwaardelijke wijs op te stellen. In het belang van de wetenschap vraag ik hen dus om hun medewerking te verlenen. Per slot van rekening gaat het hier toch ook om een specifiek onderzoek dat hen allen aangaat, hetgeen net een drijfveer zou moeten zijn om mee te werken.

Daarom vind ik het in ieder geval positief dat u twee tolken in gedachten hebt (op voorwaarde dat zij uiteraard één van die drie persconferenties daadwerkelijk hebben getolkt). Versta me dus zeker niet verkeerd; uw tijd en inzet worden ten zeerste gewaardeerd.

Als bijlage vindt u twee documenten, namelijk de vragenlijst in het Nederlands en in het Engels. Hopelijk worden deze vragen ook goedgekeurd. In de marge wil ik nog even toevoegen dat – gelet op de tijd – live interviews moeilijk haalbaar zullen zijn. De vragenlijst mag dus schriftelijk worden beantwoord en via mail teruggestuurd.

Nogmaals een welgemeende dank voor uw tijd en moeite!

Tot horens.

Met vriendelijke groeten,

Mathieu Van Obberghen

E-mail 6

Van: Dominique.Stevens@ec.europa.eu

Verzonden: vrijdag 8 juli 2016, 11:06

Aan: 'Mathieu Van Obberghen'

Onderwerp: RE: Interview tolken i.h.k.v. Masterproef

Beste Mathieu,

Ik heb de vragenlijst voorgelegd aan de dienst Externe Communicatie, en vrijwel onmiddellijk een duidelijk antwoord gekregen: alleen vragen 3 en 5 kunnen worden beantwoord “on the basis of our duty to maintain confidentiality, which also includes our own work in specific meetings.”

De collega's die in deze persconferenties hebben gewerkt staan in blind copy van deze mail. Als zij het passend achten, zullen ze contact met je opnemen. Ik wil nogmaals benadrukken dat dit op volledig vrijwillige basis van hun kant gebeurt en dat zij niet verplicht zijn te antwoorden.

Met vriendelijke groet,

Dominique Stevens

Bijlage IV

CORRESPONDENTIE MET DHR. MARC VAN DOMMELEN, TERMINOLOOG NEDERLANDSE TOLKEENHEID DG SCIC

E-mail 1

Van: ‘Mathieu Van Obberghen’
Verzonden: zaterdag 9 juli 2016, 17:27
Aan: Marc.Vandommelen@ec.europa.eu
Cc: ‘Rita Temmerman’
Onderwerp: Masterscriptie
Bijlagen: Abstract; Vragenlijst (Nederlands)

Geachte heer Van Dommelen,

Momenteel schrijf ik een Masterscriptie, waarbij ik aan de hand van tolkprestaties van EU-tolken tijdens persconferenties, tracht na te gaan hoe deze tolken omgaan met neologismen en nieuwe terminologie in het algemeen. Mijn naam is trouwens Mathieu Van Obberghen, student aan de Vrije Universiteit Brussel, ingeschreven in de Master Tolken.

Het was dhr. Jeroen Aspeslagh (hoofdterminoloog Nederlandse taaleenheid, DG Vertaling) – die u ongetwijfeld wel zult kennen – die mij aangeraden heeft contact met u op te nemen. Mijn onderzoek draait tenslotte rond tolken en terminologie, en dhr. Aspeslagh wist me te vertellen dat u zich daarmee ook specifiek bezighoudt binnen de Nederlandse tolkeenheid van DG SCIC. Mijn promotor, mw. Rita Temmerman, vertelde me dat het inderdaad een goed idee zou zijn om u te contacteren, vermits u blijkbaar ook alumnus bent van onze opleiding (voorheen Hoger Rijksinstituut Vertalers en Tolken, daarna Erasmushogeschool). Ik heb ondertussen ook reeds contact gehad met mw. Dominique Stevens van DG SCIC.

Als bijlage vindt u in ieder geval een Engelstalig abstract, waarin mijn volledige onderzoeksproject beschreven staat, zodat u zich een beter idee kunt vormen van wat ik precies onderzoek. Bijgevoegd vindt u ook een vragenlijst die ik graag aan enkele tolken – liefst werkzaam bij de EU – had willen voorleggen.

Ik hoop dus dat u me wat meer kunt vertellen over werkmethodes i.v.m. terminologie bij EU-tolken. Hoe bereiden zij terminologie voor? Met behulp van welke bronnen? Over welke informatie beschikken zij voor aanvang van de vergadering? Zoeken zij terminologie op tijdens het tolken zelf? Bestaan er specifieke ‘tolkrichtlijnen’, zoals er ook richtlijnen bestaan voor EU-vertalers? Maken EU-tolken veel gebruik van IATE? Staan zij stil bij het concept van ‘neologismen’, en hoe gaan zij hier in de praktijk mee om?

Ik wil u alvast bedanken voor het doornemen van deze mail, en ik hoop om binnenkort ook uw antwoord te mogen verwachten.

Met vriendelijke groet,

Mathieu Van Obberghen

Master Tolken
Vrije Universiteit Brussel (VUB)

E-mail 2

Van: Marc.Vandommelen@ec.europa.eu

Verzonden: maandag 1 augustus 2016, 17:03

Aan: 'Mathieu Van Obberghen'

Cc: 'Rita Temmerman'; marc.vandommelen@gmail.com

Onderwerp: RE: Masterscriptie

Beste Mathieu, beste Rita,

ik ben net terug van vakantie en ben natuurlijk bereid je te helpen. Ik kom de volgende dagen met een reactie, maar wil er even over nadenken. Heb je haast met je scriptie? We kunnen elkaar evt. ontmoeten of gewoon telefoneren.

Groeten Marc

gsm 0479328524

E-mail 3

Van: 'Mathieu Van Obberghen'

Verzonden: dinsdag 2 augustus 2016, 18:28

Aan: Marc.Vandommelen@ec.europa.eu

Cc: 'Rita Temmerman'; marc.vandommelen@gmail.com

Onderwerp: RE: Masterscriptie

Geachte heer Van Dommelen,

Hartelijk dank voor uw respons. Ik apprecieer ten zeerste dat u bereid bent uw medewerking te verlenen.

De deadline voor de masterproef staat echter gepland voor 16 augustus, en aangezien ik momenteel ook als jobstudent werk, lijkt me een ontmoeting moeilijk haalbaar – althans vóór die datum. Ik wil uw voorstel om elkaar te ontmoeten immers niet afslaan. Op basis van de resultaten van mijn masterproef, zullen mw. Temmerman en mezelf aan het eind van dit jaar een artikel insturen voor een wetenschappelijke publicatie, die specifiek over tolken bij de EU-instellingen handelt. Alle bijkomende informatie, van EU-functionarissen in het bijzonder, is daarom uitermate relevant.

In de tussentijd mag u zeker een reactie formuleren op de enkele vragen uit mijn mail of de vragenlijst. Uw antwoorden zal ik nog kunnen gebruiken voor mijn masterproef. Hoe u die antwoorden het liefst bezorgt – via mail of telefonisch – laat ik helemaal over aan u. Wanneer u me telefonisch zou willen contacteren, geef ik er gewoon de voorkeur aan om dit 's avonds te doen.

Alvast bedankt!

Met vriendelijke groet,

Mathieu Van Obberghen

E-mail 4

Van: Marc.Vandommelen@ec.europa.eu

Verzonden: donderdag 4 augustus 2016, 11:19

Aan: 'Mathieu Van Obberghen'

Cc: Dominique.Stevens@ec.europa.eu

Onderwerp: Scriptie

Beste Mathieu,

Heel in het algemeen kan ik je zeggen dat wij als tolken vrij huiverig staan tegenover neologismen en ook voorzichtig zijn met het gebruik van nieuwe Nederlandse woorden voor nieuwe concepten (zoals op het gebied van asiel en migratie) als we denken dat die woorden eerder tot verwarring dan tot duidelijkheid leiden (licht ik later verdere toe).

Ons algemene uitgangspunt is (dit is nergens vastgelegd hoor!) dat de communicatie vooropstaat. Natuurlijk proberen we in een zo goed mogelijk Nederlands te communiceren maar dat wordt bemoeilijkt door de veeltalige omgeving waarin ons werk zich situeert. In dit verband is het contact met onze klanten, de Nederlandse en Vlaamse gedelegeerden, erg belangrijk. We merken iedere dag dat de gedelegeerden het gebruik van het juiste woord belangrijk vinden, maar dat hoeft niet altijd een Nederlands woord te zijn. Zowel de Nederlanders als de Vlamingen gebruiken veel Engelse woorden.

Hoe komt dat? De meeste vergaderingen die wij doen zijn in de Raad van Ministers. Maar wanneer een voorstel van de Commissie de Raad bereikt (en dus vertaald is in alle talen) is er al een lange weg aan voorafgegaan, met documenten die enkel in het Engels, Frans en Nederlands voorhanden zijn. De gedelegeerden die op onze vergaderingen komen in de Raad van De Europese Unie kennen de voorstellen dan allang in het Engels of Frans.

Met andere woorden omdat we zien dat onze klanten gemakkelijk niet-Nederlandse woorden gebruiken, aarzelen wij om een nieuw Nederlands woord erdoor te drukken (dat zou toch niet lukken hoor!), zeker wanneer er andere redenen zijn om aan het gebruik van dat woord te twijfelen. Het komt er dus op neer dat we nogal conservatief zijn met het gebruik van neologismen. Natuurlijk speelt gemak hier ook een rol: het is vaak gemakkelijker een Engels woord over te nemen dan naar het equivalent in het Nederlands te zoeken.

Nogmaals dat betekent niet dat we het Nederlands niet hoog in ons vaandel zouden voeren, integendeel. We willen het alleen onszelf en de gedelegeerden niet nodeloos ingewikkeld maken.

Voorbeelden: ik het nog nooit een tolk (of een gedelegeerde) het woord "Unionaal" horen gebruiken, maar ik heb het wel al gelezen in vertaalde documenten. Al wat ik gezien heb voor "hotspots" is voor ons tolken compleet onbruikbaar. "Centra van eerste opvang" is veel te lang en leidt tot verwarring, omdat er ook in de lidstaten eerste opvangcentra bestaan voor asielzoekers, die niets te maken hebben met de hotspots in Griekenland en Italië.

Relocation, resettlement: hangt er een beetje vanaf. Als het een vrij algemene discussie waarbij het onderscheid tussen de beide begrippen niet van belang is, of het enkel over één van de twee begrippen gaat, hebben we het vaak over "spreiding", omdat dat in Nederland en in België de geijkte term is. Maar als het belangrijk is het onderscheid te maken tussen de verschillende spreidingsregelingen die de afgelopen jaren zijn ontwikkeld (bv op basis van het akkoord met Turkije ofwel spreiding vanuit de hotspots op de Griekse eilanden) aarzel ik niet om te spreken van resettlement en relocatie, gewoon omdat ik merk dat onze klanten dat ook doen. Vaak gebruik ik herplaatsing en hervestiging er dan wel bij wanneer ik tijd heb om dat te doen.

Zo wordt ook het Franse woord refoulement door alle delegaties in alle talen gebruikt, gewoon omdat dat in dat wereldje de gebruikelijke term is om het massaal afwijzen of uitzetten van vluchtelingen aan te duiden. Laten we vrijwel altijd staan, want dat is gewoon duidelijker voor iedereen.

Dat is zeg maar de algemene regel (volgens mij), zo er al een bestaat. Vaak maken we voor het begin van de vergadering kort wat afspraken over dit soort dingen, want het is natuurlijk niet goed dat 3 tolken 3 verschillende termen gebruiken voor hetzelfde begrip.

Er zijn ook uitzonderingen op deze regel: op het gebied van btw-fraude heb je de zgn. MTIC-fraude of "missing trader"-fraude waarbij iemand uitvoert met vrijstelling van btw naar een bedrijf in een ander land, dat de goederen in ontvangst neemt en btw zou moeten betalen, maar dat niet doet en vervolgens volkomen verdwijnt. We hebben verschillende keren de NL delegatie dit "ploffraude" horen noemen, de verdwijnende handelaar is een "ploffer" (van plof! net als in een stripverhaal) en dat probeer ik algemeen te gebruiken, waarbij ik voor de duidelijkheid weer afwissel met MTIC-fraude (ik weet ook niet hoe algemeen deze term wordt gebruikt). Dus wel een neologisme, maar niet door mij of de vertaaldienst verzonnen.

Ik loop de rest van je vragen nog even af:

Bij de persconferenties georganiseerd door de Commissie krijgen we in de cabine meestal het persbericht dat erbij hoort en de toespraak van de commissaris. Die lees ik van tevoren door

en kijk naar terminologie, maar ook naar cijfers en begrippen die ik niet ken. Toespraken van sprekers van buiten de Commissie krijgen we meestal niet. Termen zoek ik op in onze eigen SCIC-terminologie, of in IATE, Euramis, of gewoon op Google. Meestal kijk ik ook op de Commissie-website of er al oudere persberichten zijn in het Nederlands over hetzelfde onderwerp, die lees ik dan even door. Sommige collega's gebruiken sommige instrumenten wel en andere niet, is een beetje persoonlijk. Zelf gebruik ik linguae niet veel, anderen wel.

Op persconferenties van de raad krijgen we vrijwel nooit teksten van toespraken, ook niet van de commissarissen. Meestal is dat geen probleem, omdat je de Raad net hebt gedaan en precies weet wat de sprekers gaan zeggen.

Op de raden zelf worden ontzettend veel toespraken opgelezen tegen een razendsnel tempo, en ik geloof dat ik voor iedereen spreek als ik zeg dat de teksten zeer nuttig zijn. Je moet natuurlijk blijven luisteren, ze laten vaak stukken weg, korten in, of veranderen dingen. Meestal probeer ik de tekst van tevoren te lezen, dan heb je meer aandacht over voor de mondelinge boodschap.

Ik geloof dat op het gebied van immigratie en vluchtelingen iedereen bij ons op de hoogte is van de termen die keer op keer terugkomen, zoals Relocation en resettlement. Zoals ik al zei spreken we er voor het begin van de vergadering vaak kort over, ook om elkaars geheugen op te frissen.

Natuurlijk komt het voor dat je tijdens de vergadering termen moet opzoeken, als het in mijn beurt voorkomt dat ik iets niet weet vraag ik in eerste instantie aan de collega's, want tijdens het tolken opzoeken leidt natuurlijk af. Overigens hoeft dat niet iets onbekends te zijn, vaak heb je een term akoestisch niet goed gehoord. Mij schiet iets op landbouwgebied te binnen: onlangs was er een Fransman die Engels sprak en het over "riparian vegetation" had, oeverbegroeiing. Ik had echt iets als "to repair vegetation" gehoord, keek vragend naar de collega die ook even moest nadenken maar toen hadden we nog op tijd de juiste term te pakken. Natuurlijk komt het ook voor dat je gewoon iets moet opzoeken. Iets vergelijkbaars op het gebied van asiel en migratie zijn de plaatsnamen die vaak worden genoemd en die je niet altijd kent (plaatsnamen waar opvangcentra zijn, smokkelroutes enz.)

De vragen over Relocation en resettlement heb ik beantwoord geloof ik, relocatie vind ik zeker een gegronde keuze (trouwens, waarom zou een leenwoord - relocatie - beter zijn dan een leenvertaling - herplaatsing?). Herplaatsing en hervestiging zijn neologismen en je moet je als tolk de vraag stellen of je publiek begrijpt wat er met die termen wordt bedoeld. Als uit de

context blijkt wat er wordt bedoeld, mag je wat mij betreft best dezelfde term gebruiken, zoals "spreiding", waar ik dan de voorkeur aan zou geven boven hervestiging. Bovendien lees ik die woorden herplaatsing en hervestiging ook niet in de NL-talige pers, dus ze hebben nog niet echt ingang gevonden geloof ik.

Dat kan natuurlijk veranderen: we hebben nu een jaar of 10 het Europese aanhoudingsbevel, en de term "overlevering" lees ik nu vrij algemeen in de krant voor het concept dat om begrijpelijke redenen niet "uitlevering" mag worden genoemd. Het taalgebruik verandert, en wij proberen bovenal een taal te spreken die gemakkelijk te begrijpen is.

Zoals ik al zei staan al deze "regels" niet op papier. In principe staat het elke tolk vrij de term te gebruiken die hij of zij zelf geschikt vindt. Wat de interinstitutionele schrijfwijzer betreft: al wat met spelling te maken heeft is natuurlijk irrelevant voor ons. Ik heb de schrijfwijzer wel verspreid, maar het belang ervan is toch echt beperkt voor ons. Er staan ook interessante dingen over grammatica in maar het gesproken woord is toch echt veel vrijer dan het geschreven woord. Wij richten ons veel meer naar wat we horen (en ook lezen, in de krant) en hebben niet zoveel belangstelling voor een normatieve benadering, om redenen die ik eerder heb uiteengezet.

Ik hoop dat je hier iets aan hebt, aarzel niet me te schrijven als je nog vragen hebt.

Groeten Marc

E-mail 5

Van: 'Mathieu Van Obberghen'

Verzonden: zaterdag 6 augustus 2016, 18:03

Aan: marc.vandommelen@gmail.com

Cc: 'Rita Temmerman'

Onderwerp: RE: Masterscriptie

Beste meneer Van Dommelen,

Hartelijk dank voor uw zeer uitvoerige reactie! U zult misschien niet beseffen hoezeer u me hebt geholpen, maar ik kan u verzekeren dat uw antwoord zeer waardevol is voor mijn thesis.

Mocht ik nog verdere vragen hebben, zal ik zeker niet twijfelen om u opnieuw te contacteren. Op dit moment beschik ik echter over voldoende informatie om een degelijke conclusie te schrijven.

Nogmaals bedankt.

Met vriendelijke groeten,

Mathieu Van Obberghen

Bijlage V

VRAGENLIJST IN HET ENGELS, TER GOEDKEURING VOORGELEGD AAN DG SCIC

Interview interpreters DG SCIC

Questions

In order to understand the questions well, it is advisable to think back as much as you can to the time frame of April/May 2015, when the *European Agenda on Migration* was presented to the public by the European Commission. From a linguistic perspective, this policy plan seems to be highly interesting, mainly because of the introduction of new concepts.

- 1) Thinking back to the press conferences concerning the *European Agenda on Migration*, do you remember how you prepared yourself for interpreting these press conferences? If you can't recall it, what is your usual routine with regard to the preparation of a similar press conference?
- 2) Were the speeches of – in this specific case – Mrs F. Mogherini, Mr D. Avramopoulos, Mr F. Timmermans or Mr D. Tusk put at the interpreters' disposal in advance? If so, what time span are we talking about? More in general, is it a common practice of the European Commission (or the Council) to put speeches at the interpreters' disposal in advance?
- 3) Do you consider it to be an advantage, or a disadvantage, to dispose of a written speech, prior to its oral rendition?
- 4) Were you already informed of certain key concepts from the *European Agenda on Migration*, such as *relocation*, *resettlement* and *hotspot*, at the beginning of the press conference(s)? Were their respective Dutch translations also available?
- 5) Which terminological sources or other reference works did you refer to during your preparation (e.g. IATE, Linguee, EUR-Lex, Internet, other)? Which sources do you use most frequently?
- 6) Did you need to look up certain terms during your interpreting session? If so, which terms and how?
- 7) From a theoretical perspective, in Terminology Studies a distinction is made between primary and secondary term formation (1. creation of a new term within language A, 2. transfer of the new term from language A into language B, in which the term does not

yet exist). How did you sense the primary Euro-English neologisms, such as relocation, resettlement and hotspot, at that time? Was your attention attracted by them, resulting in an increased concentration while you interpreted? Do you've got techniques to cope with interpreting new terms and new concepts?

- 8) In the press conference of 23/04/2015 about the *European Agenda on Migration*, *relocation* and *resettlement* are being translated in Dutch as 'relocatie' and 'hervestiging' respectively. Do you consider this possible translation to be a well-founded choice?
- 9) In the press conference of 13/05/2015, *relocation* and *resettlement* are left unchanged in Dutch and the English terms are borrowed. Do you consider this possible translation to be a well-founded choice? Why would you – as an interpreter – decide in favour of borrowing an English term in Dutch? For convenience's sake; for the benefit of clearness for your target audience (in case of rather vague or similar concepts); meeting certain rules, imposed by the interpretation services?
- 10) In the press conference of 27/05/2015, *relocation* and *resettlement* are invariably translated in Dutch as 'hervestiging', without making a distinction between both concepts. Do you consider this possible translation to be a well-founded choice?
- 11) Do you remember how you translated *relocation* and *resettlement*? If so, which motives have led you to this particular choice?
- 12) Have there been made some concrete agreements with colleague interpreters in the booth with regard to certain terms, prior to the press conference, in order to guarantee consistency during the entire interpreting session? If so, which agreements have been made?
- 13) Can we state that, not only within the Dutch interpreting unit, but also in EU interpretation services in general, an effort is being made to use terminology, that is neutral in relation to EU Member States. Do you sometimes think this is problematical? Why?
- 14) Dutch-speaking EU translators are expected to observe the so-called 'Interinstitutionele Schrijfwijzer'. Does a similar style guide exist for Dutch-speaking EU interpreters? If not, do they have to comply with implicitly imposed guidelines, indicating the way in which one needs to interpret?

